

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

НАУМЕНКО СЕРГІЙ ГЕННАДІЙОВИЧ

УДК 351.72:336.717

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ**

спеціальність 081 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ **С.Г. Науменко**

Науковий керівник: Герасименко Лариса Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцент

Київ – 2021

АНОТАЦІЯ

Науменко С. Г. Адміністративно-правове регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021.

У роботі досліджено питання адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб і визначено можливі шляхи його вдосконалення. Враховуючи актуальність теми дисертації, висвітлено зміст та особливості функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні.

Сформульовано авторську позицію щодо поняття «система гарантування вкладів фізичних осіб», яку запропоновано розуміти як сукупність відносин, що виникають у зв'язку з гарантуванням вкладів фізичних осіб, виведенням неплатоспроможних банків з ринку, ліквідації банків і регулюються Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», суб'єктами яких є ФГВФО, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, банки та вкладники. Запропоновано розширити перелік суб'єктів системи гарантування вкладів фізичних осіб, доповнивши його такими суб'єктами, як Верховна Рада України та кредитні спілки.

На підставі вивчення досвіду імплементації до національної системи гарантування вкладів фізичних осіб положень Основоположних Принципів для ефективних систем страхування депозитів, розроблених Базельським комітетом з банківського нагляду спільно з Міжнародною Асоціацією страховиків депозитів, сформульовано низку пропозицій з метою вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО. Зокрема, підтримано необхідність участі Державного ощадного банку України у Фонді, запропоновано заходи щодо посилення правового захисту вкладників від

неправомірної діяльності службових осіб ФГВФО, а також із вдосконалення правового забезпечення гарантування виплат страхового відшкодування банківським вкладникам.

Визначено місце ФГВФО у системі гарантування вкладів фізичних осіб як провідного суб'єкта, якому державою делеговано функції гарантування вкладів фізичних осіб. Запропоновано класифікувати суб'єктів зазначеної системи на суб'єктів активної участі – ті, що розробляють і запроваджують заходи гарантування вкладів фізичних осіб, та суб'єктів пасивної участі – ті особи, чий інтереси щодо повернення вкладів забезпечує держава. До суб'єктів активної участі віднесено Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, банківські установи, кредитні спілки (за умови внесення відповідних змін до законодавства). До суб'єктів пасивної участі – вкладників, серед яких запропоновано визначати не лише вкладників банківських установ, а й членів кредитних спілок. Зважаючи на те, що право надавати фінансову послугу щодо залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення мають не лише банки, а й кредитні спілки, доведено необхідність передбачити участь останніх у ФГВФО. Наголошено, що без злагодженої діяльності інших суб'єктів активної участі ефективна робота Фонду неможлива, що перешкоджає забезпеченню прав суб'єктів пасивної участі системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Досліджено генезу адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО та суб'єктів, що здійснюють гарантування вкладів фізичних осіб в провідних країнах світу. Запропоновано періодизацію розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО на наступні етапи: – початковий етап (вересень 1998 р. – 2000 р.) – закладено основні підвалини системи гарантування вкладів фізичних осіб, створений ФГВФО та сформований початок адміністративно-правового регулювання його діяльності; – докризовий етап (2001–2007 рр.) – відбулося розширення повноважень ФГВФО щодо виплат вкладникам і водночас скорочений перелік джерел

формування його коштів; – кризовий етап (2008–2011 рр.) – обмежено функції ФГВФО до забезпечення достатності фінансових ресурсів для виплат гарантованої суми відшкодувань та організації таких виплат; – новітній етап (2012–2014 рр.) – запроваджено обов’язковість участі банків у ФГВФО та суттєво розширено його повноваження щодо банків (зокрема, щодо виведення неплатоспроможних банків із ринку); – проєвропейський етап (з 2015 р. – дотепер) – збільшений обсяг повноважень ФГВФО не лише як тимчасового адміністратора, але й як ліквідатора неплатоспроможних банків.

Доведено, що адміністративно-правове регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – цілеспрямований вплив держави з використанням адміністративно-правових норм на суспільні відносини у сфері гарантування вкладів фізичних осіб з метою забезпечення захисту прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків. Під механізмом адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО запропоновано розуміти систему адміністративно-правових засобів, якими врегульований алгоритм гарантування вкладів фізичних осіб від деструктивних проявів у банківській сфері, організації та реалізації суспільних відносин у сфері забезпечення стабільного та ефективного функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, а також забезпечення ефективності процесу виведення неплатоспроможних банків з національного ринку, із чітким наділенням ФГВФО необхідним обсягом прав і обов’язків.

Констатовано, що загальну стратегію Фонду у сфері гарантування вкладів фізичних осіб визначає адміністративна рада ФГВФО, а управління поточною діяльністю ФГВФО здійснює його виконавча дирекція. При цьому у умовах сьогодення діяльність ФГВФО характеризується високим рівнем корупційних ризиків, що обумовлює необхідність запровадження певних обмежень для осіб, що претендують на місце у складі адміністративної ради

Фонду, зокрема, їх зазначення у Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, виключає таку можливість.

Вивчення міжнародного досвіду регулювання системи гарантування вкладів фізичних осіб дозволило дійти висновку, що Україна пішла шляхом країн, у яких діє система «мінімізатор збитків», у якій керівний орган, зокрема ФГВФО, виконує функції не лише тимчасового керуючого банком, визнаного неплатоспроможним, але і функції його ліквідатора. Завдяки цьому Фонд створює передумови зменшення ризиків у сфері розміщення тимчасово вільних коштів фізичних осіб у банківських установах.

Системний аналіз адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО, зокрема контролю його діяльності, дозволив запропонувати авторське розуміння дефініції «контроль діяльності ФГВФО» як системи дій органів державної влади та представників громадськості, спрямованих на спостереження та оцінку стану дотримання вимог чинного законодавства спеціально уповноваженим суб'єктом у сфері гарантування вкладів фізичних осіб і здійснення ним ефективної діяльності у зазначеній сфері. Доведено, що ФГВФО підконтрольний не лише певним державним інституціям, а, в певному сенсі, і громадськості. Суб'єктам державного контролю діяльності Фонду є ВР України, Кабінет Міністрів України, НБ України та Рахункова палата України. Громадський контроль, з-поміж іншого, реалізується шляхом утворення та функціонування Ради громадського моніторингу при ФГВФО, яка представляє інтереси вкладників і кредиторів та має стати інструментом забезпечення контролю за процедурами ліквідації неплатоспроможних банків і прозорості діяльності Фонду. Водночас у жодній інституції немає дієвих важелів впливу на діяльність Фонду у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, що обумовлює необхідність вдосконалення системи контролю та делегування права на здійснення систематичних контрольних заходів НБ України, як основному регулятору фінансового сектору економіки.

За результатами аналізу особливостей адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО запропоновано пріоритетні напрями його подальшого вдосконалення, зокрема: гармонізація національного законодавства до законодавства ЄС щодо функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб; модифікація підходів до формування фондів ФГВФО; розширення кола суб'єктів, на яких поширюється діяльність ФГВФО щодо гарантування банківських вкладів; запровадження роз'яснювальної роботи серед громадськості щодо значення та діяльності ФГВФО. Сучасне адміністративно-правове регулювання діяльності ФГВФО потребує суттєвого вдосконалення з урахуванням вимог міжнародних нормативно-правових актів, імплементація яких є неодмінною умовою вступу України до європейської спільноти.

Ключові слова: Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, система гарантування вкладів фізичних осіб, банківський вклад, депозит, вклад, банк, адміністративно-правове регулювання, вкладник.

SUMMARY

Serhii Naumenko. Administrative and legal regulation of the Deposit Guarantee Fund of individuals. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the Doctor of Philosophy on a specialty 081 - the Law. - National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2021.

The paper examines the issues of administrative and legal regulation of the Deposit Guarantee Fund of individuals (DGFI) and identifies possible ways to improve it. Taking into account the relevance of the dissertation topic, the content and peculiarities of the functioning of the system of guaranteeing deposits of individuals in Ukraine are highlighted in the work.

The author's position on the concept of deposit guarantee system of individuals is formulated, which is proposed to be understood as a set of relations arising in connection with guaranteeing deposits of individuals, withdrawal of insolvent banks from the market, liquidation of banks. These legal relations are regulated by the Law of Ukraine "On Deposit Guarantee System", the subjects of which are the DGFI, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the National Bank of Ukraine, banks and depositors. It is proposed to expand the list of subjects of the system of guaranteeing deposits of individuals, supplementing it with such subjects as the Verkhovna Rada of Ukraine and credit unions.

Based on the study of the experience of implementation in the national deposit guarantee system of individuals of the provisions of the Basic Principles for Effective Deposit Insurance Systems developed by the Basel Committee on Banking Supervision in cooperation with the International Association of Deposit Insurers, a number of proposals have been formulated to improve administrative and legal regulation. In particular, the need for the participation of the State Savings Bank of Ukraine in the Fund was supported. Also, the measures were proposed to strengthen the legal protection of depositors from illegal activities of DGFI officials, as well as

to improve the legal provision guaranteeing insurance indemnity payments to bank depositors.

The paper determines the place of the DGFI in the system of guaranteeing deposits of individuals as a leading entity to which the state has delegated the functions of guaranteeing deposits of individuals. It is proposed to classify the subjects of this system into active participants - those who develop and implement measures to guarantee the deposits of individuals and passive participants - those whose interests in the return of deposits are provided by the state. The subjects of active participation include the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the National Bank of Ukraine, the Deposit Guarantee Fund of individuals, banking institutions, credit unions (subject to appropriate amendments to the legislation). The subjects of passive participation - depositors, among which it is proposed to identify not only depositors of banking institutions, but also members of credit unions. Given that the right to provide financial services for the attraction of financial assets with the obligation to return them have not only banks but also credit unions, it is necessary to provide for the participation of that institutions in the DGFI. It is emphasized that without the coordinated activity of other subjects of active participation, the effective work of the Fund is impossible, which hinders the rights of the subjects of passive participation in the system of guaranteeing deposits of individuals.

The genesis of the administrative and legal regulation of the DGFI and the entities that guarantee the deposits of individuals in the leading countries of the world has been studied. The periodization of development of administrative and legal regulation of DGFI activity on the following stages is offered: - the initial stage (September 1998 - 2000) - the basic foundations of system of guarantee of deposits of individuals were put; the DGFI was created and the beginning of administrative and legal regulation of its activity was formed; - pre-crisis stage (2001 - 2007) - the DGFI's powers to pay depositors were expanded and at the same time the list of sources of its funds was reduced; - crisis stage (2008-2011) - the functions of the DGFI were limited to ensuring the adequacy of financial resources for the payment of

a guaranteed amount of compensation and the organization of such payments; - the latest stage (2012 - 2014) – introduction of the mandatory participation of banks in the DGFI and significantly expansion of its powers over banks (including the withdrawal of insolvent banks from the market); - pro-European stage (from 2015 to the present) - increased powers of the DGFI not only as a temporary administrator, but also as a liquidator of insolvent banks.

It is proved that administrative and legal regulation of the Deposit Guarantee Fund is a purposeful influence of the state with the use of administrative and legal norms on public relations in the field of deposit guarantee to protect the rights and legitimate interests of bank depositors, strengthen confidence in the banking system of Ukraine, stimulating the attraction of funds into the banking system of Ukraine, ensuring an effective procedure for withdrawal of insolvent banks from the market and liquidation of banks. Under the mechanism of administrative and legal regulation of the DGFI, it is proposed to understand the system of administrative and legal means, which regulates the algorithm of guaranteeing deposits of individuals from destructive manifestations in the banking sector, organization and implementation of public relations in ensuring stable and effective functioning of deposit guarantee system. ensuring the effectiveness of the process of withdrawal of insolvent banks from the national market, with a clear endowment of the DGFI with the necessary scope of rights and obligations.

It is stated that the general strategy of the Fund in the field of guaranteeing deposits of individuals is determined by the administrative council of the DGFI, and the management of the current activities of the DGFI is carried out by its executive directorate. At the same time, in the current context, the DGFI's activity is characterized by a high level of corruption risks, which necessitates the introduction of certain restrictions for persons applying for a position on the Fund's administrative board. In particular, their inclusion in the Unified State Register of Corruption or corruption offense, excludes such a possibility.

A study of international experience in regulating the deposit guarantee system of individuals led to the conclusion that Ukraine has followed the path of countries

with a "loss minimizer" system, in which the governing body, in particular the DGFI, acts not only as a temporary bank manager, but also functions of its liquidator. Due to this, the Fund creates preconditions for reducing risks in the field of placement of temporarily free funds of individuals in banking institutions.

Systematic analysis of administrative and legal regulation of DGFI activities, in particular, control of its activities, allowed to offer the author's understanding of the definition of "controlling DGFI activities" as a system of actions of public authorities and members of the public aimed at monitoring and assessing compliance with current legislation by a specially authorized entity in the field of guaranteeing deposits of individuals and its effective activities in this area. It has been proven that the DGFI is controlled not only by certain state institutions, but also, in a sense, by the public. The subjects of state control over the Fund's activities are the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the National Bank of Ukraine and the Accounting Chamber. Public control, among other things, is exercised through the establishment and operation of the Public Monitoring Council under the DGFI, which represents the interests of depositors and creditors and should be a tool to ensure control over the liquidation of insolvent banks and transparency of the Fund. At the same time, no institution has effective levers of influence on the Fund's activities in the field of guaranteeing deposits of individuals, which necessitates improving the control system and delegating the right to carry out systematic control measures of the National Bank of Ukraine as the main regulator of the financial sector.

Based on the results of the analysis of the peculiarities of administrative and legal regulation of the DGFI's activity, priority areas for its further improvement are proposed, in particular: harmonization of national legislation with EU legislation on the functioning of the deposit guarantee system for individuals; modification of approaches to the formation of DGFI funds; expanding the range of entities covered by the DGFI's activities to guarantee bank deposits; introduction of public awareness work on the importance and activities of the DGFI.

Modern administrative and legal regulation of the DGFI needs to be significantly improved, taking into account the requirements of international regulations, the implementation of which is a prerequisite for Ukraine's accession to the European community.

Keywords: Deposit Guarantee Fund of Individuals, Deposit Guarantee System of Individuals, bank deposit, deposit, bank, administrative and legal regulation, depositor.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Науменко С. Г. Історія та передумови виникнення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 3. Т. 1. С. 182–186.

2. Науменко С. Г., Герасименко Л. В. Суб'єкти системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 3 (28). Т. 1. С. 171–175.

3. Науменко С. Г. Обеспечение гарантий банковских вкладчиков: опыт зарубежных стран. *Visegrad journal on human rights*. 2020. № 3. Р. 40–44.

4. Науменко С. Г. Контроль діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб: адміністративно-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2020. № 6. Т. 2. С. 94–98.

5. Науменко С. Г. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: особливості функціонування структурних підрозділів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 200–202. URL: http://lsej.org.ua/1_2021/50.pdf

6. Науменко С. Г. Генеза та особливості адміністративно-правового регулювання системи гарантування банківських вкладів у провідних країнах світу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Є.О. Дідоренка*. 2021. № 93. Т. 1. С. 190–199.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Науменко С. Г. Подолання корупційних загроз як запорука належної діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. *Імплементція європейських стандартів запобігання корупції в Україні* : матеріали міжвузів. наук.-практ. круглого столу (Київ, 22 берез. 2019 р.). Київ, 2019. С. 92–94.

8. Науменко С. Г. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: корупціогенний фактор чи важіль протидії корупції. *Реалізація державної*

антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2019. Ч. 2. С. 207–208.

9. Науменко С. Г. Особливості окремих стадій адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. *Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 25–26 груд. 2020 р.). Запоріжжя, 2020. Ч. 2. С. 49–52.

10. Науменко С. Г. Імплементация міжнародних стандартів у національну систему гарантування вкладів фізичних осіб. *Сучасний стан і перспективи розвитку юридичної освіти в Україні в умовах європейської інтеграції* : матеріали наук.-теорет. конф. (Київ, 22 квіт. 2021 р.). Київ, 2021. С. 68–69.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	25
1.1 Поняття та зміст системи гарантування вкладів фізичних осіб.....	25
1.2 Місце Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у системі гарантування вкладів фізичних осіб.....	40
1.3 Генеза адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.....	55
Висновки до розділу 1	68
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	72
2.1 Поняття та механізм адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб	72
2.2 Організаційно-функціональна характеристика Фонду гарантування вкладів фізичних осіб	85
2.3 Суб'єкти адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.....	114
Висновки до розділу 2	124
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	129
3.1 Міжнародний досвід адміністративно-правового регулювання діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері гарантування вкладів фізичних осіб	129
3.2 Контроль і координація діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб	141

3.3 Шляхи удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб	154
Висновки до розділу 3	163
ВИСНОВКИ	167
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	174
ДОДАТКИ	196

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄС – Європейський Союз

КМ України – Кабінет Міністрів України

НБ України – Національний банк України

США – Сполучені Штати Америки

ФГВФО – Фонд гарантування вкладів фізичних осіб

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасна ситуація на світовому фінансовому ринку характеризується нестабільністю, обумовленою як економічними процесами, так і пандемією. Банківська система однією з перших підпадає під вплив деструктивних процесів і запускає, так би мовити, «ланцюгову» реакцію, що призводить до відтоку капіталу з банківського сектору та знижує інвестиційну привабливість країни. Одним з важливих аспектів у стабільній банківській діяльності – є довіра вкладників до банків та активне розміщення ними депозитів на рахунках. Покращенню та збереженню довіри вкладників до банків сприяє система гарантування вкладів фізичних осіб та її належне функціонування.

Основним суб'єктом, який виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, є Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (далі – ФГВФО). Наразі повноваження Фонду врегульовані низкою нормативно-правових актів. Сучасний стан адміністративно-правового забезпечення діяльності ФГВФО не позбавлений певних недоліків, що обумовлює необхідність його вдосконалення та гармонізації з європейськими вимогами до системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Проблематика адміністративно-правових засад діяльності ФГВФО становила науковий інтерес для окремих учених у галузі адміністративного права. Певним аспектам адміністративно-правового статусу ФГВФО присвячено дисертації Т. В. Мазур «Правовий режим фонду гарантування вкладів фізичних осіб у банках» (2008) та Е. С. Ходек «Адміністративно-правовий статус Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» (2017). Водночас у наведених працях особливості адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО висвітлено фрагментарно.

Науковим підґрунтям дисертаційного дослідження виступили роботи таких учених, як В. Б. Авер'янов, Б. П. Адамик, А. С. Айрапетян, С. В. Безвух, О. Б. Білінська, Ю. П. Битяк, А. Г. Бухтіарова, І. Є. Бучко, М. В. Вікторчук,

Л. В. Воронова, В. М. Гаращук, Л. В. Герасименко, С. Т. Гончарук, Л. М. Демидова, М. В. Дубина, Ж. В. Завальна, Р. В. Ігонін, О. С. Кальян, Н. М. Кондрацька, В. Г. Костогриз, В. Л. Кротюк, Т. В. Мазур, К. Ю. Молодіко, В. І. Огієнко, Т. О. Раєвська, В. Б. Саєнко, С. В. Сарана, В. О. Селіванов, Ю. С. Серпенінова, І. В. Ситник, О. Ф. Скакун, А. С. Скірка, О. М. Соколов, В. І. Теремецький, Т. Р. Федосєєва, Є. С. Ходак, В. Д. Чернадчук, Н. Я. Юрків та інші.

Аналіз наукових джерел, законодавства та результатів опитування фахівців дає підстави стверджувати, що на сучасному етапі дослідження необхідний якісно новий підхід до розуміння адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО. Викладене вище свідчить про те, що питання адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО сьогодні є недостатньо розробленими. Комплексного дослідження потребують передусім механізм і сучасні особливості адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду. Зазначене обумовлює актуальність обраної теми дослідження, її теоретичну та практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Напрямок дослідження обраний відповідно до затвердженої Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5; тематики Переліку пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних досліджень вищих навчальних закладів МВС України на період 2016–2020 років; Плану законодавчого забезпечення реформи в Україні, схваленого постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 р. № 509-VIII; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженого Наказом МВС України від 11 червня 2020 р. № 454, та відповідає Основним напрямкам наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2016–2020 роки. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 24.09.2019 р. (протокол № 20).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу наукових, науково-публіцистичних джерел і чинного національного законодавства, узагальнення практики його реалізації та позитивного міжнародного досвіду визначити сутність й особливості адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО, а також сформулювати пропозиції та рекомендації щодо його вдосконалення.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких *завдань*:

- визначити поняття та зміст системи гарантування вкладів фізичних осіб;
- визначити місце ФГВФО в системі гарантування вкладів фізичних осіб;
- розглянути особливості розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО;
- сформулювати поняття та механізм адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО;
- розкрити особливості організаційно-функціональної характеристики ФГВФО;
- надати загальну характеристику суб'єктам адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО;
- проаналізувати міжнародний досвід адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО;
- висвітлити особливості контролю та координації діяльності ФГВФО;
- визначити шляхи удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері гарантування вкладів фізичних осіб.

Предметом дослідження є адміністративно-правове регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Методи дослідження обрано з урахуванням поставленої мети і завдань, а також виходячи зі специфіки об'єкта та предмета дослідження. В процесі написання дисертації було використано сукупність загальнонаукових і спеціальнонаукових методів, зокрема: *логіко-семантичний* – під час

формулювання авторського визначення ключових дефініцій (підрозділи 1.1 та 2.1); *діалектичний* – при визначенні місця ФГВФО в системі гарантування вкладів фізичних осіб (підрозділ 1.2); *історико-правовий* – під час аналізу генези становлення адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО (підрозділ 1.3); *порівняльно-правовий* – в ході визначення найбільш оптимальних шляхів вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО з урахуванням позитивного міжнародного досвіду (підрозділи 3.1 та 3.3); *аналітичний* – під час визначення проблем, пов’язаних із забезпеченням суспільних відносин у сфері гарантування вкладів фізичних осіб (розділи 1–3); *системно-структурний* допоміг охарактеризувати організаційно-функціональні особливості ФГВФО та систему суб’єктів адміністративно-правового регулювання його діяльності (підрозділи 2.2 та 2.3); *формально-юридичний* дозволив окреслити напрями імплементації міжнародно-правових стандартів у сфері гарантування вкладів фізичних осіб у діяльність ФГВФО (підрозділи 1.1 та 3.3). *Методи класифікації та групування* уможливили встановлення системи суб’єктів системи гарантування вкладів фізичних осіб (підрозділ 1.2) та контролю діяльності ФГВФО (підрозділ 3.2).

Емпіричну базу дослідження становлять систематизовані статистичні відомості щодо діяльності ФГВФО у сфері гарантування вкладів фізичних осіб (за період 2012–2020 рр.); результати проведеного анкетування 385 фахівців-економістів з різних регіонів України; офіційні звіти та інформаційні листи Національного банку України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексним дослідженням, в якому на підставі аналізу доктринальних джерел і норм чинного законодавства зроблено спробу розкрити поняття, зміст та сутність адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, зокрема:

вперше:

– обґрунтовано авторську дефініцію поняття «адміністративно-правове регулювання діяльності ФГВФО», під яким запропоновано розуміти цілеспрямований вплив держави з використанням адміністративно-правових норм на суспільні відносини у сфері гарантування вкладів фізичних осіб з метою забезпечення захисту прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків;

– здійснено класифікацію суб'єктів системи гарантування вкладів фізичних осіб на суб'єктів активної участі – ті, що розробляють і запроваджують заходи гарантування вкладів фізичних осіб, та суб'єктів пасивної участі – ті особи, чий інтерес щодо повернення вкладів забезпечує держава;

– аргументовано необхідність запровадження додаткового обмеження для осіб, які не можуть входити до складу адміністративної ради ФГВФО – їх внесення до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, з метою зниження рівня корупційних ризиків у діяльності ФГВФО;

удосконалено:

– дефініцію «система гарантування вкладів фізичних осіб», під яким запропоновано розуміти сукупність відносин, що виникають у зв'язку з гарантуванням вкладів фізичних осіб, виведенням неплатоспроможних банків з ринку, ліквідації банків і регулюються Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», суб'єктами яких є ФГВФО, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, банки, кредитні спілки та вкладники;

– періодизацію адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО, в межах якої виокремлено наступні етапи: початковий (вересень 1998 р. – 2000 р.), докризовий (2001–2007 рр.), кризовий (2008–2011 рр.), новітній (2012–2014 рр.), проєвропейський (з 2015 р. – дотепер);

– дефініцію «механізм адміністративно-правового регулювання», що розглядається як система адміністративно-правових засобів, якими врегульовано алгоритм організації та реалізації суспільних відносин у сфері публічного права, з одночасним наділенням уповноважених суб'єктів необхідним обсягом прав і обов'язків;

– склад механізму адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО, до якого запропоновано віднести норми права, правові відносини, акти реалізації прав і обов'язків, яким властиві певні особливості у регулюванні суспільних відносин, що виникають у зв'язку з організацією функціонування ефективної системи гарантування вкладів фізичних осіб;

– перелік суб'єктів системи гарантування вкладів фізичних осіб та обґрунтовано необхідність його доповнення такими суб'єктами, як Верховна Рада України та кредитні спілки, шляхом внесення відповідних змін до чинного законодавства;

дістала подальший розвиток:

– аргументація позиції щодо обов'язкової участі ПАТ «Державний ощадний банк України» в Фонді гарантування вкладів фізичних осіб та отримання ним конкурентних переваг у протилежному випадку, а також кредитних спілок, як установ, що мають право надавати фінансову послугу щодо залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення;

– обґрунтування доцільності гарантування вкладів не лише вкладникам банків, але й вкладникам кредитних спілок;

– доведення ключового місця ФГВФО в системі гарантування вкладів фізичних осіб, визнання її сучасною і такою, що враховує відповідні міжнародні стандарти у цій сфері майже у повному обсязі;

– положення про встановлення персональної відповідальності кожного члена окремого керівного органу Фонду за прийняте рішення у зв'язку з тим, що внаслідок колегіальності прийняття рішення адміністративною радою Фонду або виконавчою дирекцією Фонду при їх скасуванні та доведенні його

протиправності неможливе притягнення певної особи до юридичної відповідальності;

– дослідження зарубіжного досвіду та міжнародних стандартів гарантування вкладів фізичних осіб, а також визначення перспективних напрямів запровадження позитивного досвіду у національну систему адміністративно-правового регулювання системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані висновки та пропозиції впроваджено та може бути використано у:

– *правозастосовній діяльності* – під час удосконалення діяльності Національного банку України з метою підвищення ефективності діяльності ФГВФО (акт впровадження Національного банку України від 15 червня 2021 р.);

– *науково-дослідній роботі* – для подальших досліджень, присвячених адміністративно-правовому регулюванню діяльності ФГВФО (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 21 січня 2021 р.);

– *освітньому процесі* – при підготовці навчальних матеріалів і викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право і процес», «Адміністративне право», «Публічне адміністрування», «Банківське та біржове право», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 21 січня 2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням. Всі розробки та пропозиції, викладені в роботі та які виносяться на захист, виконані автором особисто. Під час обґрунтування окремих положень дисертації використано фундаментальні та прикладні праці вчених із відповідними посиланнями. В опублікованій у співавторстві статті особистий внесок дисертанта становить не менше 40 % матеріалу.

Апробація результатів дослідження. Підсумки розроблення проблеми загалом та її окремих аспектів, зокрема, одержані узагальнення і висновки були оприлюднені на науково-практичних та науково-теоретичних конференціях і круглому столі, зокрема: «Імплементція європейських стандартів запобігання корупції в Україні» (м. Київ, 22 березня 2019 р.); «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (м. Київ, 12 грудня 2019 р.); «Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини» (м. Запоріжжя, 25–26 грудня 2020 р.); «Сучасний стан і перспективи розвитку юридичної освіти в Україні в умовах європейської інтеграції» (м. Київ, 22 квітня 2021 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 10 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей – у наукових фахових виданнях, визначених МОН України як фахові з юридичних наук, одна – в іноземному юридичному виданні (Словацька Республіка), чотири тези доповідей, які оприлюднено на науково-теоретичних і науково-практичних конференціях, а також – круглому столі.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (189 найменувань на 22 сторінках) і шести додатків (на 16 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 211 сторінок, з них основного тексту – 160 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1 Поняття та зміст системи гарантування вкладів фізичних осіб

Світова фінансова криза 2008 р. призвела до стагнаційних процесів у фінансово-кредитній сфері як світовій, так і національній. Саме тому сучасний стан банківської системи в Україні яскраво демонструє надзвичайну недовіру до неї з боку населення країни. За результатами дослідження, що було проведене соціологічною службою Центру Разумкова, рівень недовіри населення України комерційним банкам становить 75 % [139], що обумовлює деструктивні тенденції у банківській сфері. Зокрема, починаючи з 2008 р. суттєво скоротилася частка депозитів терміном більше 2 років, що є негативним явищем. На 1 січня 2008 р. частка депозитів становила – 10,59 %, далі поступово зменшувалась, на 1 січня 2015 р. – 3,97 %, на 1 січня 2020 р. – 1,04 %. Продемонстрована тенденція свідчить про небажання вкладників тримати свої заощадження на тривалій період, що створює передумови для зниження інвестиційного потенціалу банківської системи. Водночас відбулося зростання частки депозитів на вимогу. Так, на 1 січня 2020 р. вона становила 43,47 %, а частка депозитів до одного року – 44,14 % [178, с. 30]. Зазначене призводить до від’ємних показників рівня капіталізації банківських установ і суттєвого зменшення обсягів залучення вільних грошових коштів від населення. Тому виникла нагальна необхідність зміцнити довіру населення до банківських установ і вплинути на позитивне рішення на користь розміщення тимчасово вільних коштів на депозитних рахунках. А це виявилось можливим лише за умови забезпечення належного функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, що дозволяє, з одного боку, істотно збільшити пасиви

комерційних банків, а з іншого – для вкладників банків відіграти роль одного з факторів, що спонукає інвестувати гроші в банки та отримувати відповідний дохід.

Похідною від зазначеної причини, що спонукала державу приділяти суттєву увагу розвитку ефективної системи гарантування вкладів фізичних осіб, можна також назвати нагальну потребу недопущення ситуації, яка унеможлиблює виконання банками своїх зобов'язань щодо відшкодування закладами. А також зміцнення довіри населення країни до банківської системи, загалом, та окремих банківських установ, зокрема. Адже надійна система гарантування вкладів сприяє відновленню та зміцненню довіри вкладників до всієї банківської системи. Це, своєю чергою, стимулюватиме залучення тимчасово вільних коштів вкладників до банківської системи, що відіграє позитивну роль не лише для банків, але й для економіки загалом, тому що банківські вклади – основа кредитування як юридичних, так і фізичних осіб. Кредитування юридичних осіб – це запорука їх активного розвитку та відтворення національної економіки, а кредитування фізичних осіб – стимулювання їх побутового споживання та фінансування вітчизняної економічної системи.

Зважаючи на особливу важливість належного функціонування механізму залучення банками тимчасово вільних ресурсів, система гарантування вкладів фізичних осіб, на чому наголошують і опитані респонденти, має захищати права і законні інтереси вкладників банків (30 % опитаних фахівців-економістів), сприяти зміцненню довіри до банківської системи України (21 % опитаних фахівців-економістів), стимулювати залучення коштів у банківську систему України (29 % опитаних фахівців-економістів), забезпечувати ефективну процедуру виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків (20 % опитаних фахівців-економістів). Водночас сьогодні поняття «система гарантування вкладів» дуже часто ототожнюється з поняттям «система страхування депозитів» або «система страхування вкладів» і вживається одночасно [160; 11; 81; 2; 78]. Проте, з метою з'ясування

доцільності такого підходу необхідно визначити змістовну сутність зазначених дефініцій.

Під системою страхування вкладів пропонується розуміти:

– всі відносини, які виникають між фінансовими посередниками, органами державної влади, власниками коштів й іншими установами, котрі дають можливість гарантувати повернення коштів економічних суб'єктів, що були передані на тимчасовій основі фінансовим посередникам [38, с. 179];

– систему, яка захищає інтереси вкладників у випадку банкрутства банку-учасника [68];

– внутрішній механізм стримування вилучення з банків вкладів, структура якого залежить від структури банківської системи, особливостей національного законодавства і ступеня державного регулювання діяльності кредитних організацій та являє собою інститут обов'язкового державного (публічного) страхування [163];

– заходи, які спрямовуються на захист вкладів і в подальшому є гарантією їх повернення у разі банкрутства банку частково або в повному обсязі [22, с. 38];

– упорядкована сукупність елементів, спрямованих на попередження фінансових проблем банку, захист прав вкладників і забезпечення гарантій щодо повернення вкладів фізичних осіб у законодавчо встановленому розмірі у разі визнання банку неплатоспроможним (банкрутом) [24, с. 25] тощо.

Наразі у науці було проведено низку досліджень, за результатами яких сформульовано значно більшу кількість варіантів наукового тлумачення дефініції «система гарантування вкладів», зокрема:

– сукупність взаємозалежних організаційних елементів, методів фінансування та регулювання діяльності інституцій, які забезпечують страхування депозитів [144, с. 16];

– основний елемент системи фінансової безпеки банківської діяльності [51, с. 283];

– сукупність органів і відносин, що забезпечують регулювання захисту прав вкладників [13, с. 124];

– державна система позитивно виражених гарантій з обов'язковою участю банків, попереднім фінансуванням з обмеженими гарантіями [58, с. 75];

– сукупність норм, які регулюють суспільні відносини у сфері захисту прав і законних інтересів вкладників банків, встановлюючи права, обов'язки та відповідальність їх учасників [71, с. 54];

– комплекс заходів, що забезпечують захист вкладів на випадок банкрутства банку і передбачають зобов'язання щодо повернення вкладених у банк коштів у випадку банкрутства банку, що їх бере на себе спеціально створена організація, за рахунок особливого страхового фонду [153, с. 60];

– комплекс заходів, сукупність правових норм та органів, які регулюють виконання цих норм щодо захисту прав вкладників і відшкодування гарантованого розміру вкладу [97, с. 513];

– комплекс заходів держави і центрального банку, спрямований на підтримку стійкості банківської системи [17, с. 243];

– комплекс заходів, що забезпечують захист вкладників від втрати їхніх вкладів у разі банкрутства комерційного банку або фінансової установи [167, с. 28].

Ми погоджуємося з тим, що визнання системи гарантування вкладів однією з форм організації страхових відносин є помилковим. Адже, гарантування банківських вкладів має особливу економічну природу, що не дозволяє ототожнювати її з традиційним страхуванням [174, с. 96]. На підтвердження такої позиції Д. Б. Чеховський наводить наступні аргументи [174]: регулювання відносин щодо гарантування банківських вкладів здійснюється на основі спеціально прийнятого для цієї мети закону, переважно імперативним методом. На відміну від цього у страховому законодавстві такого виду добровільного або обов'язкового страхування, як страхування вкладів, немає. До того ж, якщо механізм гарантування вкладів передбачає створення страхового гарантійного фонду, то такий фонд, на відміну від інших

страховиків, є некомерційною організацією, не включений до реєстру суб'єктів страхової справи й здійснює обов'язкове страхування внесків без відповідної ліцензії.

І хоча страхування має окремі спільні риси з гарантуванням банківських вкладів на основі створення страхового фонду (наприклад, обмежено-однорідний перелік ризиків, делегування ризику іншій особі, замкнутість відносин, які пов'язані з розподілом збитків, участь у страхуванні великої кількості суб'єктів тощо), його відмінності від системи гарантування вкладів фізичних осіб настільки суттєві, що при їх ототожненні спотворюється змістовна сутність зазначених категорій. Найбільш оптимальним є підхід щодо включення дефініції «гарантування» до основних функціональних ознак поняття «страхування» [24, с. 25].

Таким чином, ми підтримуємо точку зору дослідників, які доводять відмінність зазначених дефініцій, адже гарантуванню банківських вкладів притаманні особливі цілі. Однією з цілей гарантування банківських вкладів є стимулювання залучення до банківської системи тимчасово вільних коштів від населення, а також підвищення рівня довіри до банківського сектора та підтримка його стабільності. Іншою з провідних цілей зазначеної системи є захист прав і законних інтересів банківських вкладників. Водночас думки опитаних респондентів щодо тотожності дефініцій «система страхування вкладів» і «система гарантування вкладів» також розділилися: 61 % опитаних фахівців-економістів розрізняють ці категорії, а 39 % опитаних фахівців-економістів – ототожнюють їх.

Крім того, відрізняється суб'єктний склад досліджуваної системи – одним з основних її суб'єктів є ФГВФО – спеціально створений для цього орган, наділений широким колом повноважень у сфері гарантування вкладів фізичних осіб. Тому складно не погодитися з тим, що система гарантування депозитів є більш ефективною формою захисту вкладників, ніж система страхування депозитів, адже саме існування першої з названих систем дозволяє зменшити

кількість банкрутств банків, а не тільки пом'якшити наслідки таких подій для власників депозитів [99, с. 124].

Найбільш повно розкриває змістовне навантаження системи гарантування вкладів фізичних осіб визначення, запропоноване Є.С. Ходак, як комплексу заходів, що забезпечують захист вкладників від втрати їхніх вкладів у разі банкрутства комерційного банку або фінансової установи [167, с. 28].

Водночас при формулюванні досліджуваної дефініції необхідно враховувати особливості категорії «вклад», яким, відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність», є кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України чи іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їхніх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору [107]. Аналіз положень Закону України «Про кредитні спілки» дає підстави стверджувати, що поняття «вклад» є тотожним як для клієнтів, які розміщують їх у банках, так і для членів кредитної спілки, які вносять їх на депозитні рахунки кредитної спілки.

Зважаючи на те, що етимологічно слово «гарантія» походить від французького «garantir» – забезпечувати, охороняти, можна запропонувати *гарантування вкладів фізичних осіб розуміти як сукупність правовідносин між державою, фінансово-кредитними установами та вкладниками із забезпечення гарантованого повернення коштів у готівковій або безготівковій формі, у валюті України чи іноземній валюті, які розміщені на договірних засадах клієнтами на їхніх іменних рахунках у банку або на депозитних рахунках у кредитній спілці.*

Зазначимо, що на законодавчому рівні закріплено другу із визначених дефініцій. Відповідно до п. 15 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» система гарантування вкладів фізичних осіб – сукупність відносин, що регулюються зазначеним Законом, суб'єктами яких є ФГВФО, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, банки

та вкладники. Проте, безпосереднє сприйняття наведеного формулювання не дає можливість можливості зрозуміти про яку «сукупність відносин» йдеться. І лише звернувшись до ч. 3 ст. 1 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» можна зрозуміти, що це відносини, які «виникають у зв'язку із створенням і функціонуванням системи гарантування вкладів фізичних осіб, виведенням неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків» [134]. З огляду на викладене вище, а також етимологію дефініції «система», що передбачає сукупність певних елементів, пропонуємо п. 15 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» викласти у наступній редакції: **«система гарантування вкладів фізичних осіб – сукупність відносин, що виникають у зв'язку з гарантуванням вкладів фізичних осіб, виведенням неплатоспроможних банків з ринку, ліквідації банків і регулюються цим Законом, суб'єктами яких є ФГВФО, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, банки та вкладники»**. При цьому в запропонованому визначенні поняття «гарантування вкладів фізичних осіб» потрібно розуміти в редакції, запропонованій автором у попередньому абзаці.

Сьогодні наявна точка зору, що система гарантування вкладів, з одного боку, спонукає банки до надмірно ризикованої діяльності, а з іншого – зменшує стимули суб'єктів економіки щодо зваженого вибору банку для розміщення вкладів, аналізу діяльності банку, в якому розміщені вклади, провокує розміщення вкладів у банках, що займаються надмірно ризикованою діяльністю [149, с. 141]. З викладеною думкою погодились також 67 % респондентів.

Така ситуація, а також схожа думка суспільства з цього питання не сприяє активному розвитку зваженої системи залучення тимчасово вільних коштів у банківські установи. Тому наявна нагальна потреба в оптимізації системи гарантування вкладів фізичних осіб, яка б не тільки захищала розміщені тимчасово вільні кошти, але й сприяла ефективному розвитку банківської системи. Внаслідок цього досить актуальним виявляється прийняття до уваги та імплементація окремих вимог міжнародних інституцій, що зробить

досліджувану систему більш оптимальною та спроможною гарантувати активний розвиток банківської системи.

На сучасному етапі Україна робить активні кроки на шляху наближення національного законодавства до європейських стандартів. Не є виключенням і забезпечення належного функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб. Тому при вдосконаленні національної системи гарантування вкладів фізичних осіб доцільним є врахування Основоположних Принципів для ефективних систем страхування депозитів [183], розроблених Базельським комітетом з банківського нагляду спільно з Міжнародною Асоціацією страховиків депозитів (далі – Основоположні принципи). При цьому варто наголосити, що окремі з Основоположних принципів враховано у чинному законодавстві, а інші – чекають своєї черги.

Основоположними Принципами для ефективних систем страхування депозитів, окреслених Базельським комітетом, є:

– завдання державної політики, основним з яких є захист вкладників та сприяння фінансовій стабільності. Завдання мають бути чітко та офіційно закріплені, наприклад, у законодавстві. Цей принцип реалізований у Законі України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», відповідно до ч.2 ст.1 якого завданням держави у цьому напрямі є «захист прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків»;

– мандат і повноваження страховика, які мають забезпечувати досягнення мети державної політики та мають бути чітко визначені та офіційно закріплені у законодавстві. Реалізація цього принципу знайшла своє відображення у Розділах II, VI, VII та VIII Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», у яких закріплено повноваження страховика (в Україні це ФГВФО), що повністю забезпечують виконання завдань державної політики в досліджуваній сфері;

– керованість – страхувальник депозитів (у нашому випадку ФГВФО) має відрізнятися операційною незалежністю, бути керованим відповідним чином, прозорим, підзвітним та ізольованим від зовнішніх впливів. Можливість виконувати свої повноваження без зовнішньої участі забезпечується, у тому числі, початковим та регулярними зборами до ФГВФО, які зобов'язані здійснювати його учасники (банки). Крім того, ФГВФО має відокремлене майно, яким самостійно володіє, користується і розпоряджається. Одна зі складових забезпечення цього принципу, так би мовити, незалежна контрольованість діяльності, що забезпечується підзвітністю Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України та Національному банку України. При цьому жодна із зазначених інституцій фактично не впливає на його рішення та діяння. Іншою складовою принципу керованості є прозорість діяльності, що забезпечується обов'язком ФГВФО інформувати громадськість про функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників;

– відносини з іншими учасниками системи підтримки фінансової стабільності (*авт. – системи гарантування вкладів фізичних осіб*) – має бути забезпечена система безперервного тісного координування діяльності та обміну інформацією між ФГВФО та іншими учасниками системи підтримки фінансової стабільності. І хоча у чинному законодавстві не закріплений перелік учасників системи підтримки фінансової стабільності, але реалізація цього принципу забезпечена Меморандумом про взаєморозуміння між Національним банком України, Міністерством фінансів України, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб [77], відповідно до якого зазначені суб'єкти зобов'язані співпрацювати у напрямі вироблення спільних заходів, спрямованих на мінімізацію потенційних ризиків у діяльності банків і співпраці або координації діяльності в процесі визнання банків проблемними чи неплатоспроможними, визначення шляхів приведення їх діяльності у відповідність до вимог законодавства або виведення з ринку. Крім того, відповідно до п. 4 ст. 31 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» ФГВФО за

підсумками проведення стрес-тестування своїх учасників інформацію про його результати має надавати Національному банку України;

– транскордонні питання – необхідність наявності формалізованих механізмів обміну інформацією та координації між особами, які гарантують вклади фізичних осіб в різних країнах. Власне цей принцип у чинному законодавстві не знайшов свого належного закріплення, що обумовлює потребу в його вдосконаленні у зазначеному напрямі;

– роль особи, яка гарантує вклади фізичних осіб, у непередбачуваних ситуаціях та при керуванні кризами – обов'язкова наявність ефективної політики та процедури планування дій у непередбачуваних ситуаціях та при керуванні ризиками, що дозволить забезпечити здатність особи, яка гарантує вклади фізичних осіб ефективно реагувати на ризики фінансової неспроможності банків або на реальну фінансову неспроможність, якої досягла банківська установа, тощо. Цей принцип реалізується чітко визначеним алгоритмом виведення неплатоспроможного банку з ринку, зокрема, в ході підготовки, затвердження та реалізації плану врегулювання, розробленого на основі найменш витратного для ФГВФО способу виведення неплатоспроможного банку з ринку [118];

– обов'язковість членства в системі страхування депозитів для всіх банківських установ, у тому числі і державних. Реалізація зазначеного принципу характеризується так би мовити дуальністю, тому, що членство у ФГВФО, відповідно до ст. 17 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», обов'язкове для усіх банків, які набувають статусу учасника ФГВФО в день отримання ними банківської ліцензії. Проте, акціонерне товариство «Державний ощадний банк України», відповідно до Прикінцевих та перехідних положень зазначеного Закону, не входить до цієї системи, адже, відповідно до ст. 57 Закону України «Про банки і банківську діяльність» вклади фізичних осіб Державного ощадного банку України гарантуються державою [107]. Таким чином, якщо врахувати, що держава – одна зі складових системи гарантування вкладів фізичних осіб, то можна

говорити про те, що усі без виключення банківські установи зобов'язані перебувати у зазначеній системі. Водночас, теза про «членство» у системі не розповсюджується на Державний ощадний банк України, хоча його зобов'язання і гарантує держава. Крім того, справедливим є твердження, що існування спеціальних державних гарантій для Ощадбанку створює йому певні конкурентні переваги на ринку банківських депозитів. Внаслідок чого він має можливість встановлювати вищі ставки за депозитами, оскільки не несе додаткові витрати за участь у ФГВФО, що, у свою чергу, порушує використовуваний у світовій практиці принцип побудови ефективних схем гарантування банківських вкладів, згідно з яким усі вкладники повинні мати однаковий ступінь захисту, що обмежує можливість несприятливого вибору при розміщенні депозитів [16, с. 58]. Тому, виявляється доцільним передбачити необхідність членства акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» у системі гарантування вкладів фізичних осіб. ***Для цього пропонуємо виключити п.6 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» та якнайшвидше прийняти відповідний закон щодо участі Державного ощадного банку України у ФГВФО.*** До моменту прийняття відповідного закону участь цього банку у ФГВФО має відбуватись на загальних підставах;

– страхове покриття – обов'язковість чіткого визначення ліміту страхового покриття депозитів. При цьому страхове покриття має бути обмеженим за розміром, надійним і розповсюджуватись на переважну більшість вкладників. Цей принцип реалізований у Розділі V Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», відповідно до якого ФГВФО гарантує кожному вкладнику банку відшкодування коштів за його вкладом у розмірі вкладу, включаючи відсотки, але не більше суми граничного розміру відшкодування коштів за вкладами (наразі сума граничного розміру відшкодування коштів за вкладами не може бути більшою 200 тис. грн);

– джерела та напрями використання коштів – обов'язкова наявність засобів, які можливо миттєво використати, а також всілякі механізми

фінансування, які необхідні для оперативного задоволення платіжних вимог вкладників, при цьому вартість страхування має сплачуватись банками. Цей принцип у повному обсязі втілений у Розділі IV «Порядок формування коштів фонду» Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», у якому закріплені джерела формування коштів Фонду, загальний порядок визначення напрямів їх використання, а також особливості кредитування Фонду з боку держави;

– інформування суспільства – суспільство має бути безперервно поінформоване про переваги та обмеження системи страхування депозитів. Якщо банківська установа стає неплатоспроможною, вкладники мають бути поінформовані про це належним чином. Відповідно до чинного законодавства [125] ФГВФО інформує громадськість про основні процеси, що відбуваються у системі гарантування вкладів фізичних осіб, та особливості своєї діяльності шляхом опублікування інформації на офіційному сайті Фонду, а також шляхом проведення прес-конференцій, виступів на радіо і телебаченні та в інший спосіб. Зокрема, ФГВФО зобов'язаний: один раз на рік розміщувати на своєму офіційному веб-сайті перелік учасників Фонду, інформацію про зміни в переліку учасників Фонду, річний звіт Фонду, що містить звіт про діяльність Фонду за попередній рік, та фінансову звітність, інформацію про запровадження в певному банку тимчасової адміністрації, про продовження строку тимчасової адміністрації, Фонд не пізніше ніж через 20 робочих днів з дня початку процедури виведення Фондом банку з ринку, оголошення про початок відшкодування коштів вкладникам. Крім офіційного веб-сайта окрема інформація також дублюється у газетах «Урядовий кур'єр» або «Голос України», зокрема, відомості про відкликання банківської ліцензії і ліквідацію банку, про введення тимчасової адміністрації, а також фінансова звітність Фонду;

– правовий захист – має бути забезпечений захист від притягнення до відповідальності тих осіб, які забезпечують функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, у разі виникнення судових позовів щодо їх

рішень, дій або певних недоліків, які були ними допущені при добросовісному виконанні своїх обов'язків. Зазначений принцип врахований у п. 1 ч. 3 ст. 16 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», відповідно до якого працівники ФГВФО не несуть відповідальність за будь-які дії або бездіяльність, якщо вони діяли на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Позови, подані проти працівників Фонду, вважаються позовами, поданими проти ФГВФО. Водночас така позиція законодавця, на наш погляд, може сприяти халатному відношенню до виконання своїх службових обов'язків зазначеними особами, адже можна обґрунтувати свої вчинки тим, що «діяли на підставі, у межах повноважень...». З метою усунення такої прогалини ***пропонуємо у наведеній нормі після слів «... та законами України», додати «якщо це не пов'язане з діями, що відбулися з мотивів особистої зацікавленості, або усупереч інтересам служби»;***

– притягнення до відповідальності осіб, винних у банкрутстві банківської установи – у законодавстві має бути передбачена можливість висувати вимоги щодо відшкодування завданих збитків особам, винним в банкрутстві банківської установи. Відповідно до п. 6 ст. 37 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» ФГВФО має право «звертатися до правоохоронних органів із заявою про вчинення кримінального правопорушення в разі виявлення фактів шахрайства та інших протиправних дій працівників банку або інших осіб стосовно банку». Чинне законодавство передбачає кримінальну відповідальність за доведення до банкрутства відповідно до ст. 218-1 «Доведення банку до неплатоспроможності» Кримінального кодексу України [66]. Зазначена норма встановлює відповідальність за доведення банку до неплатоспроможності, якщо це завдало державі або кредитору великої матеріальної шкоди (більше ніж 11 350 000 грн) державі чи кредитору. Вбачається за доцільне передбачити заохочувальну норму у ст. 218-1 КК України, де закріпити можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності, якщо вона до моменту притягнення до

кримінальної відповідальності відшкодувала шкоду, завдану державі чи кредитору у результаті віднесення банку до категорії неплатоспроможних;

– завчасне виявлення проблем та вчасне втручання – має бути забезпечене раннє виявлення проблем та вчасне втручання у діяльність проблемних банківських установ, ще до втрати банком своєї життєздатності. У Законі України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» передбачені відповідні повноваження ФГВФО, зокрема, виявлення ризиків у діяльності банків, надання фінансової підтримки проблемному банку. Проте, привертає увагу, що питання ранньої, так би мовити, діагностики проблем банківської установи з боку ФГВФО окреслені лише поверхнево. Більш детально особливості завчасного виявлення проблем в діяльності банку закріплено для Національного банку України, зокрема, в Законі України «Про банки та банківську діяльність». І лише після віднесення банку до категорії проблемних, як правило, в процес його «реанімації» включається ФГВФО;

– урегулювання неплатоспроможності – має бути визначений ефективний режим врегулювання неплатоспроможності, що дозволить забезпечити можливості захисту вкладників та сприяти фінансовій стабільності. У цьому принципі передбачено здатність особи, яка гарантує безпеку вкладів фізичних осіб, володіти операційною незалежністю та достатніми фінансовими ресурсами для виконання своїх повноважень із врегулювання неплатоспроможності проблемного банку. На реалізацію цього принципу у чинному законодавстві врегульовані повноваження ФГВФО із заміни та зміни вищого керівництва банку, припинення дії контрактів, передавання та продажу активів та зобов'язань тощо;

– виплата страхового відшкодування вкладникам – система страхування депозитів має забезпечувати оперативну виплату страхових сум вкладникам, з чітко визначеними підставами для цього. Відповідно до цього принципу більшості вкладникам має бути сплачено відшкодування протягом семи робочих днів. Проте, у Порядку відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладами [123] обумовлений строк для початку

здійснення Фондом таких виплат до 20 діб, а у деяких випадках – і до 30 діб, що суттєво перевищує строк, визначений в Основоположних принципах. Водночас зрозуміти позицію законодавця щодо встановлення подовженого строку не виявляється можливим, тому, з метою гармонізації чинного законодавства до вимог Основоположних принципів вважаємо за доцільне встановити загальний строк для початку здійснення Фондом гарантованих виплат до 7 діб і викласти п. 4 Розділу III Порядку відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладками *у наступній редакції* **«На підставі рішення виконавчої дирекції Фонду Фонд розпочинає виплату відшкодування коштів у національній валюті України не пізніше 7 робочих днів з дня початку процедури виведення Фондом банку з ринку»;**

– стягнення коштів – особа, яка гарантує вклади фізичних осіб, має бути визнана кредитором неплатоспроможного банку та мати право на задоволення відповідних вимог в процесі ліквідації банку відповідно до черги кредиторів. Цей принцип у поновному обсязі врегульований у ст. 29 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», де перераховано ключові аспекти набуття Фондом прав кредитора банку, а також ст. 52 зазначеного Закону, у якій визначено черговість і порядок задоволення Фондом вимог до банку, особливості оплати витрат і здійснення платежів [134].

Отже, при розбудові сучасної системи гарантування вкладів фізичних осіб були враховані майже усі позиції з Основоположних Принципів для ефективних систем страхування депозитів. Проте, як і будь-яка нестатична система, досліджувана система потребує свого вдосконалення, що дозволить максимально наблизити її до європейських стандартів у зазначеній сфері. Ми погоджуємось з тим, що потребують врегулювання питання координації дій та обміну інформацією між банками як учасниками системи гарантування вкладів фізичних осіб, строки відшкодування за вкладками, участі ФГВФО в консультуванні та координації дій учасників зазначеної системи тощо [168, с. 159].

1.2 Місце Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у системі гарантування вкладів фізичних осіб

Банківська система перебуває під постійним впливом негативних процесів як у світовій, так і в національній економіці. Також на неї безпосередньо впливають всілякі політичні та соціальні процеси, що відбуваються як на світовій арені, так і всередині країни. Політико-економічні процеси, що відбулися у 2014 р., спровокували виникнення деструктивних процесів й у банківській сфері.

Вплив макроекономічних і політичних шоків у поєднанні з військовим конфліктом загострили наявні на той час проблеми у банківській системі та перетворились на системну банківську кризу 2014–2016 рр. Зазначена банківська криза засвідчила неспроможність національної банківської системи включати внутрішні важелі регулювання відновлення платоспроможності банківських установ, які опинилися під загрозою банкрутства. Як зазначила К. Рожкова [93], перший заступник Голови НБ України, зазначене було обумовлене двома факторами. По-перше, недосконалістю правового забезпечення діяльності регулятора (НБ України – *уточнення авт.*) щодо раннього втручання у випадку необхідності відновлення платоспроможності окремого комерційного банку. А по-друге, наявність занадто пізніх тригерів визнання банків «проблемними» і «неплатоспроможними». Така ситуація, а також розуміння неможливості позиціонування України як розвинутої Європейської країни, за наявності непередбачуваного фінансового сектору та неможливості його вчасного регулювання, підштовхнула до розуміння необхідності вдосконалення режиму відновлення діяльності неплатоспроможних банків. Саме зазначений підхід дозволить підготувати банківську систему до потенційних фінансових викликів, а також створити більш потужні державні механізми антикризового управління у зазначеній сфері.

Здатність національної банківської системи, як і будь-якої іншої, впливати на економічну ситуацію в державі, безпосередньо залежить від якості та структури ресурсів, які банки злучають, зокрема у вигляді тимчасово вільних коштів фізичних осіб. Водночас сучасний стан банківської системи України характеризується негативними очікуваннями з боку потенційних вкладників, а також спостерігається поширення кризових явищ у арифметичній прогресії – кожне наступне спровоковано появою попереднього. Все це вимагає від держави створення умов для того, щоб клієнти, а також потенційні партнери сприймали позитивний імідж банківських установ та відчували безпеку своїх вкладів, а також мали можливість спланувати, так би мовити, «майбутнє» своїх фінансів, тимчасово розміщених у банківській установі.

Ми погоджуємося з думкою респондентів, 81 % з яких наголосили на тому, що гарантування вкладів фізичних осіб є надзвичайно важливою функцією кожної держави, адже за останні роки істотно збільшилася недовіра до банків з боку населення через неповернення вкладів. Тому наявність чітко побудованої та надійно функціонуючої системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні сприятиме підвищенню рівня довіри до сфери банківських послуг і збільшення обсягів залучення кредитно-фінансовими установами коштів фізичних осіб. Функціонування системи гарантування банківських вкладів повинне сприяти позитивній тенденції до зростання вкладів населення, працюючи на підвищення прибутків банків за рахунок зростання ресурсної бази і строків розміщення залучених ресурсів [26, с. 325].

У сучасній правовій науці окремим аспектам функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб приділяли увагу А. Айрапетян, С. Алексеев, К. Алексійчук, О. Бакун, Н. Балдич, Д. Бахрах, С. Безвух, Я. Берназюк, А. Бобанич, В. Бобиль, Т. Бойчук, М. Брагинський, А. Бухтіарова, І. Бучко, Ю. Ведмідь, Х. Войцеховська, Л. Воронова, Л. Василенко, Н. Галайко, Л. Герасименко, С. Глуговська, А. Даниленко, А. Дембіцька, Л. Демидова, Ж. Довгань, О. Заславська, О. Іщенко, О. Кальян, Г. Карчева, І. Кисільова, Д. Кожухов, Н. Кондрацька, В. Копейчиков, С. Козьменко, М. Кучерявенко,

Т. Мазур, Д. Мейєр, І. Михайловська, Ю. Нагорний, Л. Недедя, А. Нечай, В. Огієнко, А. Олексин, В. Орлова, О. Орлюк, Ю. Пасічник, П. Пацурківський, З. Руденко, С. Савченко, В. Сасенко, Ю. Самура, С. Сарана, І. Серветник, Ю. Серпінова, А. Сірка, І. Ситник, О. Скакун, Т. Смовженко, О. Соколов, В. Сорока, А. Тривайло, Є. Ходак, О. Шебанов, І. Школьник тощо.

Зважаючи на особливу важливість належного функціонування механізму залучення банками тимчасово вільних ресурсів система гарантування вкладів фізичних осіб має захищати права і законні інтереси вкладників банків, сприяти зміцненню довіри до банківської системи України, стимулювати залучення коштів у банківську систему України, забезпечувати швидку та ефективну процедуру виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків, запобігати панічним настроям вкладників, забезпечувати безперервне функціонування всієї фінансової системи держави, а також сприяти уникненню системних фінансових криз і забезпеченню стійкості фінансової системи держави. Досліджувана система має виконувати наступні функції:

- захищати населення від втрати їхніх заощаджень;
- підтримувати банківську систему під час фінансової кризи;
- сприяти мобілізації грошових ресурсів для їх подальшої трансформації у реальні інвестиції в економіку України;
- бути провідним органом нагляду та регулятором відносин у сфері залучення і гарантування вкладів фізичних осіб (поряд з НБ України) [1, с. 160].

Такий підхід не суперечить міжнародному досвіду забезпечення гарантій банківських вкладників. Зокрема, у США функціонує Федеральна корпорація страхування депозитів (Federal Deposit Insurance Corporation) – незалежне агентство, створене Конгресом у 1933 р. для забезпечення стабільності та довіри населення до фінансової системи шляхом страхування депозитів, вивчення та контролю фінансових установ країни [186]. І хоча корпорація не отримує державних асигнувань, вона фінансується за рахунок страхових вкладів, які платять банки за страхування депозитів [165, с. 303].

Міжнародний досвід засвідчує, що в системі гарантування вкладів фізичних осіб функціонують чотири види суб'єктів, а саме: держава, власне банківські установи, страхові гарантійні фонди, як інститути взаємного страхування, та окремі страхові компанії [173, с. 98]. Ми погоджуємось з тим, що на сьогодні не існує єдиної універсальної для всіх країн схеми гарантування вкладів, оскільки незважаючи на процес уніфікації банківських законодавств, національні відмінності типів банківських систем ще досить значні. Вони залежать від структури національної банківської системи, порядку функціонування системи контролю та нагляду за нею, відносин держави з комерційними банками [173, с. 99].

У національному законодавстві чітко визначене коло суб'єктів системи гарантування вкладів фізичних осіб. Відповідно до п. 15 ст. 2 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» система гарантування вкладів фізичних осіб являє собою сукупність відносин, що регулюються зазначеним Законом, суб'єктами яких є ФГВФО, Кабінет Міністрів України, НБ України, банки та вкладники [134].

Науковці визначають суб'єктами системи гарантування вкладів загальнодержавні регуляторні інституції, ФГВФО, НБ України, банки та вкладники. При цьому наголошено, що законодавчі та виконавчі органи влади формують інституційне середовище системи, визначаючи нормативні та правові обмеження – так звані «правила гри» [63, с. 71]. Проте, системний аналіз нормативно-правового підґрунтя існування системи гарантування вкладів фізичних осіб дозволяє запропонувати об'єднання суб'єктів досліджуваної системи у дві великі групи:

– суб'єкти пасивної участі – ті особи, чиї інтереси щодо повернення вкладів забезпечує держава, в особі різноманітних уповноважених осіб, та особи, які розмістили на своїх рахунках вклади за умови їх подальшого повернення;

– суб'єкти активної участі – ті, що розробляють та запроваджують заходи гарантування вкладів фізичних осіб [91, с. 171].

Суб'єктами пасивної участі є вкладники. Відповідно до пп. 4 п. 1 ст. 2 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» вкладник – «фізична особа (у тому числі фізична особа – підприємець), яка уклала або на користь якої укладено договір банківського вкладу (депозиту), банківського рахунку або яка є власником іменного депозитного сертифіката» [134]. Визнання фізичної особи – підприємця суб'єктом системи гарантування вкладів є певною новацією національного законодавства. Фізична особа-підприємець має право на гарантування вкладів у випадку, якщо банк, у якому було розміщено депозит, було віднесено до категорії неплатоспроможних лише після 1 січня 2017 р.

На думку 73 % респондентів, яку ми повністю підтримуємо, не лише вкладники банківських установ є суб'єктами пасивної участі. До таких осіб потрібно також віднести членів кредитних спілок, які роблять внески на рахунки таких спілок. Адже вклади на рахунки, відкриті в банках, та внески (вклади) членів кредитної спілки на її депозитні рахунки, відкриті у встановленому законом порядку, мають бути повернені вкладникам у визначений строк [91, с. 171]. Тому вбачаємо за доцільне віднести членів кредитної спілки до суб'єктів пасивної участі системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Результати аналізу чинного законодавства, яке прямо або опосередковано врегульовує питання гарантування вкладів фізичних осіб, свідчать про те, що систему суб'єктів активної участі системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні утворюють:

- Верховна Рада України;
- Кабінет Міністрів України;
- Національний банк України;
- Фонд гарантування вкладів фізичних осіб;
- банківські установи.

Кожному з перерахованих суб'єктів притаманні особливі функції, інтеграція яких забезпечує ефективність системи гарантування вкладів

фізичних осіб і створення позитивного іміджу банківської системи України як на внутрішньому, так і міжнародному рівнях.

На першій сходинці серед суб'єктів активної участі системи гарантування вкладів фізичних осіб перебувають банківські установи, які, відповідно до чинного законодавства, є учасниками ФГВФО з моменту одержання банківської ліцензії. Вони посідають окрему нішу у системі гарантування вкладів фізичних осіб, адже банки забезпечують:

- створення додаткової гарантії з боку системи гарантування залучених ресурсів;
- наявність доходу вкладника у формі відсотка;
- формування високоліквідної форми заощаджень грошових коштів;
- системи захисту заощаджень від знецінення внаслідок інфляційних процесів [75, с. 76].

Віднесення банківських установ до кола суб'єктів активної участі системи гарантування вкладів фізичних осіб пов'язане з тим, що відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» банки беруть участь у формуванні обсягу коштів ФГВФО у двох формах:

- одноразово – при отриманні банківської ліцензії протягом 30 днів у розмірі 1 % від свого статутного капіталу;
- регулярно – щорічно у розмірі 0,5 % від бази нарахування в національній валюті та 0,8 % бази нарахування в іноземній валюті.

Ми підтримуємо думку респондентів, що найдоцільнішим є перехід до диференційованої системи внесків до ФГВФО залежно від ризиків, яких зазнає кредитна установа (77 % опитаних). Це дозволить стримувати ризикову поведінку банків, а також забезпечуватиме справедливий розподіл витрат на наповнення ФГВФО.

Проте, не всі банківські установи є учасниками ФГВФО. Виключенням є Державний ощадний банк, адже відповідно до ст. 57 Закону України «Про банки та банківську діяльність» «Вклади фізичних осіб Державного ощадного банку України гарантуються державою» [107] та відповідно до п. 6 Розділу X

Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» «Дія цього Закону не поширюється на акціонерне товариство «Державний ощадний банк України»» [134]. Тобто можна говорити про те, що Державний ощадний банк України посідає відокремлене місце у системі гарантування вкладів фізичних осіб і він набуває конкурентних переваг перед іншими банками.

Така ситуація, як наголошують фахівці [42, с. 23], суперечить принципам IADI та нормам ЄС, що вимагають участі у системі страхування складів усіх без виключення кредитних установ. Зокрема, основні принципи Міжнародної асоціації страховиків депозитів для ефективних систем страхування депозитів та вимоги Директиви 2014/49/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 квітня 2014 року про схеми гарантування депозитів визначено вимагають обов'язкового членства в системі страхування депозитів усіх банків, зокрема державних.

І хоча урядом ще у 2017 р. було заплановано приєднання Ощадбанку до ФГВФО, однак до цього часу це не відбулося. Однією з причин є потреба внести 1 % від розміру статутного капіталу банку, зважаючи на велику кількість його вкладників, що є доволі великою сумою, та може негативно позначитись на фінансовому результаті установи. Як повідомила Катерина Рожкова, перший заступник голови НБ України: «Разом з першим платежем Ощадбанк стане учасником Фонду гарантування, але гарантії Фонду будуть поширюватися тільки на вклади, розміщені після дати цього платежу» [140].

Водночас, враховуючи думку переважної більшості опитаних фахівців (87 %), ми наполягаємо на тому, що вкрай необхідно ввести ПАТ «Державний ощадний банк України» до складу учасників ФГВФО, що дозволить не лише гармонізувати національне законодавство з вимогами європейських норм, але й поставити у рівні умови усі банки, що здійснюють фінансову діяльність на території України та не створити конкурентних переваг одному з банків, що функціонують на національному ринку фінансових послуг.

Сьогодні висловлюється точка зору, що доцільним є включення до системи гарантування залучених ресурсів парабанківських фінансових установ

[75, с. 77]. Проте, зважаючи на основні види парабанківських фінансових установ, до яких відносяться інвестиційні компанії та фонди, факторингові компанії, страхові компанії, фінансові компанії, ломбарди, кредитні товариства, страхові компанії, лізингові компанії тощо, таку позицію ми підтримуємо лише частково.

Дійсно, відповідно до чинного законодавства не лише банки надають послуги із залучення тимчасово вільних коштів фізичних осіб. На сьогодні нормативно-правовими актами, які визначають право відповідних фінансових установ залучати фінансові активи, у тому числі від фізичних осіб, є Закони України «Про банки і банківську діяльність» та «Про кредитні спілки». Зокрема, відповідно до п. 1 абз. 3 ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» одним з різновидів банківських послуг є «залучення у вклади (депозити) коштів та банківських металів від необмеженого кола юридичних і фізичних осіб» [107]. Відповідно до п. 1 ст. 21 Закону України «Про кредитні спілки» кредитна спілка «залучає на договірних умовах внески (вклади) своїх членів на депозитні рахунки як у готівковій, так і в безготівковій формі». Обидві визначені послуги фактично є операціями із залучення фінансових активів до наступного їх повернення, які, відповідно до абз. 5 п. 3 Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання фінансових послуг (крім професійної діяльності на ринку цінних паперів) [70] є різновидом фінансової послуги, яка передбачає залучення фінансовою установою фінансових активів на підставі письмового договору з особою (вкладником), яка не є фінансовою установою, із зобов'язанням фінансової установи щодо наступного повернення таких коштів через визначений у договорі строк з виплатою вкладнику процентів (винагороди). Здійснюється така діяльність виключно за наявності відповідної Ліцензії, виданої Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Тобто, право надавати фінансову послугу щодо залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення мають банки, а також кредитні спілки. Інші фінансові установи такого права не мають. Враховуючи

викладене, *вважаємо за необхідне передбачити участь у ФГВФО кредитних спілок*. Такий підхід повністю враховує вимоги ЄС, що були закріплені у Директивах ЄС 2014/59/ЄС та 2014/49/ЄС Європейського Парламенту, щодо обов'язкової участі кредитних спілок у системі гарантування вкладів фізичних осіб [91, с. 172], а також думку 73 % опитаних респондентів.

Наступну сходинку у досліджуваній системі посідає ФГВФО – юридична особа, яка виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків. ФГВФО був створений у 1998 році в результаті підписання Президентом України Указу «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків» [127]. Але протягом декількох наступних років діяльність Фонду не можна було назвати повноцінною – не вистачало ні належного законодавчого забезпечення, ні кваліфікованого кадрового потенціалу, який би ефективно забезпечував його діяльність. І лише у 2001 р., з прийняттям Закону України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб», діяльність Фонду розпочалась у повному обсязі. Він набув статусу економічно самостійної установи із самостійним балансом, поточним та іншими рахунками в НБ України, а також рахунками в цінних паперах у депозитарних установах.

Виходячи з функціонального навантаження ФГВФО, зазначеного у ч. 1 ст. 4 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», зокрема, що «основним завданням Фонду є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку», саме Фонд виконує провідну роль у гарантуванні вкладів фізичних осіб [134]. Він гарантує кожному вкладникові банка-учасника системи гарантування вкладів виплату недоступних депозитів у разі банкрутства даної банківської установи [54, с. 127]. Сьогодні гарантована сума вкладу, що підлягає поверненню Фондом, складає 200 тис. грн. Зазначений розмір закріплений в Законі України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Водночас окремі науковці наголошують на тому, що саме ФГВФО приймає рішення про підвищення розміру відшкодування, у чому орієнтується на зміну середнього розміру вкладу та приймає до уваги визначення його величини на основі розміру валового внутрішнього продукту на душу населення [54, с. 127]. Дійсно, ФГВФО розраховує бажані розміри відшкодування та готує відповідний законопроект, який подається на розгляд до Верховної Ради України, а остання, своєю чергою, і приймає рішення щодо зміни розміру відшкодування по вкладам фізичних осіб. Тому вести мову про те, що Фонд приймає зазначене рішення не зовсім правильно, адже остаточне рішення приймає Верховна Рада України.

Поряд з іншим ФГВФО не лише створює безпечні умови для вкладників щодо розміщення ними тимчасово вільних коштів та їх гарантованого повернення. Функціонування ФГВФО сприяє досягненню більш глобальної мети – підвищення стійкості банківської системи та уникнення системної банківської кризи, пов'язаної з масовим відтоком банківських вкладів.

Варто наголосити, що ФГВФО не підпорядковується жодному владному органу чи установі, а лише співпрацює та координує свою діяльність з НБ України, фактично здійснюючи функції останнього стосовно нагляду та регулювання діяльності неплатоспроможних банків, здійснення їх ліквідації, як це справедливо зазначено у Конституційному поданні щодо відповідності (конституційності) Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» положенням ст. 6, ч. 1 ст. 8, ч. 4 ст. 13, ст.ст. 21, 22, чч. 1, 4, 5 ст. 41 Конституції України [176].

Наступним суб'єктом системи гарантування вкладів фізичних осіб є Національний банк України, який, відповідно до Законів України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» та «Про Національний банк України», а також Положення про підтримку ліквідності Національним банком України Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [119]:

– веде рахунки ФГВФО;

- ініціює участь представників в інспекційних перевірках проблемних банків шляхом їх включення до складу інспекційної групи;
- делегує та відкликає своїх представників (у кількості двох осіб) з адміністративної ради Фонду;
- отримує та аналізує річний звіт ФГВФО разом з аудиторським висновком щодо його діяльності;
- приймає рішення про віднесення банку до категорії проблемних, а також про визнання банку неплатоспроможним, відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку, у тому числі за зверненням ФГВФО;
- надає ФГВФО кредити у національній валюті або відкриває йому кредитну лінію;
- затверджує план врегулювання, поданий ФГВФО, щодо виведення неплатоспроможного банку з ринку;
- застосовує право безспірного списання коштів з кореспондентського рахунку банку (крім тих, що віднесені до категорії неплатоспроможних, які виводяться ФГВФО з ринку) на користь ФГВФО у разі звернення Фонду;
- викупає у ФГВФО державні облігації України тощо.

Таким чином, аналіз нормативних актів щодо ролі НБ України у системі гарантування вкладів фізичних осіб дає підстави зробити висновок, що фактично він виконує забезпечувальну функцію щодо діяльності ФГВФО. Мається на увазі, забезпечує фінансові можливості ФГВФО гарантувати повернення депозитів вкладникам банків, які визнані неплатоспроможними та щодо яких прийнято рішення про їх виведення з ринку. У цьому ж контексті виявляється один з факторів, який обумовлює важливу роль НБ України у системі гарантування вкладів фізичних осіб, – це його внесок в розмірі 20 мільйонів гривень, який було зроблено у день створення Фонду.

Кабінет Міністрів України також відіграє не останню роль у системі гарантування вкладів фізичних осіб. Відповідно до законодавства центральний орган виконавчої влади:

- делегує та відкликає свого представника з адміністративної ради Фонду;

- отримує та аналізує річний звіт ФГВФО разом з аудиторським висновком щодо його діяльності;

- за наявності ризику недостатності коштів ФГВФО та за наявності відповідної заявки, що надійшла від Фонду, розробляє і подає до Верховної Ради України законопроект щодо надання ФГВФО додаткових коштів за рахунок Державного бюджету, за умови відсутності у законі про Державний бюджет України на поточний рік бюджетних призначень у необхідному Фондові розмірі;

- надає ФГВФО кредити або безповоротну фінансову допомогу за рахунок коштів Державного бюджету України;

- розробляє та затверджує методику визначення обсягу ризику недостатності коштів ФГВФО;

- розробляє та затверджує порядок надання кредиту або внеску держави на безповоротній основі ФГВФО;

- має право брати участь у виведенні з ринку неплатоспроможного банку за наявності відповідного рішення.

Крім діяльності, пов'язаної з ФГВФО, до заходів, які запроваджує Уряд у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, можна віднести його повноваження ухвалювати рішення про входження держави до капіталу певного банку з метою захисту розміщених у ньому заощаджень. Наприклад, у грудні 2016 р. Урядом було прийнято рішення погодитись з пропозицією НБ України щодо участі держави в особі Міністерства фінансів у виведенні з ринку ПАТ КБ «Приватбанк» шляхом придбання акцій зазначеного банку «...у повному обсязі за одну гривню» [46]. Таке рішення було мотивовано необхідністю захисту понад 20 млн громадян України, які зберігають кошти в цьому банку та користуються його сервісами.

З-поміж іншого, свою нішу у системі гарантування вкладів фізичних осіб посідає і Верховна Рада України, яка у межах своїх повноважень:

- делегує та відкликає свого представника з адміністративної ради Фонду;

- отримує та аналізує річний звіт ФГВФО разом з аудиторським висновком щодо його діяльності;

- розглядає законопроект, поданий Міністерством фінансів України щодо надання ФГВФО додаткових коштів за рахунок Державного бюджету, за умови відсутності у законі про Державний бюджет України на поточний рік бюджетних призначень у необхідному Фондові розмірі;

- розглядає та приймає законопроекти, які регулюють суспільні відносини у сфері гарантування вкладів фізичних осіб [91, с. 173].

Останній із зазначених аспектів участі Верховної Ради України у досліджуваній системі відбувається за активної участі Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики. Зазначений комітет:

- розробляє проекти законів та інших актів Верховної ради України щодо повернення заощаджень населенню;

- здійснює попередній розгляд та підготовку висновків і пропозицій щодо законопроектів, які стосуються повернення заощаджень населенню;

- доопрацьовує за дорученням Верховної Ради України окремі законопроекти, які регулюють суспільні відносини у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, а також узагальнює зауваження і пропозиції, що надійшли до зазначених законопроектів;

- проводить збір та аналіз інформації щодо стану повернення заощаджень населенню, організовує слухання з цих питань, а також готує відповідні матеріали на розгляд Верховної Ради України;

- здійснює попередній розгляд і підготовку висновків і пропозицій щодо надання згоди на обов'язковість чи денонсацію міжнародних договорів України у сфері гарантування вкладів фізичних осіб тощо [91, с. 173].

Тобто, від Верховної Ради України, загалом, та Комітету Верховної з питань фінансів, податкової та митної політики, зокрема, залежить нормативно-правове забезпечення ефективного функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб. Викладене дає підстави погодитися з тим, що державні

інституції чинять як прямий, так і опосередкований регуляторний вплив на функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб [63, с. 71].

Отже, наведена нами структура суб'єктів активної участі системи гарантування вкладів фізичних осіб є дещо розширеною, порівняно з переліком суб'єктів, визначених у п. 15 ст. 2 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», та складає виключний їх перелік [134]. Тому **пропонуємо** у понятті системи гарантування вкладів фізичних осіб, наведеному у п. 15 ст. 2 зазначеного Закону, доповнити перелік її суб'єктів Верховною Радою України та кредитними спілками, виклавши дефініцію «система гарантування вкладів фізичних осіб», з урахуванням запропонованого у попередньому підрозділі визначення, у наступній редакції – **«система гарантування вкладів фізичних осіб – сукупність відносин, що виникають у зв'язку із гарантуванням вкладів фізичних осіб, виведенням неплатоспроможних банків з ринку, ліквідації банків і регулюються цим Законом, суб'єктами яких є ФГВФО, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, банки, кредитні спілки та вкладники»**.

Враховуючи викладене вище, до суб'єктів активної участі системи гарантування вкладів фізичних осіб пропонуємо віднести усіх тих суб'єктів, від чийої діяльності безпосередньо залежить саме забезпечення належного функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, зокрема ФГВФО, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, НБ України, банки та кредитні спілки. А до суб'єктів пасивної участі – тих, чий інтереси безпосередньо підлягають захисту та гарантуванню, тобто фізичних осіб – вкладників як банків, так і кредитних спілок.

Зважаючи на те, що банки, як учасники системи гарантування вкладів фізичних осіб, є учасниками ФГВФО та сплачують до нього відповідні внески, та приймаючи до уваги висловлену вище пропозицію щодо участі у ФГВФО кредитних спілок, вважаємо за необхідне передбачити обов'язок останніх

також сплачувати внески до Фонду, які є одним з джерел формування його коштів.

З огляду на викладене пропонуємо внести наступні зміни до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»:

– ч. 1 ст. 17 викласти у наступній редакції: *«Учасниками Фонду є банки та кредитні спілки. Участь банків та кредитних спілок у Фонді є обов'язковою. ...»;*

– доповнити ст. 17 п. 2¹ наступного змісту: *«2¹. Кредитна спілка набуває статусу учасника Фонду в день отримання нею ліцензії на залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення.»;*

– ч. 3 ст. 17 викласти у наступній редакції: *«3. Банк та кредитна спілка зобов'язані сплачувати до Фонду збори, ...»;*

– ч. 4 ст. 17 викласти у наступній редакції: *«4. Фонд має право безоплатно одержувати від банку та кредитної спілки інформацію про їхню діяльність, пояснення з окремих питань, будь-які документи, ... Банк та кредитна спілка зобов'язані надавати Фонду на його вимогу або відповідно до вимог законодавства документи та іншу інформацію, ...»;*

– доповнити ст. 17 п. 5¹ наступного змісту: *«Фонд виключає кредитну спілку з числа учасників Фонду в разі прийняття рішення про відкликання ліцензії на залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення»;*

– виключити п. 6 Розділу X «Прикінцеві та перехідні положення».

Система гарантування вкладів відіграє провідну роль у забезпеченні фінансової безпеки держави, адже відбувається:

по-перше, гарантування депозитів запобігає паніці серед вкладників, оскільки кошти більшості з них залишаються захищеними у повному обсязі навіть у випадку банкрутства банку;

по-друге, діють механізми допомоги платоспроможним фінансовим установам, котрі мають проблеми з ліквідністю, та вчасної примусової

реструктуризації неплатоспроможних банків (таким чином забезпечується безперебійне функціонування фінансової системи загалом) [42, с. 16].

ФГВФО посідає ключове місце у системі гарантування вкладів фізичних осіб, адже Фонд забезпечує повернення вкладникам принаймні суми, гарантованої державою, у разі визнання фінансової установи, на рахунках якої розміщено депозит, неплатоспроможною та прийняття рішення про її виведення з ринку. Але без злагодженої діяльності інших суб'єктів активної участі ефективна робота Фонду неможлива, що перешкоджає забезпеченню прав суб'єктів пасивної участі системи гарантування вкладів фізичних осіб.

1.3 Генеза адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

Історія розвитку ринкових відносин в Україні свідчить про те, що проблема належного адміністративно-правового регулювання системи гарантування вкладів фізичних осіб відіграє першочергове значення у системі забезпечення економічної безпеки держави. Прогалини у законодавстві у свій час призвели до суттєвих втрат населення від розміщення тимчасово вільних грошей у банківських установах та, як наслідок, до втрати довіри до банківської системи.

Суттєвого економічного удару населення зазнало у 1998 р. в результаті світової економічної кризи. Ще третій президент США Томас Джефферсон висловив тезу, що банки суттєво небезпечні, аніж готові до бою армії [47]. Адже сильна вразливість і ризикованість банківських операцій, а також той факт, що погіршення ситуації у банківській сфері може призвести до серйозних проблем в економіці, потребує ефективного функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, основною передумовою якої є належне адміністративно-правове регулювання діяльності ФГВФО, яке може не лише

забезпечити захист вкладників від необґрунтованих втрат, але й обумовити підвищення стійкості банківської системи.

Варто зазначити, що становлення вітчизняної системи гарантування вкладів фізичних осіб відбувалося під час реформування банківської системи в умовах фінансово-економічної кризи, значної інфляції та девальвації національної валюти та виявилось результатом економічних процесів, які відбувалися на території країни, та тенденцій розвитку банківської системи держави. Поступовий перехід до поєднання монетарних методів управління та заходів щодо структурного реформування обумовив потребу стабілізації банківського сектору, запровадження заходів із підвищення довіри населення до банківської системи країни [144, с. 87]. Ключовим заходом у реалізації даних реформ стало створення національної системи гарантування вкладів фізичних осіб та системи адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО, як специфічної установи, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб. Зазначена система вирішувала декілька завдань: захист від фінансових втрат дрібних та середніх вкладників – найбільш незахищених верств населення, а також запобігання масовому вилученню депозитних коштів у випадку погіршення фінансового становища комерційного банку та, як результат, забезпечення сталості й стабільності банківської системи взагалі [14, с. 23].

Адміністративно-правове регулювання діяльності ФГВФО в масштабі всієї банківської системи України почало свій розвиток наприкінці 90-х років ХХ століття. У вересні 1998 р. Указом Президента України «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків України» [127] було створено Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Метою утворення нової інституції було забезпечення захисту інтересів фізичних осіб – вкладників комерційних банків, створення фінансових можливостей для відшкодування їм коштів у разі неможливості виконання банками вимог вкладників щодо повернення коштів. Особливістю створення системи гарантування депозитів в

Україні стало формування фонду страхування вкладів за рахунок державних і приватних коштів.

Указом Президента України «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків України» було прийнято Положення про порядок створення ФГВФО, формування та використання його коштів. На виконання Указу було прийнято спільну Постанову КМ України та НБ України [103], у якій деталізовано повноваження ФГВФО, його завдання, обов'язки тощо. Також встановлювалась гарантована державою сума відшкодування у разі неповернення вкладу фізичній особі в комерційному банку у розмірі вкладу, але не більше 500 грн. Зазначений нормативно-правовий акт урегулював усі особливості правового забезпечення діяльності ФГВФО до 2002 року, коли цими самими органами було прийнято нову спільну Постанову, якою затверджувалось Положення про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [125].

Новою історичною віхою у розвитку системи правового регулювання гарантування вкладів було прийняття у 2000 р. Закону України «Про банки і банківську діяльність» [107], чинного і сьогодні. Цим законодавчим актом чітко визначені поняття «банк», «вклад (депозит)» та «кредитор банку», які мають пряме відношення до функціонування системи гарантування депозитів. А також у Главі 16 цього Закону було прописано порядок ліквідації банків і черговість задоволення вимог кредиторів у разі його неплатоспроможності, чим було зроблено наступний крок у правовому регулюванні гарантування вкладів фізичних осіб.

Подальший крок у розвитку адміністративно-правового регулювання системи гарантування вкладів фізичних осіб відбувся у 2001 р., коли було прийнято Закон України «Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб». У цьому нормативно-правовому акті був визначений склад учасників ФГВФО, основні принципи його функціонування та сферу його взаємовідносин з Верховною Радою України, НБ України, порядок інформування вкладників і надання інформації для Фонду, закріплений правовий статус Фонду та його

керівні органи, деталізований порядок формування та використання коштів Фонду, а також окреслена процедура виплати відшкодування вкладникам банків [136].

У зазначеному Законі було визначено розмір гарантованого відшкодування за вкладом вкладників – учасників (тимчасових учасників) Фонду у розмірі вкладів на день настання їх недоступності, але не більше 1200 грн по вкладах у кожному з таких учасників. У подальшому цей розмір поступово було збільшено до 1 тис. 500 грн, 2 тис. грн, 3 тис. грн, 5 тис. грн, 8 тис. грн, 15 тис. грн, 25 тис. грн, 50 тис. грн, 150 тис. грн, а на теперішній час він становить 200 тис. грн.

Дослідники стверджують, що прийняття законів та інших нормативно-правових актів протягом 2000–2001 рр. сприяло підвищенню рівня довіри населення до банків з огляду на кризові явища в економіці 1992–1998 рр. З того часу кількість банківських установ та їхніх клієнтів почали активно зростати.

Як зазначено вище, у 2002 р. було прийнято чергову Постанову, якою затверджено Положення про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [125], у якій було розширено повноваження ФГВФО у частині порушення перед НБ України питання про застосування до банків-учасників (тимчасових учасників) Фонду заходів впливу у разі порушення вимог чинного законодавства у частині гарантування вкладів фізичних осіб щодо можливості застосування безпосередньо до таких банків заходів впливу, передбачених Законом України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб», а також передбачено можливість встановлення для банків-учасників (тимчасових учасників) обов'язкових стандартів-вимог щодо їх членства у Фонді.

Крім того, у спільній Постанові КМ України та НБ України від 30 серпня 2002 р. № 1301/268 [125] було частково обмежено автономію ФГВФО щодо формування кошторису його витрат, який у той час вже мав погоджуватись з Міністерством фінансів України та НБ України. Проте, скасовано необхідність призначення голови адміністративної ради ФГВФО спільним рішенням

КМ України та НБ України, а залишено лише можливість її обрання адміністративною радою.

Порядок початкового формування коштів ФГВФО було врегульовано Постановою Правління Національного банку України «Про деякі питання регулювання грошово-кредитного ринку», яка була підписана на реалізацію положень зазначеного Указу Президента. Відповідно до Постанови [112] усі комерційні банки України були зобов'язані до початку січня 1999 р. забезпечити перерахування на рахунок нещодавно створеного ФГВФО коштів початкового збору. Привертає увагу, що зазначеною Постановою, яка на теперішній час втратила чинність, визначалося лише джерело початкового формування коштів ФГВФО. У подальшому було прийнято низку нових Постанов, у яких вже було розширено зазначений перелік, а у Постанові № 1301/268 від 30 серпня 2002 р. було навіть визначено виключний перелік джерел формування коштів ФГВФО, який порівняно з 1999 р. було скорочено. Зокрема, з нього були виключені: позики від комерційних банків України, які можна було залучати у разі вичерпання фінансових можливостей ФГВФО для виконання покладених на нього завдань; позики від міжнародних фінансових інститутів та іноземних банків, якщо було прийняте відповідне рішення виконавчою дирекцією, яке погоджене з адміністративною радою. Також було вилучено можливість формування коштів Фонду за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством України.

У 2008 р. у світовій фінансовій системі відбувалася досить серйозна іпотечна криза, яка спровокувала нездатність виконувати взяті зобов'язання за депозитами з боку банківських установ, що призвело до панічних настроїв серед вкладників і завдало банківським установами суттєвих збитків. Внаслідок цього спостерігалася масова втрата банківських вкладників, яка призвела до банкрутства та ліквідації багатьох банків. У результаті неефективної депозитної політики, яку проводили власники та співробітники банківських установ, відбувся значний вплив коштів фізичних осіб з депозитних рахунків у банківських установах.

Зазначені деструктивні процеси потребували рішучих кроків, які б завадили стрімкому зростанню рівня недовіри до банківських установ. Тому з метою зміцнення фінансового стану ФГВФО в умовах кризи було розширено джерела формування його коштів, зокрема:

- до них було включено щорічні внески Національного банку України від перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами в обсязі 25 % (але не менше 1 млрд грн) [131];

- було скасовано обмеження на розмір спеціального збору до ФГВФО, у випадку, якщо поточні доходи ФГВФО є недостатніми для виконання ним у повному обсязі своїх зобов'язань щодо обслуговування та погашення залучених кредитів, спрямованих на відшкодування коштів вкладникам учасників (тимчасових учасників) Фонду;

- було скасовано обмеження на терміни та процентні ставки за кредитами, які ФГВФО може отримати від НБ України.

У чинному законодавстві порядок формування коштів ФГВФО із визначенням різноманітних його джерел врегульований більш детально у Розділі IV «Порядок формування коштів фонду» Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [134], відповідно до якого джерелами формування коштів ФГВФО є:

- початкові збори з учасників ФГВФО;
- регулярні збори з учасників ФГВФО;
- спеціальний збір до ФГВФО;
- доходи, одержані від інвестування коштів ФГВФО в державні цінні папери України;
- кошти, залучені ФГВФО шляхом розміщення облігацій або видачі його векселів;
- доходи, одержані у вигляді процентів, нарахованих НБ України за залишками коштів на рахунках ФГВФО, відкритих в НБ України;
- кредити, залучені від НБ України;

- неустойки (штрафи, пені), що стягується відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»;
- кошти, що були внесені НБ України в розмірі 20 млн грн на день створення ФГВФО;
- кошти з Державного бюджету України (у тому числі облігації внутрішньої державної позики);
- доходи від цільової позики, наданої банку для оплати витрат, пов'язаних із здійсненням певної діяльності;
- благодійні внески, гранти, технічна допомога у грошовій або не грошовій формі, у тому числі від іноземних осіб;
- кредити, залучені від небанківських фінансових установ та іноземних кредиторів;
- кошти, отримані від виконання заходів, передбачених планом врегулювання, зокрема від продажу неплатоспроможного банку або перехідного банку, ліквідації банку;
- доходи, отримані від надання позики на умовах субординованого боргу приймаючому банку;
- гарантійні внески, перераховані учасниками відкритого конкурсу у випадках, передбачених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб [134]»;
- кошти, одержані від управління майном ФГВФО (у тому числі від відчуження, оренди тощо).

Ми погоджуємось з тим, що проблеми з достатністю коштів ФГВФО для відшкодування втрачених вкладів можна вирішити, запровадивши альтернативний механізм сплати регулярних зборів банками-учасниками на основі оцінки ризиковості їхньої діяльності, що підтримують 61 % респондентів. Такий механізм найбільш адекватно розподіляв би між учасниками ФГВФО можливе навантаження через здійснення окремими банками ризикованих операцій, що загрожують їх фінансовій стійкості [16], адже непоодинокі випадки, коли банки, при формуванні кредитного портфелю

свідомо укладають ризикові угоди, як в результаті навмисних, так і необережних діянь, вчинених працівниками банку. Тому і рівень їхніх внесків мав би бути диференційованим залежно від зазначеного показника. Власне такий механізм запроваджений у деяких країнах-членах ЄС і засвідчив свою ефективність.

До 2012 р. національна система гарантування вкладів працювала за принципом «виплатної каси», фактично всі функції ФГВФО зводились до забезпечення достатності фінансових ресурсів для виплат гарантованої суми відшкодувань та організації таких виплат. Складна післякризова ситуація, погіршення ліквідності вітчизняних банків, зменшення довіри населення до банківської системи обумовили потребу реформування національної системи гарантування вкладів [144, с. 89]. Зазначена ситуація стимулювала наступний крок на шляху розвитку адміністративно-правового регулювання досліджуваної системи – прийняття у 2012 р. Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Метою Закону було забезпечити захист прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків [134]. Він виявився справжнім проривом у системі адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО.

Після набрання чинності Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» банки, які перебували в статусі тимчасового учасника Фонду, набули статусу учасників Фонду. Зазначений Закон змінив окремі підходи до функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, зокрема:

- розширено повноваження ФГВФО щодо банків, а саме була впроваджена процедура виведення неплатоспроможних банків з ринку шляхом введення тимчасової адміністрації Фонду та ліквідації неплатоспроможних банків;

– окреслено умови, при настанні яких комерційний банк може належати до категорії проблемних і неплатоспроможних банків;

– запроваджена обов'язковість участі банків у ФГВФО як умова для отримання банківської ліцензії [133] лише за наявності якої юридична особа може здійснювати банківську діяльність.

У 2014 р. набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи» [110], відповідно до якого відбулися часткові зміни в адміністративно-правовому регулюванні системи гарантування вкладів фізичних осіб. Зокрема, було визначено, що НБ України поновлює банківський нагляд за банком у день отримання рішення ФГВФО про припинення ним повноважень куратора у зв'язку з приведенням діяльності банку у відповідність з вимогами банківського законодавства України щодо дотримання нормативів капіталу та ліквідності. Також було введено поняття «фінансовий вексель ФГВФО», яким визначено цінний папір, що посвідчує безумовне зобов'язання ФГВФО сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя. Правове регулювання обігу таких фінансових векселів забезпечувалось Законом України «Про обіг векселів в Україні» тотожно вимогам, встановленим для фінансового банківського векселя.

Наступний крок відбувся у 2015 р., коли було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків із ринку» [111], який сприяв підвищенню прозорості процедури виведення з ринку неплатоспроможних банків і збільшенню повноважень ФГВФО як тимчасового адміністратора, так і ліквідатора. Цей Закон також надав змогу підвищити суми надходжень до ФГВФО від реалізації активів неплатоспроможних банків. Заходи, передбачені в ньому, прискорили початок виплати вкладникам зазначених банків, що, своєю чергою, зменшило соціальну напругу та підвищило довіру вкладників до банківської системи.

З тексту зазначеного Закону можна виокремити декілька особливих моментів адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО. Зокрема, з серпня 2015 р. відбулося збільшення повноважень ФГВФО та зміцнення його важливості у процесі підготовки до виведення неплатоспроможного банку з ринку. Особливості законодавчого закріплення окреслених повноважень провокують певний ступінь корупційних загроз у діяльності посадовців Фонду. Йдеться про те, що виконавча дирекція ФГВФО зобов'язана прийняти рішення про відповідність або невідповідність банку, який віднесений до категорії неплатоспроможних, критеріям, встановленим нормативно-правовими актами ФГВФО. Водночас чіткий перелік таких критеріїв у Законі України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» не визначений. Такий підхід може спровокувати прийняття суб'єктивних рішень щодо ліквідації неплатоспроможного банку. Тому для уникнення зазначеної ситуації доцільно було б у Законі визначити виключний перелік критеріїв, за наявності яких відповідний банк має бути віднесеним до категорії неплатоспроможних.

Також ФГВФО було надано низку повноважень щодо учасників Фонду, а також банків, які визнані неплатоспроможними, зокрема:

- формувати перелік вкладників, які мають право на відшкодування коштів за вкладами за рахунок ФГВФО, з визначенням сум, що підлягають відшкодуванню;

- формувати перелік вкладників, кошти яких не підлягають відшкодуванню та здійснювати виплату гарантованих сум відшкодування через банки-агенти, що здійснюють такі виплати в готівковій або безготівковій формі, після отримання рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку;

- проводити стрес-тестування своїх учасників, методика проведення якого визначається власне Фондом, з метою розрахунку необхідного розміру базової річної ставки регулярного збору та оцінки фінансової стійкості Фонду у середньостроковій перспективі, та надавати його результати виключно

Національному банку України, а також банку, щодо якого проводилося стрес-тестування;

– здійснювати доступ до всіх операцій проблемного банку та баз даних, у тому числі отримувати копії документів і баз даних, іншої його інформації та звітності, інформації від клієнтів, вкладників та інших кредиторів банку.

Також Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків із ринку» [111] було введено низку інших новацій серед яких:

– зменшений строк виведення Фондом з ринку банку, визнаного неплатоспроможним;

– встановлено чітку та прозору процедуру продажу активів банку, що ліквідується, – надано право проведення продажу активів банку лише на відкритому конкурсі. Такий порядок не стосувався основних засобів, оціночна вартість яких не перевищує 10 мінімальних заробітних плат на дату продажу, малоцінних й швидкозношуваних предметів, необоротних активів, балансова вартість яких за відповідною групою становить менше 10 мінімальних заробітних плат – їх можливо реалізовувати безпосередньо юридичній або фізичній особі.

На цьому ж етапі було встановлено кримінальну відповідальність за порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності, яка подається до ФГВФО, та доповнено Кримінальний кодекс України ст. 220¹ «Порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності». Також Кримінальний кодекс України доповнено ст. 220² «Фальсифікація фінансових документів та звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи». Зазначеними змінами посилено кримінальну відповідальність пов'язаних із банком осіб, власників істотної участі, за доведення банку до неплатоспроможності.

Починаючи з січня 2016 р., відбулися чергові зміни в адміністративно-правовому регулюванні діяльності Фонду, зокрема:

- скорочено терміни до 30 днів від дня початку процедури виведення банку з ринку затвердження виконавчою дирекцією ФГВФО плану врегулювання;

- зменшено строки дії тимчасової адміністрації в банку від 3 місяців до 1 місяця з можливістю збільшення її тривалості на 1 місяць виключно з метою реалізації плану врегулювання, у якому передбачено інший метод виведення банку з ринку, не включаючи ліквідацію банку;

- передбачено можливість прискореної ліквідації неплатоспроможного банку у випадку його відповідності критеріям, установленим нормативно-правовими актами ФГВФО;

- передбачено можливість створення при ФГВФО «консолідованого офісу» з реалізації майна неплатоспроможних банків і закріплення за ним виключного права здійснення всіх процедур з продажу активів банків, що ліквідуються.

На наступному етапі – з липня 2016 р. було закріплено зменшення термінів (до 20 робочих днів з дня початку процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку) здійснення виплат відшкодування вкладів усім без винятку за рахунок коштів ФГВФО, не чекаючи ухвалення НБ України рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідації банку.

Також варто зазначити, що Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків із ринку» було закріплено обов'язок з 1 січня 2017 р. відшкодувати кошти не лише закладами фізичних осіб, а й фізичних осіб-підприємців, незалежно від дня відкриття рахунку, щодо банків, віднесених до категорії неплатоспроможних після 1 січня 2017 р.

Отже, в історичному розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО можна виокремити наступні етапи:

– початковий етап (вересень 1998 р. – 2000 р.) – на якому було закладено основні підвалини системи гарантування вкладів фізичних осіб, створено ФГВФО та сформовано початок адміністративно-правового регулювання його діяльності;

– докризовий етап (2001–2007 рр.) – характеризується розширенням повноважень ФГВФО щодо виплат вкладникам і водночас скорочений перелік джерел формування його коштів;

– кризовий етап (2008–2011 рр.) – функції ФГВФО зводились до забезпечення достатності фінансових ресурсів для виплат гарантованої суми відшкодувань та організації таких виплат;

– новітній етап (2012–2014 рр.) – запроваджено обов'язковість участі банків у ФГВФО та суттєво розширено його повноваження щодо банків, зокрема виведення неплатоспроможних банків з ринку;

– проєвропейський етап (з 2015 р. – дотепер) – підвищено ступінь прозорості процедури виведення з ринку неплатоспроможних банків, збільшено обсяг повноважень ФГВФО не лише як тимчасового адміністратора, але і як ліквідатора неплатоспроможних банків, зменшено строк здійснення виплат відшкодування вкладів усім без винятку за рахунок коштів ФГВФО.

Проте ми погоджуємось з тим, що чинне законодавство недосконале [96, с. 515], адже наразі залишилися неврегульованими питання щодо:

– можливості та форм інвестування коштів ФГВФО в умовах, коли Міністерство фінансів України не проводить аукціонів з продажу державних цінних паперів;

– недостатньої плати за користування НБ України тимчасовими вільними залишками коштів ФГВФО;

– порядку здійснення доплат фізичним особам у разі збільшення гарантованої суми відшкодування коштів.

Ураховуючи викладене, а також думку респондентів, можна стверджувати, що подальше вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО вкрай необхідне, адже воно сприятиме:

- підвищенню довіри клієнтів за рахунок їхньої впевненості в поверненні своїх коштів, що, своєю чергою, сприятиме приросту вкладів населення (43 %);
- збільшенню розмірів депозитів і частки довгострокових депозитів (37 %);
- оздоровленню банківської системи через посилення контролю за банківською діяльністю (59 %).

Висновки до розділу 1

1. Проаналізовано особливості визначення дефініції «система гарантування вкладів» і визначено співвідношення її змісту з дефініцією «система страхування вкладів». Сьогодні непоодинокими є випадки одночасного застосування зазначених понять. Але гарантування банківських вкладів має особливу економічну природу, тому визнавати її системою однією з форм організації страхових відносин є помилковим. Крім того, факторами, які доводять відмінність «гарантування вкладів» та «страхування вкладів» визначаємо: по-перше, відсутність законодавчо закріпленого поняття «страхування вкладів»; по-друге, особливість механізму гарантування вкладів, який передбачає створення страхового гарантійного фонду, що хоча і схоже зі страхуванням вкладів, проте, на відміну від інших страховиків, є некомерційною організацією, не включений до реєстру суб'єктів страхової справи й здійснює обов'язкове страхування внесків без відповідної ліцензії; по-третє, гарантуванню банківських вкладів притаманні особливі цілі – стимулювання залучення до банківської системи тимчасово вільних коштів від населення, підвищення рівня довіри до банківського сектора, підтримка його стабільності та захист прав і законних інтересів банківських вкладників; по-четверте, відмінним є суб'єктний склад системи гарантування вкладів, однією з основних складових якої є ФГВФО, наділений широким колом повноважень у сфері гарантування вкладів фізичних осіб.

Доведено доцільність розуміння гарантування вкладів фізичних осіб як сукупності правовідносин між державою, фінансово-кредитними установами та вкладниками із забезпечення гарантованого повернення коштів у готівковій або у безготівковій формі, у валюті України чи іноземній валюті, які розміщені на договірних засадах клієнтами на їхніх іменних рахунках у банку або на депозитних рахунках у кредитній спілці.

Проаналізовано відповідність сучасної системи гарантування вкладів фізичних осіб положенням Основоположних Принципів для ефективних систем страхування депозитів, розроблених Базельським комітетом з банківського нагляду спільно з Міжнародною Асоціацією страховиків депозитів. Встановлено, що майже усі принципи були враховані при розбудові національної системи гарантування вкладів фізичних осіб. Хоча не виключена потреба її вдосконалення, що дозволить максимально наблизитись до європейських стандартів правового регулювання зазначеної сфери.

2. Сучасна кредитно-фінансова сфера України перебуває у вкрай скрутному стані. Велика кількість банківських установ втрачає можливість відповідати за своїми зобов'язаннями, що призводить до втрати довіри вкладників. Тому без вирішення проблеми повернення довіри населення до банківської системи, загалом, та до безпечності банківських вкладів, зокрема, неможливе продовження динамічного зростання національної економіки. Тому одним із пріоритетів подальшого ефективного розвитку національної фінансово-кредитної системи є збільшення активності залучення тимчасово вільних коштів до банківських установ, що можливо лише за умови функціонування надійної системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Наразі в системі гарантування вкладів фізичних осіб доцільним є виокремлення суб'єктів пасивної участі та суб'єктів активної участі. До першої групи відносимо вкладників, тобто осіб, чиї інтереси щодо повернення вкладів забезпечує держава. А до другої групи – осіб, які розробляють і запроваджують заходи гарантування вкладів фізичних осіб (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Фонд

гарантування вкладів фізичних осіб, банківські установи). Проте, вбачається, що серед учасників зазначеної системи не вистачає кредитних спілок. Адже вони також мають право, за умови наявності ліцензії, виданої Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, залучати на договірних умовах вклади своїх членів на депозитні рахунки як у готівковій, так і безготівковій формі, що фактично є тотожним банківським операціям із залучення коштів від фізичних осіб. Враховуючи останній висновок до суб'єктів пасивної участі також варто відносити членів кредитних спілок.

Провідним суб'єктом, якому державою делеговано функції гарантування вкладів фізичних осіб, є Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який є юридичною особою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб безпосередньо відповідає за створення і функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб. Утворення зазначеної інституції відбулося у 1998 р. під впливом об'єктивних економічних факторів, зокрема, погіршення стану світової економіки, яке спостерігалось наприкінці ХХ століття. Але найбільш активний розвиток діяльності ФГВФО відбувся у 2014 р., коли світ відчув другу хвилю світової економічної кризи. І власне в цей період відбулося значне очищення фінансового сектору від, так би мовити, знесилених фінансових установ, що стало своєрідним випробуванням на професіоналізм для ФГВФО та його працівників. Цей виклик ФГВФО був прийнятий та відбулося суттєве вдосконалення організаційно-правового забезпечення його діяльності, хоча і сьогодні воно не позбавлене певних недоліків.

3. За результатами дослідження генези адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО виокремлено декілька етапів, зокрема: початковий етап (вересень 1998 р. – 2000 р.), коли Указом Президента України було створено Фонд гарантування вкладів фізичних осіб і закладено початок існування національної системи гарантування вкладів фізичних осіб;

докризовий етап (2001–2007 рр.), у якому прийнято низку нормативно-правових актів, що розширили повноваження ФГВФО та сприяли підвищенню довіри до банків; кризовий етап (2008–2011 рр.) – адміністративно-правове регулювання діяльності ФГВФО звело його функції до забезпечення достатності фінансових ресурсів для виплат гарантованої суми відшкодувань та організації таких виплат; новітній етап (2012–2014 рр.) – відбулося суттєве розширення повноважень ФГВФО та запроваджено обов'язковість участі у ньому банків; проєвропейський етап (з 2015 року – дотепер) – адміністративно-правове регулювання діяльності ФГВФО було максимально наближене до вимог європейського законодавства та відбулося формування на законодавчому рівні найбільш прогресивної системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. Отже, становлення вітчизняної системи адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО пройшло в ході реформування банківської системи в умовах іпотечної кризи, значної інфляції та девальвації національної валюти та виявилось результатом економічних процесів, які спостерігались на території країни.

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

2.1 Поняття та механізм адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

Визначення особливостей адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО та напрямів його вдосконалення неможливо без з'ясування його поняття та механізму. Зважаючи на те, що наразі ні зміст, ні структурні елементи механізму адміністративно-правового регулювання загалом, та діяльності ФГВФО, зокрема, в законодавстві не визначені, з метою з'ясування його змісту вважаємо за необхідне розглянути наукові положення щодо досліджуваного питання.

У науці питання, присвячені поняттю та змістовній сутності категорії «адміністративно-правове регулювання» досліджували низка науковців, зокрема В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, В. В. Галуцько, Ю. М. Козлов, Т. О. Коломєць, О. М. Мельник, Л. І. Миськів, В. І. Олефір, О. В. Петришин, Є. Б. Ручкін, В. І. Теремецький, М. В. Цвік, І. А. Черниш, І. М. Шмотіна та ін. Водночас одностайної думки з цього приводу вироблено не було.

Ми погоджуємось з тим, що не викликає сумніву теза, що поняття «правове регулювання» є складним і багатовимірним, яке можна характеризувати як загальнотеоретичне й міжгалузеве. Найбільш точно відображає зв'язки між поняттями «правове регулювання» та «адміністративно-правове регулювання» позиція науковців, які розглядають останнє як різновид правового регулювання [72, с. 56]. Тому зупинимось на детальному вивченні

наукових точок зору щодо змістовного навантаження дефініції «адміністративно-правове регулювання».

Сьогодні в науці відсутній єдиний погляд на визначення поняття «адміністративно-правове регулювання». Одна група вчених при визначенні досліджуваної дефініції основний наголос робить на цілеспрямованому впливі норм адміністративного права на певні суспільні відносини, зокрема:

– цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [8; 181];

– цілеспрямований вплив на суспільні відносини у сфері державного управління системи адміністративно-правових засобів регулювання, закріплених у нормах чинного законодавства [60];

– цілеспрямований вплив правових норм, прийнятих державою, що постає в якості відповідних адміністративних засобів забезпечення прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб та держави у суспільних відносинах з метою підпорядкування їх юридично встановленому правопорядку, а також охорони та розвитку в інтересах суспільства і держави [158];

– цілеспрямований, організуючий і регулятивний вплив держави через систему органів та посадових осіб на процеси, які відбуваються в суспільстві [150];

– адміністративно-правовий вплив на суспільні відносини, який здійснюється за допомогою комплексу адміністративно-правових засобів та інших правових явищ, які у сукупності складають механізм адміністративно-правового регулювання [175].

Інша група авторів розглядає адміністративно-правове регулювання в розрізі специфічного процесу впорядкування або адаптації суспільних відносин, а саме:

– впорядкування суспільних відносин нормами адміністративного права у сфері державно-управлінської діяльності в інтересах особи та держави, для якої характерна імперативність ухвалених рішень суб'єктами публічної адміністрації [44];

– адаптація суспільних відносин до вимог позитивного права, що здійснюється по стадіях, на кожній з яких працюють специфічні юридичні засоби, які в сукупності складають механізм адміністративно-правового регулювання, завдяки якому забезпечується упорядкованість суспільних відносин [61, с. 228–229].

З наведеними визначеннями ми частково не погоджуємось, адже впорядкування або адаптація скоріш за все відіграє роль мети адміністративно-правового регулювання, а не його змісту.

Також наявна точка зору, що адміністративно-правове регулювання являє собою спеціально-юридичний механізм впливу адміністративного права на поведінку і діяльність його адресатів, внаслідок реалізації якого формується юридична основа та визначаються зафіксовані в правових величчях орієнтири для організації діяльності учасників адміністративно-правових відносин на досягнення фактичних завдань адміністративного права [32] або процес послідовного використання адміністративно-правових засобів для досягнення цілей регулювання поведінки учасників суспільних відносин [3]. Проте, обидва з наведених визначень також не відображують у повному обсязі змістовне навантаження дефініції, що розглядається.

Переважає більшість учених, думку яких наведено у першій групі та до якої ми приєднуємось, при визначенні поняття «адміністративно-правове регулювання» посилаються на те, що це певний цілеспрямований вплив з боку держави на суспільні відносини, який відбувається з використанням специфічних засобів і прийомів, має на меті упорядкування зазначених відносин в інтересах людини, суспільства та держави. Узагальнивши погляди науковців на досліджувану дефініцію, а також врахувавши зміст дефініції «система гарантування вкладів фізичних осіб», наведений у попередньому

розділі, пропонуємо під *адміністративно-правовим регулюванням діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб розуміти цілеспрямований вплив держави з використанням адміністративно-правових норм на суспільні відносини у сфері гарантування вкладів фізичних осіб з метою забезпечення захисту прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків.*

Не викликає сумніву, що безпосередньо процес адміністративно-правового регулювання будь-якої сфери суспільних відносин повинен передбачати наявність компетенції у суб'єктів правового регулювання відповідно до встановленої серед них структурної підвідомчості та взаємозв'язків [57, с. 9].

В адміністративно-правовому регулюванні діяльності ФГВФО важливими є його стадії, до яких можна віднести:

- розроблення та ухвалення нормативно-правових актів, які прямо або опосередковано врегульовують діяльність ФГВФО;
- виникнення на цій основі правового статусу (прав та юридичних обов'язків) вкладників банківських установ (фізичних осіб та фізичних осіб – підприємців), власне ФГВФО, банків та інших суб'єктів, задіяних у функціонуванні системи гарантування вкладів фізичних осіб;
- використання прав та юридичних обов'язків особами, зазначеними у попередньому пункті.

Реалізація наведених стадій має відбуватися з урахуванням особливостей завдань адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО. До основних завдань потрібно віднести:

- забезпечення стабільного та ефективного функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб;
- забезпечення ефективності процесу виведення неплатоспроможних банків з національного ринку.

Кожне з визначених основних завдань можна розбити на підзавдання, які їх конкретизують. Зокрема, завдання забезпечення стабільного та ефективного функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб деталізується похідними завданнями:

- забезпечення захисту прав і законних інтересів вкладників комерційних банків;
- підвищення рівня користування фінансовими послугами;
- посилення захисту прав споживачів фінансових послуг;
- зміцнення довіри до банківської системи України;
- сприяння кредитуванню економіки.

Похідними від завдань забезпечення ефективності процесу виведення неплатоспроможних банків з національного ринку можна визначити наступні підзавдання:

- посилення захисту прав кредиторів та інвесторів;
- створення умов для залучення довгострокових ресурсів;
- налагодження ефективного регулювання фінансового сектору та удосконалення наглядових підходів;
- забезпечення стійкості фінансового сектору до викликів.

Цілями адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО можна визнати:

- попередження протиправного неповернення банківських вкладів фізичним особам та фізичним особам – підприємцям;
- припинення порушення законних інтересів вкладників банківських установ;
- застосування всіх передбачених повноваженнями можливостей щодо відновлення прав та свобод вкладників фізичних осіб та фізичних осіб – підприємців;
- сприяння притягненню осіб, винних в порушенні законодавства у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, до відповідного виду юридичної відповідальності.

Адміністративно-правовому регулюванню відповідають такі види суспільних відносин:

– відносини між фізичними або юридичними особами, які звернулись до суб'єкта публічної адміністрації з вимогою забезпечити їх публічні права, свободи та законні інтереси (у цьому разі суб'єкт публічної адміністрації діяти владно щодо об'єкта управління не може, оскільки є зобов'язальним перед ним);

– відносини між суб'єктом публічної адміністрації та фізичними й юридичними особами, які порушують права та свободи третіх осіб, публічний інтерес суспільства та держави (тут виникають класичні адміністративно-правові відносини: суб'єкт публічного управління є імперативно владним, а об'єкти зобов'язані виконувати його законні вимоги);

– імперативно владні відносини між вищестоящими та нижчестоящими суб'єктами публічної адміністрації, що засновані на праві [5].

У випадку адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО найчастіше виникають відносини другого та третього виду. Адже, ФГВФО включається у діяльність у випадку, коли банк визнається неплатоспроможним, що загрожує порушенням прав і свобод вкладників банку, а також створює небезпеку порушення банківської безпеки держави. І власне вимоги ФГВФО обов'язкові для виконання усіма суб'єктами, задіяними у функціонуванні системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Щодо третього виду відносин, які виникають в ході адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО, то варто зазначити, що Фонд є як вищестоящим суб'єктом, зокрема, для банківських установ, так і нижчестоящим суб'єктом – в окремих випадках по відношенню до НБ України та органів державної влади.

Так само як відсутнє єдине розуміння поняття «адміністративно-правове регулювання», так само відсутній і єдиний погляд щодо його елементів. До них, як правило, відносять:

– адміністративно-правові норми; методи, засоби й типи адміністративного права; механізм адміністративно-правового регулювання загалом; ефективність як його оцінний критерій [32];

– методи, заходи, засоби, способи, типи адміністративно-правового регулювання [5].

Невід’ємною та найважливішою складовою адміністративно-правового регулювання є механізм адміністративно-правового регулювання. При цьому механізм адміністративно-правового регулювання є складовою частиною наявної системи загального механізму правового регулювання. Варто зазначити, що основна особливість адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО полягає не у відсутності законодавства чи у низькій його якості, а, передусім, в механізмі, за допомогою якого воно забезпечується.

Наукові погляди на змістовне навантаження та складові механізму адміністративно-правового регулювання відрізняються різноманітністю. Узагальнення доктринальних тлумачень зазначеної дефініції дає підстави групувати їх залежно від ключової особливості механізму адміністративно-правового регулювання, на якій наголошується у пропонованому визначенні, зокрема:

1) як сукупність (систему) адміністративно-правових засобів:

– за допомогою яких здійснюється вплив на відносини, що виникають у процесі реалізації адміністративних зобов’язань публічної адміністрації [67];

– норм адміністративного права, актів їх тлумачення та реалізації, адміністративно-правових відносин, за допомогою яких здійснюється правове регулювання та впорядкування суспільних відносин у сфері управління [53];

– за допомогою яких здійснюється правове регулювання (упорядкування) суспільних відносин у сфері державного управління [39; 8, с. 51];

– за допомогою яких здійснюється вплив на відносини, що виникають у процесі виконавчо-розпорядчої діяльності держави [37];

– за допомогою яких справляється вплив на відносини, що виникають у процесі здійснення виконавчої влади [28];

– упорядкованих за стадіями регулювання засобів впливу на суспільні відносини у сфері організації і здійснення державного управління [49];

– за допомогою яких здійснюється упорядкування адміністративних правовідносин та яким притаманні органічні й функціональні складові частини [154, с. 64–66];

2) як певна функціональна діяльність:

– сутнісний процес впровадження нормативно визначених правил в реальні суспільні відносини з метою їх регулювання та упорядкування, комплексного забезпечення способів правового впливу норм адміністративного права на управлінські відносини [6];

– правове регулювання окремої сфери нормами адміністративного права, що є комплексним й спрямованим на досягнення конкретної мети [35, с. 491];

– процес переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин, які регулюються нормами цієї галузі права, тобто статистичні адміністративні норми приводяться в рух за допомогою механізму адміністративно-правового регулювання [163];

– засоби функціонування єдиної системи адміністративно-правового регулювання з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, функціонування громадянського суспільства і держави [5; 76];

3) як сукупність певних суб'єктів:

– система наділених владними повноваженнями суб'єктів щодо застосування правових засобів з метою правового впливу на суспільні відносини в інтересах фізичних і юридичних осіб [137; 99].

Отже, найбільш розповсюдженим є визначення механізму адміністративно-правового регулювання як сукупності або системи адміністративно-правових засобів з найрізноманітнішою деталізацією її особливостей. Узагальнивши наукові погляди, **пропонуємо авторське розуміння механізму адміністративно-правового регулювання як системи адміністративно-правових засобів, якими врегульований алгоритм**

організації та реалізації суспільних відносин у сфері публічного права, з одночасним наділенням уповноважених суб'єктів необхідним обсягом прав і обов'язків.

Приймаючи до уваги особливості діяльності ФГВФО, а також його основні завдання, *під механізмом адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО визначаємо систему адміністративно-правових засобів, якими врегульований алгоритм гарантування вкладів фізичних осіб від деструктивних проявів у банківській сфері, організації та реалізації суспільних відносин у сфері забезпечення стабільного та ефективного функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, а також забезпечення ефективності процесу виведення неплатоспроможних банків з національного ринку, із чітким наділенням ФГВФО необхідним обсягом прав і обов'язків.*

Також привертає увагу відсутність єдиного погляду на складові механізму адміністративно-правового регулювання, до яких пропонується відносити:

- норми адміністративного права; акти тлумачення норм адміністративного права; акти застосування норм адміністративного права; адміністративно-правові відносини, що виникають, реалізуються і припиняються під час застосування норм адміністративного права; державно-владні повноваження суб'єктів адміністративно-правового регулювання [99, с. 145];

- способи впливу, реалізації права, а також проміжні ланки – правосуб'єктність, юридичні факти та правовідносини, які переводять нормативність права в регулювання суспільних відносин [21, с. 190];

- норми права, правові відносини, акти реалізації прав і обов'язків [94, с. 130; 174, с. 9];

- органічні складові – норми права, акти реалізації права та правовідносини, функціональні складові – ті, які впливають на механізм

адміністративно-правового регулювання, але не є його обов'язковими елементами [154, с. 64–66];

– принципи права, норми права, нетипові правові розпорядження (спеціалізовані норми права), об'єктивовані в нормативно-правових актах; правовідносини, суб'єктивні юридичні права та обов'язки в їх індивідуалізації (конкретизації); акти безпосередньої реалізації прав і обов'язків; акти застосування норм права [150, с. 499];

– норми адміністративного права та їх зовнішнє вираження – джерело права; публічна адміністрація; принципи діяльності публічної адміністрації; індивідуальні акти публічної адміністрації; адміністративно-правові відносини; форми адміністративного права; тлумачення норм адміністративного права; методи адміністративного права; процедури реалізації адміністративно-правових норм [32];

– норми адміністративного права, адміністративно-правові відносини, акти тлумачення норм адміністративного права та акти реалізації адміністративно-правових норм [9];

– адміністративно-правові норми; адміністративно-правові відносини, структуру яких складають об'єкт (дія, поведінка людей, матеріальні предмети, речі), суб'єкт (громадяни, особи, державні органи, підприємства установи, організації та ін.), зміст (сукупність прав і обов'язків сторін) [59];

– норми адміністративного права, їх зовнішнє вираження (джерела адміністративного права), принципи адміністративного права; тлумачення норм адміністративного права; адміністративно-правові відносини; адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративного права; індивідуальні акти суб'єктів публічної адміністрації; форми діяльності суб'єктів адміністративного права; методи адміністративного права; адміністративно-правові режими; адміністративні процедури; ефективність адміністративно-правового регулювання [5];

– норми адміністративного права, акти їх тлумачення та акти їх реалізації, а також адміністративно-правові відносини [8, с. 51].

На наш погляд, найбільш оптимальним виглядає включення до складу механізму адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО наступних елементів – норми права, правові відносини, акти реалізації прав і обов'язків.

Кожен елемент механізму адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО наділений своїми специфічними властивостями у регулюванні суспільних відносин, що виникають у зв'язку з організацією функціонування ефективної системи гарантування вкладів фізичних осіб. Крім того, кожен з них виконує власну роль і лише взаємодія усіх елементів механізму один з одним дозволяє забезпечити його ефективну реалізацію.

У науковій літературі розрізняють змістовну та формальну ознаки механізму правового регулювання. Змістова ознака механізму правового регулювання передбачає наявність цілей правового регулювання. Під цілями розуміється сукупність уявлень про моделі майбутнього результату, здатного задовольнити вихідні потреби існування можливостей, оцінених за результатами досвіду. Досягнення цих цілей здійснюється за допомогою певних засобів юридичного впливу на поведінку суб'єктів [40, с. 88]. Сукупність цих засобів, які є різними за своєю природою та функціональним призначенням, і становить формальну ознаку механізму правового регулювання [157, с. 93–94].

Виходячи з викладеного вище, можна стверджувати, що основною ознакою механізму адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО є наявність його певної мети, зокрема захист прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків [133]. Власне безумовне досягнення визначеної мети дозволяє стверджувати, що адміністративно-правове регулювання діяльності ФГВФО є дієвим та ефективним. Це можливо лише за умови застосування сукупності правових засобів, яка й утворює механізм адміністративно-правового регулювання. А механізм створює умови для реалізації цілеспрямованого

правового впливу адміністративно-правових норм на суспільні відносини у сфері гарантування вкладів фізичних осіб.

У науковій літературі під нормою права розуміють установлене, санкціоноване або ратифіковане державою, формально визначене, юридично обов'язкове, охоронюване засобами державного примусу правило поведінки учасників адміністративно-правових відносин з метою забезпечення публічних прав та свобод людини і громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [180, с. 83].

Взявши до уваги визначення особливостей норм права у структурі механізму адміністративно-правового регулювання окремої сфери діяльності, яке запропоновано науковцями [27], можна визначити їх відносно ФГВФО, зокрема вони:

– являють собою правову основу, без якої де-факто неможливе функціонування механізму адміністративно-правового регулювання і, як наслідок, урегулювання суспільних відносин у сфері гарантування вкладів фізичних осіб;

– визначають зміст адміністративно-правового статусу суб'єктів, наділених владними повноваженнями у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, зокрема ФГВФО.

Норми права створюють підстави для виникнення адміністративних правовідносин у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, за допомогою них врегульована поведінка державно-владних суб'єктів у зазначеній сфері – ФГВФО, НБ України, Кабінету Міністрів України та інших суб'єктів системи гарантування вкладів фізичних осіб, встановлюється їх статус, охороняються права вкладників банківських установ, встановлюється режим правопорядку під час визнання банку неплатоспроможним і здійснення заходів щодо повернення коштів, розміщених на депозитних рахунках, що безумовно позначається й на рівні економічної безпеки України.

Проте, правило поведінки, закріплене в адміністративно-правовій нормі, лише правило і може почати «працювати» виключно у випадку, коли вона буде

реалізована. Тому не менш важливим елементом механізму адміністративно-правового регулювання є акти реалізації прав та обов'язків, зокрема ФГВФО, які впроваджують у практичну діяльність загальнообов'язкові приписи з метою забезпечення законних інтересів вкладників банківських установ.

Формами актів реалізації правових норм є їх додержання, використання, виконання і застосування [30; 67, с. 62–63]. Виконання – це активна поведінка суб'єкта адміністративних правовідносин щодо виконання юридичних обов'язків; використання – активна поведінка суб'єкта адміністративних правовідносин щодо здійснення наданих йому юридичних прав; додержання – пасивна поведінка суб'єкта адміністративних правовідносин, який не припускає порушень адміністративно-правових заборон, а застосування – діяльність публічної адміністрації з вирішення конкретних справ і видання індивідуальних юридичних актів, що ґрунтуються на вимогах матеріальних або процесуальних норм [7, с. 45].

Акти реалізації норм права як складова механізму адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО виявляються у наступних формах:

- додержання або дотримання норм права, як пасивна поведінка ФГВФО;
- використання норм права – вибіркова поведінка ФГВФО;
- виконання норм права – активна поведінка ФГВФО;
- застосування норм права – опціональна поведінка ФГВФО.

Наступною складовою механізму адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО є адміністративно-правові відносини, які виступають головним засобом досягнення мети правового регулювання, учасники яких перетворюються на носіїв прав та обов'язків [7, с. 57].

Викладене вище дає підстави стверджувати, що особливостями механізму адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО є наступні:

- утворений сукупністю постійних, обов'язкових, взаємообумовлених і взаємозалежних елементів, загальної сукупності яких достатньо для здійснення належного адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО з метою забезпечення прав та законних інтересів банківських вкладників в Україні;

- практичне вираження його реалізації передусім спрямоване на досягнення міцності банківської системи України;
- є окремою, але складовою частиною практичного процесу адміністративно-правового регулювання, що здійснюється в сфері гарантування вкладів фізичних осіб;
- налагодження його ефективної дії є залежним від розвитку суспільних відносин у державі та інтересів кредиторів, які розміщують тимчасово вільні кошти на депозити в банківських установах;
- його удосконалення, передусім, має зовнішній вираз у збільшенні обсягів депозитів і зменшенні обсягу їх відтоку з банківської системи України.

2.2 Організаційно-функціональна характеристика Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

Ефективність системи гарантування вкладів фізичних осіб залежить не лише від особливостей її адміністративно-правового регулювання, але й від оптимальної побудови структури ФГВФО та наділення її складових відповідними функціями. Організаційно-функціональна структура – певним чином організований, функціонально взаємозв'язаний склад системоутворюючих елементів (структурних частин), які забезпечують функціонування певної системи, в їх вертикальній і горизонтальній залежності, в організаційній взаємодії і співвідпорядкованості [80, с. 131]. Тому вивчаючи організаційно-функціональну характеристику ФГВФО, було проаналізовано організаційні особливості Фонду та функціональне навантаження кожного зі структурних елементів у їх взаємозалежності.

Не викликає заперечення, що ФГВФО виконує захисну і контрольну функції у стратегічному управлінні фінансовою стійкістю банківської системи. Він визначає порядок відшкодування вкладів учасників (тимчасових учасників) Фонду, а також встановлює відносини між Кабінетом Міністрів

України та НБ України [55, с. 46]. Проте, ефективна реалізація окреслених функцій можлива лише за умови належної та скоординованої роботи усіх структурних підрозділів ФГВФО. Слід зазначити, що вищими органами управління Фонду є адміністративна рада та виконавча дирекція, а повсякденну роботу виконують департаменти, управління, комітети, відділи та сектори, які функціонують у складі Фонду або ті, які утворюються за рішенням Виконавчої дирекції ФГВФО.

Відповідно до чинного законодавства структура ФГВФО досить розгалужена. До складу Фонду відносяться департаменти та управління, до складу яких входять відділи та сектори, відокремлені відділи та допоміжні служби. Зокрема, у ФГВФО функціонують наступні департаменти:

– Департамент дистанційного та інспекційного моніторингу діяльності банків, до складу якого входять одне управління, п'ять відділів (інспектування; управління раннього реагування з відділом запровадження тимчасової адміністрації та відділом врегулювання неплатоспроможності банків; аналізу фінансового стану банків; економічного аналізу, прогнозування та організації звітності) та один сектор (застосування адміністративно-господарських санкцій та накладання адміністративних штрафів);

– Департамент інформаційних технологій, у складі трьох відділів – системного та телекомунікаційного забезпечення; забезпечення ІТ-сервісів; підтримки та впровадження програмного забезпечення, до складу якого входить сектор підтримки прикладного програмного забезпечення;

– Департамент консолідованого продажу активів, до складу якого увійшли три відділи (підтримки процесів; пакетних продажів та операційного управління; індивідуальних продажів і роботи з активами під час припинення процедури ліквідації, у складі якого сектор роботи з нерухомим майном);

– Фінансовий департамент, до складу якого входять відділ контролінгу та бюджетування; відділ управління коштами та консолідованої звітності. У 2019 р. цей департамент було реорганізовано шляхом виведення з його

складу відділу координації закупівель і контрагування. Метою реорганізації було удосконалення виконання процесів із закупівель товарів, робіт і послуг та відокремлення цих процесів від фінансово-інвестиційного напрямку діяльності;

- Департамент ліквідації банків, до складу якого увійшли чотири відділи, зокрема організації процедур ліквідації банків з сектором підтримки роботи, сегментації та управління активами з сектором підтримки роботи комітету, припинення процедури ліквідації та стратегії задоволення вимог кредиторів;

- Департамент правового забезпечення, який складають три відділи, зокрема юридичного супроводження діяльності Фонду; юридичного супроводження виведення банків з ринку; судового супроводження.

До складу ФГВФО входить чотири відокремлених управління, зокрема:

- Управління організації виплат вкладникам та операційної підтримки банків, що виводяться з ринку, до складу якого входять сектор звітності та два відділи (підтримки автоматизованої системи виплат Фонду та операційного супроводження);

- Управління зв'язків з громадськістю та міжнародними організаціями;

- Управління з питань стягнення шкоди (з двома відділами у складі – виявлення та дослідження фактів нанесення шкоди та представництва в судових і виконавчих провадженнях), метою якого є оптимізація процесів збору, аналізу та підготовки матеріалів, що можуть бути використані як докази для ініціювання процесів по стягненню шкоди в порядку цивільного або господарського судочинства, а також у процесі розслідування кримінальних проваджень, підготовки заяв про вчинення кримінальних правопорушень і цивільних позовів у кримінальних провадженнях, встановлення фактів спричинення шкоди та розміру завданої шкоди, встановлення кола осіб, які своїми діями, рішеннями або бездіяльністю спричинили шкоду або отримали від цього майнову вигоду;

- Управління з питань інформаційної політики з відділом фінансової просвіти та інформаційно-консультаційними центром у складі;

- Управління з питань комплаєнсу.

До складу ФГВФО увійшли самостійні відділи у структурі окремих з яких функціонують сектори:

- відділ методології та стратегічного планування;

- відділ управління та розвитку персоналу із сектором підтримки процедур і взаємодії з неплатоспроможними банками;

- відділ забезпечення роботи керівництва;

- відділ інформаційної безпеки;

- відділ організаційно-господарської роботи;

- відділ загального діловодства, до складу якого увійшли сектори роботи зі зверненнями громадян і вхідної та вихідної кореспонденції;

- відділ захисту прав вкладників;

- відділ супроводження господарської діяльності та податкового обліку неплатоспроможних банків;

- відділ координації закупівель і контракування.

З-поміж іншого, у складі ФГВФО функціонують служба запобігання та протидії корупції, служба внутрішнього аудиту та служба внутрішньої та економічної безпеки. Також у 2019 р. було створено низку додаткових служб зі специфічними повноваженнями. Зокрема, служба управління ризиками, метою діяльності якої є організація та забезпечення функціонування управління ризиками у ФГВФО, а також служба аналітики управлінської звітності з метою вдосконалення та консолідації процесів підготовки і складання управлінської звітності у Фонді.

Результати аналізу структурних особливостей ФГВФО свідчать, що останніми роками відбулася суттєва оптимізація її структури та функціонального навантаження складових елементів. Отже, ФГВФО утворюють різні структурні одиниці, які мають своє функціональне навантаження. Діяльність кожного з визначених підрозділів регулюється

відповідними нормативно-правовими актами, які визначають їх повноваження та правовий статус. Для чіткого розуміння особливостей організації діяльності ФГВФО необхідно розглянути функціональне навантаження його ключових структурних підрозділів.

Діяльність Департаменту дистанційного та інспекційного моніторингу діяльності банків пов'язана з організаційними аспектами виведення проблемних банків з ринку. Аналіз нормативно-правового забезпечення діяльності ФГВФО свідчить, що зазначений Департамент відповідає за:

- моніторинг, збір, опрацювання та аналіз інформації про діяльність банків на предмет дотримання ними чинного законодавства;
- прогнозування збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами, надходжень регулярних зборів;
- ведення реєстру учасників Фонду та подання інформації про зміни в реєстрі учасників Фонду структурним підрозділам Фонду і НБ України;
- виявлення ризиків у діяльності учасників Фонду шляхом моніторингу та аналізу суттєвості ризиків та їх наслідків для вкладників і Фонду;
- ведення «Досьє банку», в якому накопичуються матеріали поточного моніторингу (загальна характеристика діяльності банку за консолідованими показниками; результати аналізу окремих видів діяльності банку; висновки і конкретні пропозиції щодо ступеню ризику; наочне зображення матеріалу (графіки, діаграми, гістограми); поточна інформація засобів масової інформації про діяльність банку тощо);
- узагальнення результатів аналізу та підготовку інформаційно-аналітичних звітів щодо тенденцій розвитку вкладних операцій та фінансового стану учасників Фонду;
- підготовку та подання до НБ України інформації про виявлені негативні зміни в діяльності окремих банків, що несуть загрозу для вкладників;

– оцінку ймовірності віднесення банку до категорії неплатоспроможного з метою здійснення прогнозування фінансової стійкості Фонду щороку та щокварталу із щомісячним коригуванням;

– складання протоколів про правопорушення у сфері гарантування вкладів фізичних осіб;

– ведення справ про правопорушення у сфері гарантування вкладів фізичних осіб;

– контроль виконання постанов про накладення штрафів;

– забезпечує накладення адміністративних штрафів на керівників банків;

– ведення баз даних «Персональні данні керівників», «Адміністративні правопорушення», «Аудиторські висновки», «Довідник банків ФГВФО»; «Порушення», «Аналітичні висновки»;

– складання щорічного плану проведення інспекційних перевірок банків з урахуванням: інформації про результати попередніх інспекційних перевірок та про усунення банками порушень, виявлених в результаті таких перевірок; результатів перевірок діяльності банків, що здійснювалися НБ України, зовнішніми аудиторами; звернень, скарг вкладників, кредиторів та інших юридичних і фізичних осіб; рішень виконавчої дирекції Фонду;

– перевірки банків щодо контролю за виконанням ними зобов'язань у зв'язку з участю в системі гарантування вкладів фізичних осіб;

– інформування НБ України про порушення банками вимог, встановлених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», нормативно-правовими актами Фонду;

– аналіз діяльності банків-агентів на предмет їх відповідності вимогам Фонду;

– аналіз змін в основних показниках діяльності проблемних банків, оцінка фінансового стану, дотримання економічних нормативів у проблемних банках з метою визначення ймовірності їх віднесення до категорії неплатоспроможних банків і підготовки проекту плану врегулювання відповідним підрозділом Фонду;

- аналіз фінансового стану банків з метою завчасного виявлення та оцінки рівня ризиків у їхній діяльності та відповідного раннього реагування;
- поглиблений аналіз діяльності та фінансового стану банків-агентів Фонду та банків, що мають високу ймовірність настання неплатоспроможності за оцінками згідно з методиками, затвердженими Фондом, тощо.

У Департаменті є окремий сектор, до повноважень якого відноситься застосування адміністративно-господарських санкцій та накладення адміністративних штрафів. Працівники зазначеного підрозділу складають протоколи про правопорушення у сфері гарантування вкладів фізичних осіб; здійснюють ведення справ про правопорушення у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, контролюють виконання розпоряджень Фонду про усунення правопорушень і постанов про накладення штрафів тощо.

Аналіз функціонального навантаження Департаменту дистанційного та інспекційного моніторингу діяльності банків ФГВФО, вищенаведений перелік якого не є вичерпним, дозволяє зробити висновок, що це є основним підрозділом Фонду, що безпосередню працює з проблемними банками та здійснює організаційне забезпечення гарантування вкладів фізичних осіб. Він відслідковує діяльність банків, які функціонують на території держави, оцінює їх показники та виокремлює ті, які потенційно можуть потрапити до категорії неплатоспроможних і може виникнути потреба у виведенні таких банків з національного ринку.

Підрозділ, у полі зору якого перебуває виявлення та усунення неправомірних діянь, вчинюваних щодо банків і ФГВФО, – Служба внутрішньої та економічної безпеки ФГВФО, що відповідає за виявлення та усунення неправомірних діянь, вчинюваних щодо ФГВФО та банків, де запроваджено тимчасову адміністрацію. Працівники зазначеної Служби відповідають за [97]:

- ефективну співпрацю з представниками правоохоронних органів під час звернення до правоохоронних органів із заявами про вчинення

кримінальних правопорушень щодо ФГВФО, пов'язаних з виплатою відшкодування в межах гарантованої суми за вкладами або у випадку виявлення ознак кримінальних правопорушень під час розгляду документів, наданих вкладниками для отримання гарантованої суми відшкодування, зокрема направляє відповідні заяви, повідомлення до правоохоронних органів, здійснює супровід їх розгляду та прийняття рішення за ними, а також здійснює супровід стану розслідування раніше відкритих кримінальних проваджень за заявами, повідомленнями Фонду або банків, що перебувають у процесі ліквідації, щодо фактів, пов'язаних з виплатою відшкодування в межах гарантованої суми за вкладами, в рамках яких накладено арешти або інші заборони щодо виплати коштів;

– представлення інтересів ФГВФО в правоохоронних органах, судах та інших органах під час здійснення досудового слідства і судового розгляду в рамках кримінальних проваджень;

– дотримання вимог чинного законодавства працівниками ФГВФО – виявляє осіб, з вини яких було заподіяно шкоду Фондові, та готує документи для притягнення їх до дисциплінарної відповідальності, проводить внутрішні перевірки діяльності структурних підрозділів чи окремих працівників Фонду щодо виявлення та попередження ситуацій, які негативно можуть впливати на репутацію та матеріальний стан Фонду;

– надання уповноваженим особам Фонду практичної та методичної допомоги у виявленні та документуванні фактів протиправної діяльності власників істотної участі, керівництва й працівників банку, у якому запроваджено тимчасову адміністрацію та здійснюється ліквідація неплатоспроможного банку, що стали причиною його неплатоспроможності, у тому числі в частині збільшення гарантованої суми відшкодування та навантаження на Фонд, всупереч обмеженням, встановленим НБ України;

– організацію системи безпеки, спрямованої на запобігання випадкам несанкціонованого доступу до інформації з обмеженим доступом, що накопичується ФГВФО, а також банком, процедура ліквідації якого

здійснюється Фондом безпосередньо, у ході виконання покладених завдань і функцій, вживає заходів щодо унеможливлення її неправомірного витоку та розповсюдження тощо.

Таким чином, Служба внутрішньої та економічної безпеки ФГВФО відповідає за безпеку та нейтралізацію загроз, як внутрішніх, так і зовнішніх, у діяльності ФГВФО. Вона відповідає за співпрацю з правоохоронними органами та завдяки належній діяльності своїх працівників може зробити її більш продуктивною й результативною. Також привертає увагу, що саме ця Служба відповідає за інформаційну безпеку Фонду, для чого її працівниками забезпечується організація системи інформаційної безпеки, спрямованої на запобігання випадків несанкціонованого доступу до банківської, комерційної таємниці, конфіденційної інформації та інформації з обмеженим доступом, що накопичується ФГВФО у ході виконання ним завдань і функцій. Крім того, вживаються усі можливі заходи щодо унеможливлення її неправомірного витоку та розповсюдження, здійснюється контроль за використанням засобів захисту інформації під час формування, оброблення, передавання та зберігання електронних документів, що містять інформацію з обмеженим доступом, процедурою передачі-отримання працівниками Фонду інформації з НБ України та банків незахищеними каналами зв'язку.

Департамент інформаційних технологій, своєю чергою, також забезпечує інформаційну безпеку як діяльності ФГВФО, так і загалом системи гарантування вкладів фізичних осіб. Зокрема, Департамент інформаційних технологій здійснює:

- діяльність, спрямовану на створення, безперебійне функціонування і підтримку всіх автоматизованих систем, що функціонують у Фонді, корпоративної мережі та телекомунікацій, а також підтримку апаратних засобів, що використовуються у Фонді;

- діяльність, спрямовану на безперебійне функціонування і підтримку переданих до Фонду автоматизованих систем, що раніше функціонували у

банках, при здійсненні Фондом безпосередньо повноважень під час здійснення ліквідації банків;

- накопичення ринкової і статистичної інформації, її аналіз, підготовку висновків і пропозицій щодо удосконалення діяльності Фонду у сфері інформаційних технологій;

- підготовку проєктів з інформаційних технологій;

- підготовку, погодження та затвердження внутрішніх документів Фонду, що регламентують питання інформаційних технологій;

- координацію в неплатоспроможних банках аудиту інформаційних систем; розробки та реалізації планів переведення інформаційних систем під адміністрування Фонду; розроблення та реалізації планів з мінімізації кількості інформаційних систем, їх уніфікації; роботи працівників неплатоспроможних банків і банків, що ліквідуються, з підтримки технологічних процесів та прикладних інформаційних систем, що функціонують у банках; адміністрування вебсайтів неплатоспроможних банків і банків, що ліквідуються, тощо.

Одним із ключових структурних підрозділів ФГВФО є Департамент консолідованого продажу активів, який здійснює управління процесом продажу майна банків, щодо яких прийнято рішення про їх виведення з ринку. Зокрема, зазначений Департамент:

- забезпечує здійснення аналізу переліку активів (майна) банків і розробку попереднього плану їх продажу, а також аналіз результатів інвентаризації, проведеної уповноваженою особою Фонду;

- забезпечує розгляд пропозицій щодо активів банків, що ліквідуються, а також забезпечує надання пропозицій щодо майна (активів) банків, лотів активів, забезпечує підготовку матеріалів, у тому числі висновків, до зазначених пропозицій та подання їх на розгляд Комітету та виконавчої дирекції Фонду;

- забезпечує розробку політик продажу і розкриття інформації щодо майна та її подання на розгляд Комітету й виконавчої дирекції ФГВФО;

- опрацьовує разом з фінансовим департаментом проєкт кошторису витрат банку, пов'язаних із здійсненням ліквідації банку, та погоджує його перед поданням на розгляд і затвердження виконавчою дирекцією Фонду в частині витрат на реалізацію майна та прогнозних надходжень від реалізації;
- бере участь у розробці проєкту плану продажу майна;
- забезпечує аналіз пропозицій щодо кожного активу, лоту активів, формування матеріалів, у тому числі висновків до них, і подання зазначених пропозицій та матеріалів, зокрема висновків, на розгляд Комітету та виконавчої дирекції Фонду;
- здійснює організаційні заходи щодо оприлюднення публічного паспорту та паспорту торгів на вебсайті банку, що ліквідується, та розміщення оголошення щодо продажу активів у друкованих засобах масової інформації;
- організовує та здійснює організаційні й контрольні заходи щодо забезпечення рівного доступу потенційних покупців до інформації щодо майна (активів), що реалізується;
- здійснює заходи щодо організації продажу майна на відкритих торгах (аукціонах);
- подає до Комітету та виконавчої дирекції Фонду пропозиції щодо призупинення або розірвання договорів з особами щодо організації продажу майна банків, що ліквідуються;
- співпрацює з консультантами, експертами та іншими фахівцями, залученими до процесу продажу майна (активів) банків, що ліквідуються;
- виносить на розгляд комісії з розгляду скарг і підготовки пропозицій стосовно організації та проведення відкритих торгів (аукціонів) з продажу активів (майна) банків, що виводяться з ринку або ліквідуються, скарги, що надійшли до Фонду від учасників відкритих торгів (аукціону), та вживає відповідних заходів за результатом розгляду таких скарг;
- забезпечує продаж активів (майна) банку при здійсненні Фондом безпосередньо повноважень під час ліквідації банку тощо.

Аналіз функціонального навантаження Департаменту консолідованого продажу активів демонструє, що функцію управління та координації його діяльністю виконує Комітет Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з питань консолідації, управління та продажу майна (активів) банків.

Як позитивну тенденцію потрібно відмітити, що у травні 2019 р. відбулося спрощення системи управління та координації підрозділами ФГВФО. Було ліквідовано Комітет ФГВФО з питань консолідації та продажу активів, а також Комітет ФГВФО з управління майном (активами) банків, що виводяться з ринку або ліквідуються Фондом [135]. А функції цих двох комітетів було делеговано Комітету Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з питань консолідації, управління та продажу майна (активів) банків.

Зазначений орган є постійно діючим колегіальним органом ФГВФО, що здійснює діяльність у сфері управління майном (активами) неплатоспроможного банку, який виводиться з ринку Фондом, або банку, що ліквідується, включаючи передпродажну підготовку такого майна (активів) для подальшого продажу та продажу майна (активів) такого банку [135]. Зазначений Комітет:

- визначає оптимальний спосіб або стратегію задоволення вимог банку як кредитора за правами вимоги (майновими правами), що впливають з кредитних та інших договорів банку;
- затверджує план заходів претензійно-позовної роботи за окремим майном, стратегії врегулювання заборгованості;
- визначає оптимальний спосіб задоволення вимог банку як кредитора шляхом вчинення або утримання від вчинення окремих дій;
- визначає окремі процесуальні дії у рамках виконавчого провадження;
- визначає дії банку як кредитора в процедурах банкрутства боржників, у тому числі щодо стратегії подання кредиторських вимог, надання погодження ліквідатору оцінок вартості заставного майна та порядку його реалізації, інших питань, на які банк як кредитор надає згоду у процедурі банкрутства;

- затверджує перелік майна, яке тимчасово не підлягає продажу;
- приймає управлінські рішення щодо індивідуально визначеного майна (активу), пулу активів (майна) банку, що ліквідується;
- здійснює попередній розгляд документів і проєктів рішень, що подаються на розгляд виконавчої дирекції Фонду або директора-розпорядника Фонду;
- аналізує стан продажу майна (активів) банків, управління майном банків і подає на розгляд виконавчої дирекції Фонду пропозиції та рекомендації щодо створення сприятливих умов для продажу та управління майном (активами) банків тощо.

Фінансовий департамент здійснює планування та координацію фінансово-економічного розвитку ФГВФО, для чого він:

- надає виконавчій дирекції Фонду пропозиції, спрямовані на зміцнення фінансової дисципліни Фонду та вдосконалення планово-фінансової діяльності Фонду;
- розробляє нормативні документи з планово-фінансових питань діяльності Фонду;
- працює над розробленням і впровадженням перспективних та поточних планів фінансово-економічного розвитку Фонду й здійснює контроль за їх виконанням;
- визначає потребу Фонду в додаткових фінансових ресурсах і забезпечує отримання кредитів від держави та НБ України, внеску держави на безповоротній основі, кредитів, залучених від небанківських фінансових установ та іноземних кредиторів, встановлення спеціального збору та контролює правильність їх отримання і своєчасність повернення запозичених коштів;
- аналізує фінансово-господарську діяльність Фонду;
- проводить аналіз макро- та мікроекономічних показників стану економіки України, прогнозних надходжень до Фонду зборів і коштів,

інвестованих в державні цінні папери, для ефективного та обґрунтованого планування витрат Фонду в кошторисі на наступний рік;

- здійснює розрахунок потреб товарів, робіт і послуг, які необхідні для утримання та розвитку Фонду, координує їх закупівлю і контроль виконання кошторису ФГВФО;

- забезпечує фінансування витрат банку за рахунок коштів Фонду, аналізує та контролює такі витрати;

- здійснює інвестування коштів Фонду в державні цінні папери на підставі інвестиційного плану Фонду, затвердженого адміністративною радою Фонду, та рішення виконавчої дирекції;

- визначає політики управління ризиками, розробляє підходи щодо їх вимірювання;

- моделює та прогнозує наслідки реалізації ризиків;

- встановлює моделі фінансування банків-агентів і супроводжує фінансування Фондом процесу виплат банками-агентами гарантованих сум відшкодування за вкладами тощо.

Підрозділ, який здійснює безпосередню роботу з неплатоспроможними банками, – Департамент ліквідації банків, який відповідно до функціонального навантаження:

- координує діяльність неплатоспроможного банку через уповноважену особу Фонду на ліквідацію такого банку до моменту завершення процедури ліквідації;

- спрямовує, координує та контролює роботу уповноважених осіб Фонду на ліквідацію банків із встановлення контролю над неплатоспроможним банком та оцінки його реального фінансового стану;

- здійснює аналіз структури, кількісних та якісних характеристик майна банків, що є учасниками Фонду і мають підвищений рівень ризику, неплатоспроможних банків, а також їх динаміки;

- проводить попередню оцінку можливих надходжень від реалізації майна проблемних і неплатоспроможних банків або інших шляхів відшкодування їх вартості;

- формує план реалізації та управління майном неплатоспроможного банку з метою мінімізації витрат на його утримання, забезпечення найвищої вартості реалізації майна і задоволення вимог Фонду та інших кредиторів тощо.

З-поміж іншого Департамент надає рекомендації неплатоспроможним банкам з проведення маркетингових заходів з метою ефективного використання майна банків або його реалізації, забезпечує здійснення Фондом процедури ліквідації банків та у разі здійснення повноважень Фонду як ліквідатора банку безпосередньо готує та подає на розгляд колегіальних органів Фонду пропозиції з питань: складання початкового ліквідаційного балансу на початку процедури ліквідації банку; формування реєстру акцептованих вимог кредиторів банку та змін до нього; складання проміжного ліквідаційного балансу банку; проведення інвентаризації майна банку та коригування початкового ліквідаційного балансу за наслідками інвентаризації банку; формування ліквідаційної маси банку.

Підрозділ, який безпосередньо пов'язаний роботою з вкладниками банків, які виводяться з ринку, – Управління організації виплат вкладникам та операційної підтримки банків, що виводяться з ринку. Саме це Управління здійснює організаційну підтримку обліку та подальших виплат вкладникам банків. Так, зазначене Управління:

- забезпечує персоніфікований облік вкладників банків і виплат відшкодування вкладникам банків у разі запровадження тимчасової адміністрації або їх ліквідації;

- бере участь у процедурі проведення відбору та визначення банків – агентів Фонду;

- здійснює розрахунки сум прогнозних виплат вкладникам для формування та коригування інвестиційного плану Фонду та звірки залишків

коштів за рахунками, на яких обліковуються зобов'язання Фонду перед вкладниками банків, що ліквідуються, перед Фондом і Фонду перед банками-агентами;

- збирає, обробляє, аналізує, систематизує та узагальнює аналітичні, статистичні та інші матеріали щодо стану виплат гарантованих вкладів;

- забезпечує наповнення інформацією єдиної операційно-інформаційної системи у розрізі даних про неплатоспроможних банків, банків-агентів вкладників, порядку виплат вкладникам банків тощо.

Не останнє місце серед складових ФГВФО у забезпеченні надійного функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб відіграє служба запобігання та протидії корупції, до завдань якої відносяться:

- розроблення та координація заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням у Фонді та у банках, що виводяться Фондом з ринку, а також контроль за їх проведенням;

- організація та координація заходів по виявленню конфлікту інтересів та сприяння їх усуненню, контроль дотримання вимог законодавства про запобігання корупції щодо врегулювання конфлікту інтересів;

- організація виявлення в діяльності посадових осіб Фонду та банків, що виводяться Фондом з ринку ризиків, сприятливих для вчинення корупційних правопорушень, та внесення директору-розпоряднику Фонду й уповноваженим особам Фонду на тимчасову адміністрацію і ліквідацію банків пропозиції щодо їх усунення;

- забезпечення взаємодії з підрозділами з питань запобігання та виявлення корупції державних органів, органів влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції тощо.

Інші підрозділи ФГВФО також відіграють суттєву роль в ефективній його роботі, а також належному функціонуванні системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Поряд з підрозділами, які входять до складу ФГВФО, при ньому за рішенням виконавчої дирекції Фонду також можуть бути утворені інші органи, які виконують допоміжну функцію. Зокрема, була створена комісія з розгляду скарг і підготовки пропозицій стосовно організації та проведення відкритих торгів (аукціонів) з продажу активів (майна) банків, що виводяться з ринку або ліквідуються. Утворення такого органу дозволяє забезпечити прозорість процесу реалізації активів банків, що ліквідуються, адже до її складу, поряд із працівниками Фонду, входять представники ProZorro, антикорупційної організації Transparency International Україна. Зазначена комісія відповідає за:

- розгляд скарг стосовно організації і проведення відкритих торгів (аукціонів) з продажу активів банків, що виводяться з ринку або ліквідуються, які надійшли до Фонду, та прийняття рішень за результатами розгляду таких скарг;

- розроблення рекомендацій з метою вдосконалення процесу організації і проведення відкритих торгів (аукціонів) та направлення їх виконавчій дирекції Фонду, структурним підрозділам Фонду, адміністратору електронної торгової системи;

- вжиття за результатами розгляду скарг (звернень) заходів з метою запобігання та усунення порушень нормативно-правових та внутрішніх документів Фонду, регламенту роботи електронної торгової системи щодо організації та проведення відкритих торгів з продажу активів неплатоспроможних банків [134].

Зазначена комісія аналізує діяльність операторів – юридичних осіб, зареєстрованих в установленому законом порядку на території України, що мають право на використання електронного майданчика (програмно-апаратного комплексу, який функціонує в мережі Інтернет, підключений до електронної торгової системи та забезпечує оператору, банку й учасникам можливість користуватися сервісами такої системи з автоматичним обміном інформацією щодо процесу проведення електронного аукціону) і необхідних

для його функціонування програмно-апаратних засобів та включені Фондом до переліку осіб, які пройшли кваліфікаційний відбір. Електронна торгова система являє собою сукупність спеціалізованого програмного забезпечення, торгових систем, баз даних, модуля бізнесаналітики (BI), технічних, програмно-апаратних комплексів, телекомунікаційних та інших засобів і систем електронного документообігу, що забезпечують можливість введення, зберігання та обробки інформації, необхідної для проведення електронних аукціонів і встановлення їх результатів у вигляді протоколу, що генерується центральною базою даних.

За результатами негативного висновку проведеного аналізу комісія має право рекомендувати виключити оператора з переліку осіб, які можуть надавати послуги неплатоспроможним банкам або банкам, що ліквідуються. Зазначена рекомендація направляється до відповідного відділу Департаменту дистанційного та інспекційного моніторингу діяльності банків, який, своєю чергою, зобов'язаний забезпечити розгляд зазначеної рекомендації виконавчою дирекцією Фонду. У випадку підтвердження наданої рекомендації та прийняття рішення про виключення оператора з переліку осіб, які можуть надавати послуги неплатоспроможним банкам або банкам, що ліквідуються, комісія припиняє доступ оператора, щодо якого прийнято зазначене рішення, до електронного майданчика.

Крім того, комісія з розгляду скарг і підготовки пропозицій стосовно організації та проведення відкритих торгів (аукціонів) з продажу активів (майна) банків, що виводяться з ринку або ліквідуються, здійснює методологічну підтримку та інформаційне супроводження проведення відкритих торгів (аукціонів) майна банків, щодо яких прийнято рішення про їх виведення з ринку. Зокрема, вона формує пропозиції щодо вдосконалення процесу організації продажу активів (майна) банків, що виводяться з ринку або ліквідуються, а також ініціює висвітлення в засобах масової інформації загального змісту скарг (звернень) і допущених порушень під час проведення відкритих торгів (аукціонів).

Також було створено Експертну раду ФГВФО – постійно діючий дорадчий орган, учасники якого беруть у ньому участь на громадських засадах. Експертна рада бере участь в обговоренні стратегічних напрямів розвитку системи гарантування вкладів і діяльності Фонду, перспектив його співпраці з міжнародними організаціями, заходів з підвищення ефективності процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків. Рішення цього органу носять рекомендаційний характер з питань:

- розвитку державної політики з розвитку системи гарантування вкладів фізичних осіб;
- формування наукових і методологічних засад функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб;
- вивчення стану, проблем і тенденцій розвитку системи гарантування вкладів фізичних осіб, прогнозування та планування процесів у цій сфері;
- аналізу тенденцій розвитку ринку ресурсів, залучених від вкладників учасниками Фонду;
- розв’язання проблем у сфері системи гарантування вкладів фізичних осіб на макроекономічному рівні та підготовка пропозицій щодо їх вирішення;
- зміцнення забезпечення стабільності та стійкості банків;
- визначення напрямів розвитку вітчизняного банківського сектора в умовах глобалізації світових фінансових ринків, запровадження міжнародно визнаних правил розвитку банківської системи;
- аналізу стану, проблем і тенденцій розвитку системи гарантування вкладів фізичних осіб тощо.

Привертає увагу, що функції окремих підрозділів ФГВФО перетинаються між собою. Як приклад можна навести діяльність відділу супроводження господарської діяльності та податкового обліку неплатоспроможних банків, який:

- здійснює постановку технічних завдань і вимог щодо автоматизації операційного супроводження (бухгалтерського обліку) у неплатоспроможних

банках з метою отримання достовірних даних у повному обсязі у сховищі даних;

– контролює відображення платежів в обліку автоматизованої системи підтримки активів; відображення в обліку продажу кредитів та інші дії, відображення надходжень від кредитів, списання кредитних залишків тощо;

– встановлює контроль за веденням операційної діяльності неплатоспроможними банками та забезпечує наявність актуальної інформації про стан активів і зобов'язань неплатоспроможних банків;

– забезпечує супроводження кредитних справ (адміністрування та супроводження операцій за кредитним портфелем, відповідні нарахування, відображення операцій і розподіл платежів тощо); супроводження кредиторських вимог (внесення змін до реєстру кредиторських вимог, здійснення бухгалтерського обліку операцій тощо); супроводження інших операцій (виїмка документів за запитами, підготовка документів для виведення банку з ринку: ліквідаційний баланс, розшифрування залишків аналітичних рахунків, відомість оборотів, перелік незадоволених вимог кредиторів тощо) тощо.

Фактично діяльність цього відділу певним чином перетинається з діяльністю Департаменту інформаційних технологій, що дає підстави запропонувати оптимізацію структури ФГВФО – включити до складу департаментів ті підрозділи, функції яких певним чином дублюються. Це дозволить зменшити кількість його підрозділів і спростити його структурну побудову.

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб – юридична особа, яка не є органом державної влади, проте наділений владними повноваженнями у сфері грошово-кредитної системи та банківської діяльності. Надійне функціонування ФГВФО та його ефективне забезпечення системи гарантування вкладів фізичних осіб не в останню чергу залежить від належного виконання своїх завдань його органами управління, якими, відповідно до п. 8 ст. 4 Закону України «Про систему гарантування вкладів

фізичних осіб», є адміністративна рада Фонду та виконавча дирекція Фонду [134]. Привертає увагу, що більшість існуючих наукових досліджень в галузі гарантування вкладів присвячені загальним проблемам побудови систем гарантування вкладів, та жодне з них не має предметом дослідження формування керівних органів організації, на яку покладається управління всією системою гарантування вкладів і розподілу повноважень між ними [73].

Керівні органи ФГВФО в особі адміністративної ради та виконавчої дирекції виконують різне функціональне навантаження. Зокрема, адміністративна рада ФГВФО забезпечує організацію та координацію роботи Фонду щодо захисту інтересів вкладників комерційних банків – учасників Фонду та здійснює контроль з питань своєчасного нарахування і сплати такими банками зборів до фонду.

Як зазначила теперішній директор-розпорядник ФГВФО С. Рекрут [48], перед керівництвом Фонду стоять глобальні завдання – продовжувати виконувати зобов'язання перед кредиторами банків і державою, зокрема, проводити реструктуризацію відсотків за кредитами, наданими Міністерством фінансів України, стягувати відшкодування збитків з колишніх акціонерів і топ-менеджерів банків, доведених до неплатоспроможності, продовжувати координацію позовною роботою, яку довести до завершення і спрямувати отримані кошти кредиторам таких банків. Також, одним з суттєвих планів органів управління Фонду має стати наближення системи гарантування вкладів фізичних осіб до стандартів ЄС. Зокрема, запровадження системи раннього втручання, що дозволить превентивно визначати ризики для банків і вирішувати проблему неплатоспроможності не за рахунок їх вкладників, а за рахунок власників.

До складу адміністративної ради Фонду входить лише один представник ФГВФО – директор-розпорядник, а інші члени Ради – представники Кабінету Міністрів України, НБ України та профільного комітету Верховної Ради України. Голова Ради обирається з числа її членів. Проте, претендувати на зайняття цієї посади може кожен з її членів, за виключенням директора-

розпорядника ФГВФО. У частині формування адміністративної ради Фонду є певна, так би мовити, монополізація прийняття рішення щодо призначення вищого керівництва з боку НБ України. Свою точку зору ми обґрунтовуємо за результатами аналізу норм чинного законодавства, адже до складу адміністративної ради Фонду з 5 членів, два – представники НБ України. Тому призначення або звільнення певної кандидатури на посаду директора-розпорядника Фонду (з урахуванням, що чинний директор-розпорядник, як член Ради, по зазначеному питанню не має права голосувати) без погодження з представниками НБ України майже неможливо – рішення має бути прийняте простою більшістю голосів. Зазначену позицію підтримало 72 % респондентів.

До кандидатів, які можуть увійти до складу адміністративної ради ФГВФО, законодавством висуваються особливі вимоги, зокрема наявність громадянства України, постійне місце проживання в Україні, наявність повної вищої освіти в галузі економіки, фінансів чи права, а також стажу роботи за фахом не менше п'яти років, бездоганної ділової репутації, відсутність непогашеної судимості за вчинення корисливих злочинів. Крім того, претендент на зайняття зазначеної посади не може бути керівником, учасником або пов'язаною особою банку. ***Зважаючи на те, що діяльність ФГВФО характеризується високим рівнем корупційних ризиків, вважаємо за доцільне запропонувати додаткове обмеження для осіб, які не можуть входити до складу адміністративної ради Фонду, – внесення до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.*** Запропоноване нововведення було підтримане 81 % опитаних фахівців.

У межах своєї компетенції адміністративна рада ФГВФО здійснює наступну діяльність:

- затверджує кошторис витрат Фонду;
- затверджує стратегію розвитку Фонду, річний план його діяльності, засади інвестиційної політики та щорічний інвестиційний план ФГВФО;

- призначає на посаду та звільняє з посади директора-розпорядника Фонду;
- затверджує персональний склад виконавчої дирекції Фонду за поданням директора - розпорядника Фонду;
- погоджує звіт виконавчої дирекції Фонду про обґрунтування вибору найменш витратного для Фонду способу виведення з ринку банку, що віднесений до категорії неплатоспроможних, та стан виконання плану врегулювання;
- погоджує звіт виконавчої дирекції Фонду про стан реалізації активів банків, щодо яких прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію;
- затверджує рішення виконавчої дирекції Фонду про встановлення спеціального збору або диференційованих зборів до нього залежно від ризиків банків;
- затверджує річний звіт Фонду;
- приймає рішення про проведення позачергової аудиторської перевірки Фонду і визначає аудитора для її проведення;
- затверджує вимоги до розкриття інформації про діяльність Фонду;
- приймає рішення про збільшення граничного розміру відшкодування коштів за вкладами та, водночас, вона не має права приймати рішення про зменшення граничної суми відшкодування коштів за вкладами, адже відповідно до ч. 1 ст. 26 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» фонд гарантує кожному вкладнику банку відшкодування коштів за його вкладом [134];
- затверджує порядок відбору членів виконавчої дирекції Фонду та уповноважених осіб Фонду тощо [134].

Викладене свідчить про те, що адміністративна рада уповноважена затверджувати стратегію розвитку ФГВФО та його інвестиційну політику, погоджувати рішення і звіти виконавчої дирекції Фонду, приймати рішення про аудиторські перевірки та призначення аудитора, затверджувати кошторис

витрат Фонду тощо. Тому варто погодитися із запропонованим поділом повноважень адміністративної ради ФГВФО на:

1) функціональні (затвердження регламенту адміністративної ради Фонду, кошторису витрат Фонду, стратегії розвитку Фонду та річного плану його діяльності, рішень виконавчої дирекції Фонду про встановлення спеціального збору до Фонду або диференційованих зборів до Фонду залежно від ризиків банків тощо);

2) погоджувальні (погодження рішень і звітів виконавчої дирекції Фонду);

3) розпорядчі (призначення на посаду та звільнення з посади директора – розпорядника Фонду, прийняття рішення про збільшення граничного розміру відшкодування коштів за вкладами) [45, с. 7].

Водночас викликають певне здивування повноваження адміністративної ради ФГВФО, викладені у п. 5 ст. 9 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», – призначати на посаду та звільняти з посади директора-розпорядника Фонду, адже зазначена службова особа входить до складу цього керівного органу Фонду [134].

Отже, адміністративна рада ФГВФО визначає загальну стратегію Фонду у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, а також затверджує та погоджує основні документи Фонду, призначає на посаду та звільняє з посади директора-розпорядника Фонду та затверджує персональний склад виконавчої дирекції Фонду за поданням директора-розпорядника Фонду.

Управління поточною діяльністю ФГВФО здійснює його виконавча дирекція, до складу якої входить директор-розпорядник Фонду та його заступники. До членів виконавчої дирекції Фонду встановлені більш розширені вимоги, порівняно з адміністративною радою Фонду, зокрема: наявність громадянства України, постійне проживання на території України, наявність повної вищої освіти в галузі економіки, фінансів чи права, а також стажу роботи за фахом не менше п'яти років, бездоганна ділова, репутація, відсутність непогашеної судимості за вчинення корисливих злочинів і

постійне місце роботи у ФГВФО. Наголошено, що член виконавчої дирекції Фонду не може бути керівником, учасником або пов'язаною особою банку чи будь-якої іншої юридичної особи, з якою Фонд або банк, що виводиться Фондом з ринку, має договірні відносини.

У ст. 13 Закону України «Про систему гарантування фізичних осіб» здійснено законодавче закріплення класифікації повноважень виконавчої дирекції Фонду в залежності від напрямів їх реалізації:

– у сфері забезпечення діяльності ФГВФО – приймає рішення про виключення банку з числа учасників Фонду; складає проект кошторису витрат Фонду та подає його, а також річний звіт на затвердження адміністративній раді Фонду; скликає позачергові засідання адміністративної ради Фонду; визначає структуру Фонду, затверджує положення про його структурні підрозділи; затверджує штатний розпис Фонду, умови та форми оплати праці працівників Фонду, крім членів виконавчої дирекції Фонду; приймає рішення про участь Фонду у міжнародних організаціях у сфері гарантування депозитів з подальшим погодженням цього рішення адміністративною радою Фонду; приймає рішення щодо майна, що перебуває у сфері управління Фонду (у тому числі щодо відчуження, оренди, ліквідації); приймає рішення про залучення кредитів від небанківських фінансових установ та іноземного кредитора з подальшим затвердженням цього рішення адміністративною радою Фонду тощо;

– у сфері визначення джерел формування коштів Фонду – приймає рішення про: встановлення спеціального збору або диференційованих зборів до Фонду залежно від ризиків банків, розміщення облігацій, видачу векселів та подає його на затвердження адміністративній раді Фонду, необхідність залучення кредитів Кабінету Міністрів України, Національного банку України або безповоротної фінансової допомоги за рахунок Державного бюджету України, інвестування коштів Фонду відповідно до інвестиційного плану; нарахування та стягнення пені за несвоєчасне перерахування банком зборів до Фонду тощо;

– у сфері забезпечення відшкодування коштів за вкладками – визначає порядок ведення реєстру учасників Фонду, порядок відшкодування Фондом коштів за вкладками відповідно до чинного законодавства, порядок ведення банками бази даних про вкладників та ведення Фондом відповідної узагальненої бази даних, працівників, до повноважень яких належить проведення моніторингу стану дотримання банком вимог порядку формування та ведення баз даних про вкладників, проведення банком банківських операцій, у тому числі збір інформації та копій документів, необхідних для підготовки проекту плану врегулювання, забезпечення проведення оцінки активів банку в порядку, встановленому Фондом (зокрема, заборгованості за кредитами перед банком, наявності та вартості забезпечення виконання зобов'язань за кредитними договорами, заборгованості за цінними паперами, що є у власності банку, вимог банку до клієнта за списаною безнадійною заборгованістю та наявності і вартості забезпечення виконання зобов'язань за такою заборгованістю тощо); приймає рішення про відшкодування коштів за вкладками відповідно до законодавства та затверджує реєстри відшкодувань вкладникам у відповідному порядку та у черговості; визначає банків-агентів; встановлює додаткові вимоги до порядку розкриття банками інформації для вкладників про умови надання банківських послуг із залучення вкладів тощо;

– у сфері регуляторної діяльності – затверджує порядок і приймає рішення про проведення перевірок банків Фондом та про участь його працівників в інспекційних перевірках, що здійснюються НБ України у проблемних банках; приймає рішення про здійснення планових або позапланових перевірок банків Фондом чи про участь працівників Фонду в інспекційних перевірках, що здійснюються Національним банком України у проблемних банках; затверджує порядок і форми подання банками звітності до Фонду тощо;

– у сфері виведення неплатоспроможних банків з ринку – визначає умови і порядок здійснення виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків; утворює колегіальні органи з питань консолідації й продажу

активів різних банків і затверджує положення про них; делегує та відкликає всі або частину своїх повноважень колегіальним органам або уповноваженій особі (кільком уповноваженим особам) Фонду у відповідних обсягах; затверджує кошторис витрат Фонду на здійснення тимчасової адміністрації або ліквідації банку; затверджує кошторис витрат банку, пов'язаних із здійсненням тимчасової адміністрації або ліквідації банку; звертається до Національного банку України з пропозицією про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку; визначає порядок і способи реалізації майна банку, що ліквідується тощо.

У п. 6 ст. 12 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» йдеться про те, що виконавча дирекція Фонду приймає рішення з інших питань, що впливають із змісту зазначеного Закону та мети діяльності Фонду, які не належать до компетенції її адміністративної ради [134]. Тобто виконавча дирекція наділена дискреційними повноваженнями, під якими визначено сукупність прав та обов'язків органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що надають можливість на власний розсуд визначити повністю або частково вид і зміст управлінського рішення, яке приймається, або можливість вибору на власний розсуд одного з декількох варіантів управлінських рішень, передбачених нормативно-правовим актом, проектом нормативно-правового акта [116]. Отже, виконавча дирекція Фонду наділена можливостями діяти за власним розсудом, але в межах закону, а також застосувати норми закону та вчиняти конкретні дії серед інших, кожен з яких окремо є відносно правильними – законними. Але це також створює певні труднощі.

Суттєвою проблемою є статус керівних органів ФГВФО – їх колегіальність. Тобто, рішення приймаються більшістю голосів членів певного керівного органу. І, як наслідок, – при скасуванні рішення адміністративної ради Фонду або виконавчої дирекції Фонду та доведенні його протиправності неможливо притягнути певну особу до відповідальності. Тому сьогодні

актуалізовано питання встановлення персональної відповідальності кожного члена окремого керівного органу Фонду за прийняте рішення. Але в цьому випадку складно визначити рівень впливу рішення певного члена керівного органу Фонду на загальне рішення, а, відповідно, індивідуалізувати притягнення до відповідальності у випадку визнання рішення керівного органу неправомірним.

Крім того, у сфері забезпечення відшкодування коштів за вкладками виконавча дирекція Фонду затверджує реєстр відшкодувань вкладникам для здійснення виплат відповідно до наданого уповноваженою особою Фонду переліку рахунків, за якими вкладник має право на відшкодування коштів за вкладками за рахунок коштів Фонду. Фонд не пізніше ніж через 20 робочих днів з дня початку процедури виведення ним банку з ринку розміщує оголошення про початок відшкодування коштів вкладникам на офіційному вебсайті Фонду.

Аналіз правового забезпечення функціонування керівних органів ФГВФО дає підстави погодитись з думкою Т. Мазур, що розподіл повноважень між керівними органами Фонду є нераціональним [73]. Адміністративна рада є органом, на який повинне покладатися загальне управління Фондом і контроль за його діяльністю, тому її завданнями є визначення основних векторів діяльності Фонду. Для ефективної реалізації повноважень адміністративної ради має бути передбачена можливість реалізації принципу стримувань і противаг. Наприклад, беручи до уваги конституційну систему стримувань і противаг, більшій прозорості й підзвітності ФГВФО сприяли б процедури парламентського контролю та залучення Ради НБ України до зовнішнього аудиту, на відміну від того порядку, який існує сьогодні, коли незалежний аудитор визначається адміністративною радою Фонду. Такий механізм створює певні корупційні ризики, з чим погодилося 69 % респондентів, що не дозволяють з абсолютною довірою відноситись до функціонування як ФГВФО загалом, так і його керівних органів, зокрема.

Як було зазначено вище, безпосередню діяльність, пов'язану з управлінням процесу гарантування вкладів та його належної реалізації, здійснює виконавча дирекція ФГВФО. Оскільки на виконавчу дирекцію покладаються повноваження по проведенню перевірок банків – учасників (тимчасових учасників) Фонду, вона повинна бути наділена всім необхідним інструментарієм застосування заходів впливу до виявлених порушників.

Проведений аналіз функціонування керівних органів ФГВФО та особливостей його законодавчого регулювання довів, що незважаючи на те, що ці інституції відіграють суттєву роль у системі гарантування вкладів фізичних осіб, нормативно-правове забезпечення їхньої діяльності далеке від досконалості. Зокрема, ефективність діяльності будь-якого органу або підрозділу залежить від його кадрового потенціалу. Водночас сьогодні привертає увагу, що ні для осіб, які претендують на включення до складу виконавчої дирекції Фонду, ні для осіб, яких пропонують включити до складу адміністративної ради Фонду, не передбачено тестування на професійну компетентність і відповідність запропонованій посаді. В наявності лише загальна умова – стаж роботи за фахом більше 5 років. Такий підхід виглядає дещо алогічним, адже від кваліфікованих рішень керівних органів ФГВФО залежить ефективність роботи системи гарантування вкладів фізичних осіб загалом. Для подолання зазначеного недоліку необхідно внести відповідні зміни до чинного законодавства. Тому ***пропонуємо до ч. 3 ст. 8 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» додати речення «Претендент на заняття посади члена адміністративної ради Фонду має пройти тестування на знання законодавства та відповідність займаній посаді», а до ч. 3 ст. 11 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» додати речення «Претендент на заняття посади члена виконавчої дирекції Фонду має пройти тестування на знання законодавства та відповідність займаній посаді».***

Як було зазначено вище, діяльність ФГВФО має високі корупційні ризики, тому, з метою їх зниження, пропонуємо п. 3 ст. 8 Закону України «Про

систему гарантування вкладів фізичних осіб» після слів «корисливих злочинів» доповнити фразою: *«внесенні до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення»*. Також підтримуємо пропозицію [73] встановити обмеження для членів керівних органів Фонду, закріпивши на законодавчому рівні, що вони не можуть належати до політичних партій та рухів, мати представницький мандат, брати участь у будь-якій політичній діяльності, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої та розмежувати повноваження між керівними органами Фонду, порядок здійснення діяльності ними, а також прийняття рішень.

Результати аналізу організаційно-функціональних особливостей ФГВФО та його окремих підрозділів доводять, що Департаменти, управління та відділи Фонду фактично забезпечують реалізацію завдань ФГВФО, а утворений за рішенням Виконавчої Дирекції Фонду Комітет як колегіальний орган Фонду – здійснює управління та координацію належної реалізації завдань Фонду.

Отже, сьогодні держава приділяє багато уваги побудові динамічної і конкурентоспроможної банківської системи й активно діє спільно з Міжнародним валютним фондом, Національним банком України, ФГВФО і банківськими фінансовими інститутами щодо посилення захисту прав вкладників і кредиторів банків [22, с. 41]. Керівні органи Фонду зобов'язані приймати виважені рішення, адже саме від них залежить надійність вітчизняної системи гарантування вкладів фізичних осіб.

2.3 Суб'єкти адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

Діяльність ФГВФО регулюється цілою низкою суб'єктів, які визначають окремі особливості повноважень Фонду та його функціонування. Основними суб'єктами адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО є

Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, НБ України, Міністерство фінансів України.

Одним з провідних суб'єктів адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО є Верховна Рада України, основними функціями якої є законодавча, бюджетно-фінансова та парламентського контролю. Відповідно, пріоритетом Верховної Ради України є законодавча функція, що полягає у прийнятті законів, внесенні до них змін тощо. Тобто, фактично Верховна Рада України здійснює законодавче регулювання відносин у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, зокрема й діяльності ФГВФО, і відповідний контроль належного дотримання зазначених правовідносин.

Основним законодавчим актом, який було прийнято Верховною Радою України щодо забезпечення суспільних відносин у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, є Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [134], який на початковому етапі пройшов погодження у НБ України, Кабінеті Міністрів України та Адміністрації Президента України. Зазначений Закон визначив комплекс заходів, спрямованих на захист інтересів вкладників. Виокремлюють деякі з них:

- обов'язковість участі банківських установ у системі гарантування вкладів;
- правдивість та інформаційне забезпечення діяльності системи гарантування;
- функціонування ФГВФО як страховика, діяльність якого пов'язана з ризиками та можливою потребою в страховому захисті;
- обмеженість гарантованої відповідальності банків за встановленою часткою відшкодування вкладів;
- накопичувальний характер формування фонду гарантування за допомогою постійних щорічних і регулярних внесків банків-учасників системи гарантування вкладів;
- зниження ризиків виникнення несприятливих наслідків для вкладів у разі, коли банки не виконують покладених на них зобов'язань [10, с. 20].

Проте не лише прийняттям Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» обмежується роль Верховної Ради України у забезпеченні функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб. Верховна Рада України уповноважена затверджувати зміни до Закону України «Про Державний бюджет України» на поточний рік. Зазначений аспект стосується діяльності ФГВФО у тому випадку, якщо йому не вистачає власних коштів для розрахунків з вкладниками і ці кошти не були передбачені у бюджетних видатках на поточний рік. У такому випадку вносяться відповідні зміни до державного бюджету, що можливе лише за погодження законодавчого органу.

Водночас сучасна законотворча діяльність характеризується відсутністю плановості та системності. Тому варто погодитися з тим, що хаотична нормотворчість, притаманна Верховній Раді України, є результатом «необ'єктивної оцінки» чинних нормативно-правових актів і відсутності єдиної концепції розвитку законодавства, яка повинна ґрунтуватися на суспільних потребах і пріоритетних напрямках розвитку держави як політико-правового інституту [69, с. 71].

Крім того, орган законодавства дуже повільно реагує на виклики сучасності, які потребують оперативного законодавчого регулювання. Зокрема, інколи Верховна Рада України не встигає вчасно відреагувати на проблему, яка заважає ефективно функціонувати системі гарантування вкладів фізичних осіб. Наприклад, за останні декілька років було прийнято суттєву кількість корегувань до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», що створює відчуття нестабільності в осіб, які є суб'єктами досліджуваної системи. А саме, численні зміни торкнулися практично всіх інститутів системи: визначення правового статусу та функцій ФГВФО, його виконавчої дирекції, джерел формування коштів ФГВФО та розпорядження ними, гарантій ФГВФО й розпорядження ними, гарантій ФГВФО і порядку відшкодування гарантованих вкладів, процедури тимчасової адміністрації та ліквідації неплатоспроможного банку тощо. При цьому особливості чинного

Закону поставили вкладників банку у нерівні умови при відшкодуванні депозитних коштів, а також допускають застосування різних підходів у зобов'язальних відносинах з кредиторами та позичальниками банку.

Верховна Рада України, розробляючи нормативно-правове забезпечення системи гарантування вкладів фізичних осіб, має враховувати, що воно повинне бути спрямоване на удосконалення процедури виведення з ринку неплатоспроможних банків і на посилення захисту прав вкладників. Наприклад, у чинному законодавстві зазначено, що у разі наявності ризику недостатності коштів ФГВФО, за умови відсутності у Законі про Державний бюджет України на поточний рік бюджетних призначень у необхідному ФГВФО розмірі, Фонд подає Міністерству фінансів України заявку на отримання кредиту (внеску на безповоротній основі) за рахунок державного бюджету із зазначенням його розміру. З-поміж іншого, Верховна Рада України надала право Кабінету Міністрів України здійснювати випуск облігації внутрішньої державної позики в обмін на векселі ФГВФО для поповнення його ресурсів.

Також необхідно звернути увагу, що для створення більш сприятливого захисту вкладників потребує доопрацювання порядок повернення вкладу (депозиту), який сьогодні має досить суперечливий характер, оскільки, з одного боку, вклад повертатиметься у строк, встановлений договором, з іншого – може продовжуватися як вклад до запитання. Зважаючи на зазначене, необхідно, щоб Верховна Рада України внесла відповідні зміни до законодавства таким чином, щоб порядок повернення вкладів (депозитів), зокрема для фізичних осіб, був чітко визначений. Крім того, вважається за необхідне внесення відповідних змін до Законів України «Про Національний банк України» та «Про банки і банківську діяльність» щодо обмеження чи заборони на зняття депозитів у випадках, коли банки системно наражаються на ризик значного відтоку коштів через економічну та політичну ситуацію. Доцільним було б встановлення на законодавчому рівні правомочності банку повертати вклад лише у термін, зазначений у договорі (за можливістю).

Тобто, повноваження Верховної Ради України у сфері адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО полягають у нормативно-правовому регулюванні та вдосконаленні відповідних законодавчих актів з урахуванням актуальної економічної ситуації й тенденцій, які спостерігаються у фінансовому секторі країни. При цьому реалізація зазначених повноважень має забезпечувати оперативне реагування на зміни в економічній ситуації як всередині країни, так і за її межами, а також міжнародні стандарти, що існують у цій сфері. Саме тому, наразі вбачаємо, що одним з основних завдань Верховної Ради України, як суб'єкта адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО, є наближення вітчизняного банківського законодавства щодо гарантування вкладів до вимог Європейського Союзу, зокрема до Директиви 2014/49/ЄС [183] щодо систем гарантування вкладів та 2014/59/ЄС [184] щодо правових рамок для відшкодування і розпуску кредитних інституцій та інвестиційних фірм.

Розглядаючи Верховну Раду України як суб'єкт адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО, необхідно згадати про Комітет Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики, який, серед іншого, здійснює законопроектні роботи відповідно до предметів його відання, якими, що прямо або опосередковано стосуються системи гарантування вкладів фізичних осіб, є:

- грошово-кредитна політика;
- банки та банківська діяльність;
- валютне регулювання та валютний нагляд;
- ринок капіталів та інші регульовані ринки;
- цінні папери, похідні фінансові інструменти (деривативи);
- діяльність небанківських фінансових установ;
- страхова діяльність;
- функціонування фінансових ринків і запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- функціонування платіжних систем;

– захист прав споживачів фінансових послуг і гарантування вкладів фізичних осіб;

– система оподаткування, загальнодержавні податки і збори (мита, плата, інші обов'язкові платежі), місцеві податки та збори, парафіскалітети, інші доходи бюджетів неподаткового характеру, єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а також інші нарахування на фонд оплати праці тощо.

У законотворенні комітет розглядається як підрозділ, що самостійно, а іноді із залученням зовнішніх фахівців, учених і громадських діячів здійснює експертизу проектів нормативних актів, а також їх підготовку. У складі комітету функціонує підкомітет з питань банківської діяльності, монетарної стабільності, взаємодії з Національним банком України та захисту прав споживачів фінансових послуг, який є безпосереднім суб'єктом адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО. Підкомітет правомочний розглядати проекти актів Верховної Ради України і питання, що стосуються, зокрема банківської діяльності, та доповідає про результати розгляду Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики.

Наступним суб'єктом адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО є Президент України, нормативно-правові акти якого відіграли ключову роль на початковому етапі становлення ФГВФО, як основного суб'єкта системи гарантування вкладів фізичних осіб. Зокрема, для вирішення проблемних питань, пов'язаних з банківськими вкладами, Президентом було підписано Указ «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків України», відповідно до якого утворено ФГВФО з метою захисту прав вкладників і відшкодування їм завданої банками шкоди. Цей Указ визначив порядок утворення і функціонування ФГВФО, а також урегулював правові відносини із забезпечення відшкодування коштів вкладникам між вкладниками, комерційними банками, що сплачують збори до ФГВФО, та власне Фондом.

Президент України своїми Указами визначає основні напрями та заходи із підвищення надійності системи гарантування вкладів фізичних осіб. Зокрема, визначає перелік заходів, що необхідно вжити Кабінету Міністрів України в напрямку вдосконалення державного регулювання діяльності банків та забезпечення належного захисту прав громадян, які є вкладниками банків, серед яких розширення джерел формування коштів ФГВФО за рахунок частини прибутку НБ України; спільне опрацювання з НБ України та Фонду гарантування вкладів питань щодо поетапного підвищення розміру гарантованих сум відшкодування за вкладами фізичних осіб за рахунок коштів Фонду тощо [128].

Кабінет Міністрів України також відіграє не останню роль серед суб'єктів адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО. Зокрема, Кабінет Міністрів України підписує відповідні міжнародні угоди про співробітництво, у тому числі й щодо системи гарантування вкладів фізичних осіб. Наприклад, у 1997 році з Організацією економічного співробітництва та розвитку ним було підписано Угоду щодо привілеїв, імунітетів і пільг, які надаються Організацією економічного співробітництва на території України. Відповідно до висновку Організації економічного співробітництва посилення уваги до захисту прав споживачів фінансових послуг у всьому світі пояснюється особливостями сучасних фінансових продуктів і послуг, які передбачають можливість істотного перекладення ризиків, що виникають, саме на споживачів. Відповідно, споживачі фінансових послуг не завжди спроможні повною мірою оцінити усі можливі ризики. Загострити дану проблему можуть і неправомірні дії з боку надавачів фінансових послуг, які вдаються до різного роду зловживань, шахрайства, що загалом утворює несприятливу картину економічної безпеки країни.

Крім того, Кабінет Міністрів на виконання вимог відповідних законів або Указів Президента України розробляє Постанови, в яких окреслює практичні заходи з реалізації вимог зазначених нормативно-правових актів. Зокрема, спільною Постановою Кабінету Міністрів України та НБ України було

затверджено Положення про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [125], яке наразі втратило чинність. Проте на певному етапі зазначене Положення визначало правовий статус ФГВФО та його місце у системі гарантування вкладів фізичних осіб. А Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання Фонду гарантування вкладів фізичних осіб кредиту або внеску держави на безповоротній основі та Методики проведення оцінки настання ризику істотного зменшення обсягу його коштів» визначено механізм формування пропозицій ФГВФО про надання кредиту або внеску держави на безповоротній основі за рахунок коштів державного бюджету [126].

Також Кабінет Міністрів України своєю Постановою приймає рішення щодо можливості випуску та обігу випуску облігацій внутрішньої державної позики з метою забезпечення надання кредиту ФГВФО, визначає обсяг емісії та умови, на яких мають бути розміщені ці облігації [113; 114; 115]. Варто зазначити, що Постанови, які врегульовують можливість надання Фонду кредитів Міністерством фінансів України шляхом випуску облігацій, приймаються при виникненні нагальної необхідності та за умови недостатності обсягу коштів ФГВФО для виплати гарантованих сум вкладникам, тому їх може бути прийнято декілька протягом одного року. Якщо виникає необхідність зменшити фінансове навантаження на ФГВФО Уряд приймає рішення, оформлене Постановою, яким погоджується дострокове погашення Фондом векселів, що видані ним при отриманні кредитів у попередніх роках в обмін на облігації внутрішньої державної позики [130]. З-поміж іншого Кабінет Міністрів України розпорядчим документом вводить своїх представників до складу адміністративної ради ФГВФО [111].

Отже, Кабінет Міністрів України своїми документами врегульовує, як правило, нагальні питання, які виникають під час реалізації ФГВФО своїх завдань і тих, що потребують певного матеріального або організаційного забезпечення.

Наступним суб'єктом адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО, який бере у цьому безпосередню участь, є Національний банк

України. Національний банк України приймає відповідні акти, якими врегульовує особливості взаємовідносин ФГВФО з вкладниками, а також банками як визнаними неплатоспроможними, так і діючими. Зокрема, Національним банком України:

– визначено і законодавчо закріплено порядок відшкодування ФГВФО коштів вкладникам і регульовано взаємодію Фонду з вкладниками – фізичними особами (резидентом або нерезидентом), які мають вклад у банках, що сплачують збори до ФГВФО, а також з ліквідатором (ліквідаційною комісією) банку та банком-агентом [123];

– встановлено особливості забезпечення захисту інтересів вкладників банків, визначено умови та порядок надання кредитів і викупу державних облігацій України у ФГВФО Національним банком України для покриття тимчасового дефіциту коштів Фонду на гарантовані виплати [119];

– визначено підстави і порядок застосування НБ України заходів впливу до банків, зокрема підстави та порядок визнання певного банку неплатоспроможним [118] тощо.

За наявності відповідних підстав НБ України приймає Рішення про віднесення банку до категорії неплатоспроможних, на підставі чого виконавча дирекція ФГВФО приймає рішення про запровадження тимчасової адміністрації та розпочинає відповідну роботу у зазначеному напрямі. Між НБ України та ФГВФО укладено договір про співпрацю із захисту інтересів вкладників та інших кредиторів банків, а також щодо забезпечення стабільності банківської системи України. Засади співробітництва цих установ передбачаються у процесі регулювання і нагляду за діяльністю банків, застосування до них заходів впливу, інспекційних перевірок банків, здійснення заходів із виведення неплатоспроможних банків з ринку.

Спільна робота усіх зазначених суб'єктів у співпраці з ФГВФО здатна забезпечити ефективне функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб і зміцнити довіру населення до банківської системи України. На підтвердження нашої думки наведемо останній з результатів такої співпраці –

Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року [155], що спільно розроблена та затверджена НБ України, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Міністерством фінансів України та ФГВФО. Відповідно до зазначеного документа для подальшого зміцнення фінансової стабільності регулятори (НБ України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг) серед іншого спрямовуватимуть свої зусилля на:

- посилення захисту прав кредиторів та інвесторів, запровадження плану дій BEPS;
- підвищення рівня корпоративного управління у фінансових установах;
- посилення вимог до їх внутрішнього контролю;
- удосконалення системи гарантування вкладів і виведення неплатоспроможних фінансових установ з ринку;
- впровадження ризик-орієнтованого нагляду за небанківськими фінансовими установами, регуляторних вимог у сфері регулювання та нагляду за банками і небанківськими фінансовими установами, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС тощо.

З метою розширення фінансової інклюзії заплановано:

- упровадження стандартів ринкової поведінки фінансових установ і розкриття інформації про фінансові продукти;
- активізація цільових програм для підвищення фінансової грамотності населення;
- посилення захисту прав споживачів фінансових послуг;
- створення стимулів для розвитку платіжної інфраструктури для безготівкових операцій;
- розширення і вдосконалення системи гарантування вкладів тощо.

Реалізація наведених положень, розроблених спільно декількома суб'єктами адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО, здатна

забезпечити ефективний захист прав вкладників, підвищення авторитету банківської системи як на внутрішньому, так і міжнародному фінансовому ринку, а також її активний розвиток.

Висновки до розділу 2

1. За результатами вивчення наукових поглядів на змістовне навантаження поняття «адміністративно-правове регулювання» запропоновано під адміністративно-правовим регулюванням діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб розуміти цілеспрямований вплив держави з використанням адміністративно-правових норм на суспільні відносини у сфері гарантування вкладів фізичних осіб з метою забезпечення захисту прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків.

Стадіями адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО є: – розроблення та ухвалення нормативно-правових актів, які прямо або опосередковано врегульовують діяльність ФГВФО; – виникнення на цій основі правового статусу (прав та юридичних обов'язків) вкладників банківських установ (фізичних осіб та фізичних осіб – підприємців), власне ФГВФО, банків та інших суб'єктів, задіяних у функціонуванні системи гарантування вкладів фізичних осіб; – використання прав та юридичних обов'язків особами, зазначеними у попередньому пункті.

Невід'ємною та найважливішою складовою адміністративно-правового регулювання є механізм адміністративно-правового регулювання – системи адміністративно-правових засобів, якими врегульований алгоритм організації та реалізації суспільних відносин у сфері публічного права, з одночасним наділенням уповноважених суб'єктів необхідним обсягом прав і обов'язків.

Під механізмом адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО визначаємо систему адміністративно-правових засобів, якими врегульований алгоритм гарантування вкладів фізичних осіб від деструктивних проявів у банківській сфері, організації та реалізації суспільних відносин у сфері забезпечення стабільного та ефективного функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, а також забезпечення ефективності процесу виведення неплатоспроможних банків з національного ринку, із чітким наділенням ФГВФО необхідним обсягом прав і обов'язків.

Основною ознакою механізму адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО є наявність його певної мети – захист прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків. Безумовне досягнення визначеної мети дозволяє стверджувати, що адміністративно-правове регулювання діяльності ФГВФО є дієвим та ефективним.

2. Ефективність системи гарантування вкладів фізичних осіб залежить не лише від особливостей її адміністративно-правового регулювання, але й від оптимальної побудови структури ФГВФО та наділення її складових відповідними функціями. Ефективна реалізація захисної та контрольної функції ФГВФО у стратегічному управлінні фінансовою стійкістю банківської системи можлива лише за умови належної та скоординованої роботи усіх його структурних підрозділів.

Наразі ФГВФО функціонує у складі Департаментів (Департамент дистанційного та інспекційного моніторингу діяльності банків; Департамент розслідування протиправних діянь; Департамент інформаційних технологій; Департамент консолідованого продажу активів; Фінансовий департамент; Департамент управління активами; Юридичний департамент), відокремлених управлінь (Управління з питань виплат гарантованих вкладів; Управління внутрішнього контролю; Управління з питань інформаційної політики),

самостійних відділів (управління та розвитку персоналу; зв'язків з громадськістю та фінансової просвіти; забезпечення роботи керівництва; організаційно-господарської роботи; стратегії та нормативно-методологічного забезпечення; запровадження планів врегулювання неплатоспроможності банків; супроводження операцій неплатоспроможних банків; загального діловодства; захисту прав вкладників; аналізу та звітності неплатоспроможних банків; супроводження господарської діяльності та податкового обліку неплатоспроможних банків) та служб (запобігання та протидії корупції; служба внутрішнього аудиту; бухгалтерія). Структура ФГВФО досить розгалужена, що призводить до перетинання функцій окремих з його підрозділів. Це дозволяє запропонувати оптимізацію структури ФГВФО та включити до складу департаментів ті підрозділи, функції яких певним чином дублюються, що призведе до зменшення кількості його підрозділів і спрощення його структурної побудови.

Стратегічне управління ФГВФО забезпечують його керівні органи в особі адміністративної ради та виконавчої дирекції. Адміністративна рада ФГВФО визначає загальну стратегію Фонду у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, а також затверджує та погоджує основні документи Фонду, призначає на посаду і звільняє з посади директора-розпорядника Фонду та затверджує персональний склад виконавчої дирекції Фонду за поданням директора-розпорядника Фонду. Управління поточною діяльністю ФГВФО здійснює його виконавча дирекція, яка приймає оперативні рішення та розробляє тактичні засади діяльності Фонду.

3. Діяльність ФГВФО регулюється цілою низкою суб'єктів, які визначають окремі особливості повноважень Фонду та його функціонування. Основними суб'єктами адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО є Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, НБ України, Міністерство фінансів України.

Верховна Рада України здійснює законодавче регулювання відносин у сфері гарантування вкладів фізичних осіб і відповідний контроль зазначених

правовідносин. Її повноваження у сфері адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО полягають у нормативно-правовому регулюванні та удосконаленні відповідних законодавчих актів з урахуванням актуальної економічної ситуації і тенденцій, які спостерігаються у фінансовому секторі країни. Наразі вбачаємо, що одним з основних завдань Верховної Ради України, як суб'єкта адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО, є наближення вітчизняного банківського законодавства щодо гарантування вкладів до вимог Європейського Союзу, зокрема до Директиви 2014/49/ЄС щодо систем гарантування вкладів та 2014/59/ЄС щодо правових рамок для відшкодування і розпуску кредитних інституцій та інвестиційних фірм.

Президент України як суб'єкт адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО відіграв особливу роль на початковому етапі становлення ФГВФО, як основного суб'єкта системи гарантування вкладів фізичних осіб. Для вирішення проблемних питань, пов'язаних з банківськими вкладками, Президентом було підписано Указ «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків України», відповідно до якого утворено ФГВФО з метою захисту прав вкладників і відшкодування їм завданої банками шкоди.

Суб'єктом адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО є також Кабінет Міністрів України. У цьому напрямі Кабінет Міністрів України на виконання вимог відповідних законів або Указів Президента України розробляє Постанови, в яких окреслює практичні заходи з реалізації вимог зазначених нормативно-правових актів; підписує відповідні міжнародні угоди про співробітництво, у тому числі й щодо системи гарантування вкладів фізичних осіб; приймає рішення щодо можливості та обігу випуску облігацій внутрішньої державної позики з метою забезпечення надання кредиту ФГВФО тощо.

Національний банк України, як суб'єкт адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО, приймає рішення про віднесення банку до

категорії неплатоспроможних, на підставі чого виконавча дирекція ФГВФО приймає рішення про запровадження тимчасової адміністрації та розпочинає відповідну роботу у зазначеному напрямі; визначає та законодавчо закріплює порядок відшкодування ФГВФО коштів вкладникам, нормативно врегульовує взаємодію Фонду з вкладниками, які мають вклад у банках, що сплачують збори до ФГВФО, а також з ліквідатором (ліквідаційною комісією) банку та банком-агентом.

Спільна робота усіх зазначених суб'єктів у співпраці з ФГВФО здатна забезпечити ефективне функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб і зміцнити довіру населення до банківської системи України.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

3.1 Міжнародний досвід адміністративно-правового регулювання діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері гарантування вкладів фізичних осіб

Історія світового розвитку ринкових відносин свідчить про те, що проблема належного державного регулювання системи гарантування вкладів фізичних осіб відіграє першочергове значення у системі забезпечення економічної безпеки кожної окремої країни та світової економічної безпеки загалом. Прогалини національного законодавства окремих країн свого часу призвели до суттєвих втрат населення від розміщення тимчасово вільних грошей у банківських установах і, як наслідок, до втрати довіри до банківської системи.

Нині у багатьох країнах створено, так би мовити, захисну систему, у якій вбудований механізм захисту депозитів і механізм кредитора останньої інстанції. Така система зазвичай є доповненням до системи банківського нагляду і регулювання. Становлення системи гарантування вкладів у країнах ЄС супроводжувалось прагненням державних інститутів до уніфікації правил з розмірами виплат, порядку нарахування, процедури ліквідації збанкрутілих фінансових установ тощо [171]. Ми погоджуємось з тим, що гарантування вкладів фізичних осіб є надзвичайно важливою функцією кожної держави, адже в окремих країнах останніми роками спостерігається негативна тенденція до істотного збільшення недовіри до банків з боку населення через неповернення вкладів, відтоку коштів з банківської системи та деструктивних проявів у

національній економіці, спровокованих описаними тенденціями. Тому наявність чітко побудованої та надійно функціонуючої системи гарантування вкладів фізичних осіб у будь-якій державі сприяє підвищенню рівня довіри до сфери банківських послуг і збільшення обсягів залучення кредитно-фінансовими установами коштів фізичних осіб.

Функціонування системи гарантування банківських вкладів повинне сприяти позитивній тенденції до зростання вкладів населення, працюючи на підвищення прибутків банків за рахунок зростання ресурсної бази і строків розміщення залучених ресурсів [26, с. 325], а також забезпечення економічного зростання країни. Поряд з цим системи гарантування різних країн характеризуються як певною схожістю, так і відмінностями залежно від їх внутрішніх особливостей. Тому, незважаючи на сформовані єдині підходи до питання гарантування вкладів, у законодавствах кожної країни існують свої системи, які можуть дуже відрізнятися як за структурою, так і за характером застосування [104, с. 164].

У світі перші системи гарантування вкладів були створені на фоні серйозних економічних і банківських криз. Зокрема, ідея необхідності захисту депозитів вкладників у Європі з'явилась ще у 20-х роках ХХ століття. З метою сприяння забезпеченню безпеки грошових коштів інвесторів, які не володіють достатніми знаннями та навичками щодо оцінки й запобігання можливим ризикам, перша система гарантування вкладів до ощадних банків виникла у Норвегії у 1921 р. а згодом – у Фінляндії та Чехословаччині у 1924 р. [104, с. 163].

Початок створення світової системи гарантування депозитів було покладено економічною кризою у США 1929–1933 рр., за наслідками якої у 1933 р. Конгресом було створено Федеральну корпорацію страхування депозитів (Federal Deposit Insurance Corporation). Федеральна корпорація страхування депозитів (далі – FDIC) являє собою незалежне агентство, спрямоване на забезпечення стабільності та довіри населення до фінансової системи шляхом страхування депозитів, вивчення аналізу та контролю

фінансових установ країни [185]. Контроль за діяльністю цієї установи здійснює Конгрес і федеральний уряд. Проте банки, що підконтрольні корпорації, не беруть участь у керуванні нею.

Зазначений орган, у межах гарантування вкладів, виконує функцію нагляду за залученням вкладів банками з метою дотримання принципів, які гарантують надійність і стійкість банківської системи загалом, а також правових норм банківського законодавства. Зазначена наглядова функція передбачає різні шляхи реалізації – від моніторингу стану бухгалтерського обліку до контролю над дотриманням федерального законодавства, що встановлює норми кредитування [22, с. 41]. Також FDIC здійснює ліквідаційні заходи у банках, яких позбавили права на залучення вкладів, зокрема змінює керівництво, здійснює реструктуризацію та інші можливі заходи щодо відновлення його банківської платоспроможності.

І хоча корпорація не отримує державних асигнувань, вона фінансується за рахунок страхових вкладів, які платять банки за страхування депозитів [164, с. 303], адже ця інституція покликана підвищити впевненість вкладників у банківській системі, тому, власне, банки і зацікавлені в її успішному функціонуванні. На початку існування FDIC розмір гарантованого відшкодування складав 5000 дол. США, у 1974 р. цю суму було збільшено до 100 тис. дол. США, а 2008 р. (по теперішній час) – до 250 тис. дол. США одному вкладникові в одному банку.

Законодавством передбачено обов'язок кожного банку вносити щорічні диференційовані платежі, розмір яких залежить від рівня фінансової стійкості певної установи, розміру її капіталу та ризиковості за рейтинговою оцінкою CAMELS. Об'єктами страхування у FDIC є всі вклади, включаючи гарантовані зобов'язання перед клієнтами, внески фізичних та юридичних осіб, державних і недержавних підприємств [149, с. 78]. Обсяг коштів, за рахунок яких гарантуються вклади, формується заздалегідь, а не по факту, коли виникає потреба у коштах.

Отже, відповідно до системи гарантування вкладів, запровадженої у США, державою створюється окремий орган, фінансування якого відбувається не лише банками, які зобов'язані брати у цьому участь, але й державою. Схожі системи гарантування вкладів, що створені державою, наявні у Канаді, Великобританії (Страховий фонд депозитів), Болгарії (Фонд гарантій банківських вкладів), Фінляндії (Фонд гарантування депозитів), Литві. У цих країнах участь у гарантійних системах є обов'язковою для банків.

Наприклад, у Великобританії функціонує державний фонд гарантування вкладів – компенсаційний фонд (Financial Services Compensation Scheme), участь у якому обов'язкова як для банків, так і для інших установ, які працюють з вкладами фізичних осіб, інвестиційних компаній, домашніх (приватних) фінансових установ тощо. Учасники цього фонду роблять щорічні внески, які не є сталими з року в рік, а розраховуються фондом щорічно. При цьому гарантується повернення лише вкладів у національній валюті й дана система не покриває вклади у відділеннях місцевих банків за кордоном. Гарантована сума відшкодування диференціюється залежно від виду установи, в якій розміщено внесок, зокрема: для вкладників на депозитні рахунки в банківських та інших фінансових установах – у межах 75 тис. фунтів стерлінгів, для вкладників інвестиційних компаній, кредиторів приватних фінансових компаній – у розмірі 50 тис. фунтів стерлінгів тощо. Якщо у Фонду не вистачає коштів для виплат, він може здійснювати запозичення в Банку Англії.

Варто погодитися, що принцип обов'язкової участі комерційних банків у загальній системі страхування вкладів є основною засадою та носить основоположне значення для забезпечення фінансової стійкості, при цьому зменшуючи фінансове навантаження на конкретний банк або фінансово-кредитну установу при формуванні резервів для даної системи [25, с. 304].

На відміну від описаної вище системи гарантування вкладів у Німеччині спостерігається дещо інший підхід до її побудови – відсутність державного фінансування та участь банківських установ у ній добровільна, але за наявності обов'язковості мінімального резервування. При цьому в державі функціонує

шість фондів гарантування вкладів, які утворюються відповідними асоціаціями фінансових установ, що вносять до нього платежі. Гарантуються вклади, зроблені як у національній валюті, так і в іноземній, а також вклади, зроблені в закордонних представництвах місцевих банків у розмірі до 100 тис. євро.

На другому рівні банківської системи наявні універсальні та спеціалізовані банки. Крім цього, систему гарантування вкладів фізичних осіб утворюють і небанківські установи: будівельні та ощадні каси (залучають кошти населення та надають довгострокові іпотечні та житлові кредити), інвестиційні компанії, кредитні товариства та ін. [23]. При цьому ані держава, ані центральний Бундесбанк, котрий не виступає кредитором останньої інстанції, не мають прямого впливу на приватні фонди страхування вкладів, які створюються банківськими асоціаціями [149, с. 78].

Варто зазначити, що система гарантування вкладів у Німеччині є подвійною – з одного боку, захист депозитів вкладників та інвесторів, який забезпечується Асоціацією компенсації коштів німецьких банків (Entschädigungseinrichtung deutscher Banken), а з іншого – захист приватних комерційних банків, що забезпечується Федеральною асоціацією німецьких банків (Bundesverband der Deutschen Volksbanken und Raiffeisenbanken) [149, с. 78]. При цьому навіть відсутність обов'язкової участі у певному фонді гарантування не є причиною, що призводить до уникнення банками вступу до таких фондів, адже власники банків безпосередньо зацікавлені в гарантуванні вкладів, так як це підвищує довіру до банківської системи та гарантує її стале функціонування.

Схожими на систему гарантування вкладів, запроваджену в Німеччині, у якій держава не має будь-якого безпосереднього відношення до страхових фондів, що належать банкам-учасникам та які керуються відповідними галузевими спілками, є системи, що існують у Франції, Швейцарії, Австрії, Італії, Нідерландах, Філіппінах, Тайвані, Домініканській Республіці.

Зокрема, у Швейцарії також створено систему гарантування вкладів, що покликана сприяти зростанню довіри клієнтів до банків. Систему побудовано

таким чином, що вона гарантує не лише повернення вкладених коштів у депозитні програми комерційних банків, але і забезпечує отримання власних коштів клієнтів фондових дилерів у разі втрати фінансових ресурсів через погіршення фінансового стану таких суб'єктів. Асоціація захисту депозитів для швейцарських банків і фондових дилерів (The Depositor Protection Scheme for Swiss Banks and Securities Dealers), що є державним органом, який виконує функції гарантування вкладів, здійснює захист депозитів клієнтів банків на території Швейцарії та спрямовує свою діяльність на зміцнення довіри споживачів послуг банківських установ і фондових дилерів та здійснення власного внеску в організацію стабільності швейцарської фінансової системи.

На законодавчому рівні встановлено, що всі відділення швейцарських банків і дилерів з цінних паперів повинні бути членами зазначеної Асоціації. При виникненні ситуації, за якої банківська установа або дилер цінних паперів не може виконати свої зобов'язання перед власними клієнтами, її учасники акумулюють необхідний обсяг коштів, який потрібний для виплати клієнтам збанкрутілої установи, сума якого встановлюється Управлінням з питань регулювання фінансових ринків Швейцарії. Варто погодитися з тим, що така схема цілком гарантує ситуацію, за якої клієнти неплатоспроможного банку або фондові дилери отримують свої кошти впродовж одного місяця, що зазначено у законодавстві, до того ж за мінімальної участі держави в цьому процесі. Своєю чергою, учасники асоціації повернуть надані для компенсації кошти у результаті ліквідації банку або фондового дилера з продажем його майна, витребування належних йому активів і т. д. [52].

Зазначений підхід створює умови для самостійного вирішення питань неплатоспроможності окремих фінансових установ учасниками банківського ринку, які зацікавлені компенсувати клієнтам весь обсяг коштів, що можуть бути ними втрачені. А це, своєю чергою, робить банківський ринок і ринок цінних паперів надійним, стабільним та привабливим для існуючих і потенційних клієнтів.

Привертає увагу, що Швейцарія при побудові системи гарантування вкладів пішла, так би мовити, «від зворотного», адже формування фінансових ресурсів на виплату вкладів клієнтам, які постраждали унаслідок банкрутства фінансової установи, відбувається після прийняття рішення Управлінням з питань регулювання фінансових ринків Швейцарії, яке визначає загальний обсяг коштів, який повинен бути сформований. Саме цю суму розділяють на частини серед усіх членів Асоціації захисту депозитів для швейцарських банків і фондових дилерів відповідно до напрямів діяльності та залежно від питомої ваги обсягу активів кожного учасника у загальній сумі, яка забезпечується гарантіями [52].

В окремих країнах функціонує система гарантування вкладів змішаного типу, за якої керування фондом відбувається спеціалізованою Радою, до складу якої входять як представники Центрального банку країни, так і представники комерційних банків, при цьому керівником системи гарантування є голова Центрального банку. Тобто у такому випадку організаційно-розпорядчі особливості функції діяльності Фонду визначаються не лише державою, але і представниками комерційних банків. До держав із зазначеною системою гарантування вкладів відносяться Японія, Іспанія, Польща.

Зокрема, у Польщі передбачено систему гарантування приватних банківських вкладів, задля чого наприкінці ХХ століття було створено польський Банківський гарантійний фонд. Проте, зазначена система може бути охарактеризована як змішана, з перевагою у бік державної участі у ній, адже діяльність Банківського гарантійного фонду контролюється як виконавчою, так і законодавчою гілками влади. Обов'язкове гарантування банківських вкладів доповнюється добровільним. Наприклад, обов'язкова система розповсюджується на «вітчизняні» польські банки, тобто ті, що розташовані на території Республіки Польща, а також відділення банків, що знаходяться в країні, яка не є членом Європейського Союзу, здійснюють діяльність на території Республіки Польща, за умови, що вони не є учасниками системи гарантування грошових коштів або якщо система гарантування, у якій вони

беруть участь, не забезпечує гарантування грошових коштів до розміру, визначеного польським законодавством.

Метою обов'язкової системи гарантування вкладів є забезпечення вкладним виплат гарантованих коштів у випадку їх недоступності, у розмірі, визначеному законодавством. Недоступністю коштів є ситуація, за якої гарантовані кошти належать, проте не можуть бути виплачені з дня припинення діяльності банку.

Добровільна система гарантування банківських вкладів у Республіці Польща полягає у тому, що суб'єкти, які виконують зобов'язання, покладені на них відповідно до національного законодавства, можуть у межах визначеного законом гарантування вкладів розширити зобов'язання із гарантування грошових коштів вище за мінімальну суму, що визначена в обов'язковій системі гарантування вкладів. Договір про створення договірною фонду гарантування вкладів і принципи його діяльності має бути затверджений Радою Банківського гарантійного фонду. Кошти, які охоплюються договірною системою гарантування, передаються для задоволення претензій вкладників після використання коштів обов'язкової системи гарантування [50]. Основними завданнями такого Фонду є: повернення у встановленому законодавством розмірі грошових коштів, що перебувають на рахунках у тих банківських установах, що є учасниками системи гарантування вкладів; надання фінансової допомоги банкам, що перебувають під загрозою дефолту; підтримка кредитних спілок, що перебувають під загрозою неплатоспроможності або реструктуризації; збирання та аналіз інформації про суб'єктів системи гарантування, зокрема створення аналізу та прогнозу розвитку ситуації у банківському секторі [100]. При цьому гарантуються вклади у злотих та іноземній валюті фізичних осіб, юридичних осіб, у тому числі органів місцевого самоврядування, а також вклади в кредитних спілках.

Наразі у країнах-членах Європейського Союзу, відповідно до Директиви 94/19/ЄС «Щодо схем гарантування депозитів», функціонування системи гарантування вкладів є обов'язковим. При цьому кожна країна-член ЄС

створює та забезпечує функціонування власної такої системи. Внаслідок цього держави, у яких система гарантування вкладів базувалась на добровільній основі, перейшли на обов'язковість системи гарантування вкладів, хоча і не завжди фінансовану державою. До таких країни відносяться Німеччина, Франція, Італія.

Отже, системи гарантування вкладів, які існують у світі, диференціюються залежно від організаційної побудови діяльності суб'єктів, які забезпечують існування цієї системи, а також від ступеня фінансової участі держави у цьому процесі. Фінансова участь держави у системі гарантування вкладів може виявлятися у наступних формах:

- надання фонду гарантування всієї або частини початкового капіталу, необхідного для старту функціонування системи гарантування вкладів (Японія, Індія, Філіппіни);

- забезпечення резерву засобів для підтримання фонду гарантування вкладів (США, Індія, Туреччина);

- здійснення регулярних внесків до фонду гарантування вкладів (Іспанія, Індія, Аргентина).

Поряд з внесками держави фонд гарантування вкладів формується за рахунок внесків його учасників, які можуть бути:

- періодичними – система попередніх платежів, розрахованих різними способами (Бельгія, Данія, Греція, Іспанія, Португалія, Фінляндія, Швеція);

- спеціальними – система платежів за фактом, які обчислюють лише за умови невиконання депозитів одним із банків (Франція, Італія, Люксембург, Голландія, Австрія) [65, с. 347].

Крім способу формування засобів, достатніх для гарантування вкладів, у різних країнах відрізняються також підходи до керівництва спеціально уповноваженим суб'єктом, що забезпечує існування системи гарантування депозитів. Зокрема, у світовій практиці розрізняють наступні підходи:

- «платіжна корзина» – передбачені вузькі «касові» повноваження спеціально уповноваженого суб'єкта, який відповідає тільки за відшкодування

застрахованих депозитів (Німеччина, Нідерланди, Гонконг, Індія, Сінгапур, Швейцарія);

– «платіжна корзина з додатковими функціями» – спеціально уповноважений суб'єкт, наділений додатковими контролюючими функціями, зокрема щодо урегулювання неплатоспроможності фінансової установи (Аргентина, Бразилія, Великобританія);

– «мінімізатор збитків» – спеціально уповноважений суб'єкт, який бере участь у виведенні збанкрутілого банку з ринку, зокрема у виборі процедури врегулювання неплатоспроможності фінансової установи із найменшими витратами для держави (Канада, Франція, Індонезія, Італія, Японія, Мексика, Росія, Іспанія, Туреччина, Україна);

– «мінімізатор ризиків» – спеціально уповноважений суб'єкт, наділений повним обсягом повноважень у сфері врегулювання неплатоспроможності та має певні обов'язки з пруденційного нагляду, в результаті реалізації яких він виконує комплексні функції з мінімізації ризиків (США, Корея) [36, с. 115].

Виходячи з наведеної класифікації, можна стверджувати, що Україна пішла шляхом країн, у яких діє система «мінімізатор збитків», адже керівний орган, у нашому випадку – ФГВФО, виконує функції як тимчасового керуючого, так і функції ліквідатора. Фонд створює передумови для зниження ризиків у сфері розміщення тимчасово вільних коштів фізичних осіб у банківських установах. Наголошуємо на тому, що це саме зниження ризиків, а не їх повна нейтралізація, адже абсолютне нівелювання ризиків неповернення депозитів – утопія, неможлива навіть для розвинутих країн світу.

Привертає увагу, що внаслідок світової фінансової кризи 2008–2009 рр. більшість країн світу переглянули підходи до побудови систем гарантування депозитів, зокрема серед новацій:

- страхування депозитів не тільки фізичних, але і юридичних осіб;
- збільшення суми відшкодування;

– змінення бази нарахування внесків з використанням системи диференційованих платежів з урахуванням ризиків у діяльності банків тощо [58, с. 75].

Досить цікавим є те, що, відповідно до Директиви ЄС 2014/49/EU, прийнятої Європарламентом у 2014 р., будь-яка електронна валюта (Bitcoin та ін.) і кошти, отримані в обмін на електронні гроші, не є вкладом і, як наслідок, не підлягають відшкодуванню [183].

Ми підтримуємо позицію, що принципові відмінності у побудові систем гарантування вкладів у різних країнах зумовлені як їх соціально-економічним розвитком, особливостями банківської діяльності, передумовами запровадження, так і стратегічними цілями розвитку фінансового сектору економіки певної країни.

Узагальнення світового досвіду дозволило дослідникам виокремити основоположні принципи, що покладені в основу побудови систем гарантування депозитів, зокрема:

– система страхування депозитів має організовуватися на основі поєднання організаційної та фінансової співучасті як недержавних, так і державних структур;

– участь у системі страхування депозитів мають брати всі банки та фінансові установи, що приймають депозити;

– страхові тарифи у межах банків-страхувальників мають диференціюватися залежно від ступеня їх загальної ризикогентності. Ступінь ризикогентності постійно вивчається фондом страхування депозитів;

– до страхування вкладів фізичних і юридичних осіб мають застосовуватися різні підходи [74].

Викладене вище дає підстави погодитися з тим, що на побудову системи гарантування вкладів вирішальний вплив мають як особливості історичного розвитку країни, так і специфіка економічних і політичних проблем, які необхідно вирішити при її створенні [58, с. 76]. Тому у відповідь на міжнародну кризу 1990-х рр. міжнародні фінансові організації почали рекомендувати

запровадження та інституціоналізацію систем гарантування (страхування) вкладів по всьому світу. Саме інституціоналізована система страхування депозитів, яка передбачає існування загальнонаціональних інститутів страхування вкладів з чітким мандатом, довела свою ефективність та набуває у світі все більшого розповсюдження [42, с. 17]. Адже підходи, що у ній використовуються, передбачають, що на момент виникнення кризових явищ у певній банківській установі вже наявний необхідний обсяг фондів для забезпечення виплат вкладникам або допомоги проблемному банку. Єдиним недоліком такої системи слід визнати необхідність завчасного створення відповідної організаційної структури та забезпечення регулярних відрахувань з боку банків для гарантування вкладів.

У світі будуються різні системи гарантування вкладів, у яких може бути передбачено як обов'язкову, так і добровільну участь банківських установ. Добровільність традиційна для континентальних країн Західної Європи.

Більшість країн віддає перевагу підходу, відповідно до якого у системі гарантування вкладів обов'язкова участь банківських установ шляхом відрахування коштів до загального фонду. Зокрема, обов'язкова участь передбачена законодавством Великобританії, США (для тих банків, які є членами Федеральної резервної системи), Канади, Японії. При цьому в частині країн розмір відрахувань розраховується з урахуванням ступеню ризикованості фінансової діяльності певної установи, а в частині – без урахування зазначеного показника. Проте власне перший підхід є більш ефективним, адже він дозволяє більш системно і стало адекватно оцінити та забезпечити реальний обсяг коштів, що можуть знадобитись для покриття вкладів до банківських установ, які було визнано неплатоспроможними.

Рада Європи, у зв'язку з прийнятими директивами, рекомендувала використовувати принцип обов'язкової участі у системі гарантування кредитно-фінансових організацій, що беруть участь у залученні банківських вкладів. Сучасна ситуація характеризується тим, що держави все частіше

відмовляються від принципу добровільності участі банків у системі гарантування банківських вкладів.

При цьому доцільно наголосити, що у 2015 р. Єврокомісією було оголошено про створення єдиної європейської схеми гарантування вкладів (European Deposit Insurance Scheme), що наразі перебуває у стані розроблення. Незважаючи на те, що єдина європейська схема гарантування вкладів ще не запроваджена, вона може бути ефективною лише за умови, якщо буде добре продуманою і такою, що підкріплюється сильним пруденційним регулюванням і наглядом, ефективними законами й системою забезпечення їх виконання, а також адекватними режимами бухгалтерського обліку та розкриття інформації. Участь держави у створенні даної схеми представляється обов'язковою як шляхом здійснення фінансової підтримки, так і наділенням органу гарантування достатніми повноваженнями на законодавчому рівні [25, с. 308].

3.2. Контроль і координація діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

Важливою функцією держави є контроль, що сприяє забезпеченню належного функціонування усього механізму, збудованого з метою створення умов для реалізації нею своїх завдань. Підтверджує це й досвід іноземних країн, у яких проблематиці державного контролю при побудові системи гарантування вкладів фізичних осіб приділялась суттєва увага. Проте, у науці сьогодні відсутня єдність наукових поглядів на зміст дефініції «контроль» і зазначена дефініція не закріплена законодавчо. Саме тому для з'ясування сутності зазначеного терміна та його змістовного навантаження в розрізі предмета дослідження виявляється необхідним дослідити особливості її доктринального тлумачення.

Окремі науковці розглядають контроль як систему дій, які здійснюються органами державної влади за суб'єктами господарювання в частині створення,

розподілу та використання фінансових ресурсів з метою оцінки економічної ефективності господарської діяльності, виявлення та блокування відхилень, що суперечать законному й ефективному використанню майна та коштів, задоволенню державних, колективних й приватних інтересів і потреб, удосконаленню управління економікою загалом та окремими її сферами [41]. Інші – визначають його як елемент управління, сутність якого полягає у відстеженні стану справ на підконтрольному об'єкті, систематичній перевірці виконання Конституції та законів України, інших нормативних актів, дотримання дисципліни і правопорядку, передбачає можливість втручання контролюючих органів в оперативну діяльність підконтрольних органів, надання їм обов'язкових до виконання вказівок, припинення, зміни чи скасування актів управління, застосування заходів примусу до підконтрольних органів [4, с. 278].

На відміну від попередніх точок зору деякі дослідники тлумачать контроль як одну із форм організаційно-управлінських відносин, що полягає у сукупності дій зі спостереження та функціонування відповідного об'єкта контролю з метою отримання об'єктивної та достовірної інформації про стан справ; корегування поведінки такого об'єкта; застосування заходів щодо попередження правопорушень; надання допомоги підконтрольній структурі; встановлення причин і умов, що сприяють порушенню вимог правових норм; прийняття заходів щодо притягнення до правової відповідальності винних осіб [33, с. 7]. Дещо іншою є позиція В. Б. Авер'янова, відповідно до якої контроль полягає у встановленні результатів діяльності певних суб'єктів, допущених відхилень від прийнятих вимог, принципів організації, виявленні причин цих відхилень, а також у визначенні шляхів подолання перешкод для ефективного функціонування всієї системи [9, с. 351].

Узагальнення викладених поглядів і врахування особливостей діяльності ФГВФО дозволяє запропонувати авторське розуміння дефініції *«контроль діяльності ФГВФО» як «система дій органів державної влади та представників громадськості, спрямованих на спостереження та оцінку*

стану дотримання вимог чинного законодавства спеціально уповноваженим суб'єктом у сфері гарантування вкладів фізичних осіб ті здійснення ним ефективної діяльності у зазначеній сфері».

За своєю юридичною природою ФГВФО є органом публічної адміністрації, незалежним у своїй діяльності від впливу інших суб'єктів. Така особливість Фонду визначається порядком його формування, підзвітності та підконтрольності, закріпленими у відповідних положеннях Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [134]. Залежно від суб'єктів ініціювання контроль діяльності ФГВФО доцільно класифікувати на державний та громадський. Такий поділ дозволяє охопити всіх суб'єктів його здійснення, зрозуміти хто його організовує та є основним користувачем його результатів [161].

Сьогодні непоодинокую є точка зору про те, що ФГВФО – суто самостійна інституція, що не підконтрольна жодному органу [153, с. 194]. Проте аналіз нормативно-правового забезпечення його діяльності дозволяє стверджувати, що він підконтрольний певним державним інституціям та, в певному сенсі, громадськості. Ми погоджуємось, що Фонд є особливою інституцією, котра має спеціальні регуляторні повноваження щодо забезпечення функціонування системи, і одночасно є підконтрольним державним регуляторним інституціям вищого рівня [166, с. 30]. Отже, точка зору щодо не підконтрольності ФГВФО вбачається не зовсім коректною.

У межах державного контролю Фонд підзвітний ВР України, Кабінету Міністрів України, НБ України та Рахунковій палаті України. Контроль діяльності ФГВФО з боку державних інституцій відбувається у формі представництва зазначених органів у діяльності вищого органу управління ФГВФО – його адміністративної ради, до складу якої делегуються та можуть бути відкликані по одному представнику Кабінету Міністрів України, два представники НБ України, а також один представник профільного комітету Верховної Ради України. Фонд до 1 липня наступного за звітним року подає Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України і НБ України річний звіт

разом з аудиторським висновком. При цьому ні органи державної влади, ні НБ України не мають права втручатися в діяльність Фонду з приводу реалізації закріплених у законодавстві за ним функцій і повноважень.

Водночас подання річного звіту ФГВФО зазначеним вище суб'єктам без проведення спеціальних парламентських слухань щодо результатів його діяльності за минулий звітний період не сприяє його належній підзвітності та певним чином обмежує контрольну функцію Верховної Ради України. Хоча парламент, приймаючи нормативно-правові акти, має право та обов'язок контролювати хід їх виконання, щоб бути впевненим у тому, що правозастосування здійснюється у чіткій відповідності до мети та положень законодавчого акта. Саме належний рівень контролю за діяльністю ФГВФО забезпечить відповідний рівень гарантування інтересів вкладників. Проте, сьогодні спостерігається недосконалість існуючих правових механізмів здійснення парламентського контролю за діяльністю Фонду.

Зазначене дає підстави підтримати запропоновану редакцію ст. 232⁸ Регламенту Верховної Ради України, викладену у Проекті Закону про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення ефективної реалізації парламентського контролю (реєстраційний № 4131 від 18 вересня 2020 р.), де закріплено, що «Питання про розгляд на пленарному засіданні Верховної Ради звіту, доповіді чи інформації державного органу чи посадової особи, зазначених у частині першій цієї статті, включається до порядку денного сесії Верховної Ради після надходження інформації, доповіді чи звіту в разі, якщо такий розгляд передбачений законом або якщо рішення про розгляд інформації, доповіді чи звіту прийняте Верховною Радою.» За умови набуття чинності зазначеним законопроектом ФГВФО буде зобов'язаний звітувати перед Верховною Радою України у випадку прийняття нею відповідного рішення.

Ще однією формою контролю діяльності ФГВФО, що стосується як державної, так і громадської складових, доцільно визначити звітування ним за результатами своєї діяльності перед суб'єктами системи гарантування вкладів фізичних осіб, до яких відносяться Кабінет Міністрів України, Національний

банк України, банки та вкладники. Звіт за відповідний рік про його діяльність та фінансова звітність Фонду оприлюднюються в газетах «Урядовий кур'єр», «Голос України». Крім того, річний звіт оприлюднюється на офіційній сторінці ФГВФО в мережі Інтернет та містить інформацію за наступними напрямками: основні показники діяльності Фонду у звітному періоді; внутрішнє управління Фонду; законодавство та регуляторна діяльність; інформування громадськості; аналіз банківського сектору; регулятивна діяльність Фонду; управління фінансами; виведення неплатоспроможних банків з ринку; захист інтересів вкладників; фінансова звітність фонду.

Варто зазначити, що сьогодні суттєвим недоліком при звітуванні ФГВФО є відсутність законодавчо закріпленої форми річного звіту, що дає підстави варіювати зміст звіту залежно від певних обставин.

Для належного оформлення звітності проводиться аудит Фонду у трьох напрямках: проведення аудиторської перевірки Фонду; організація внутрішнього аудиту; залучення незалежних аудиторів для перевірки неплатоспроможних банків [146, с. 48]. Проте з точки зору форми контролю важливими є перші два з визначених напрямів аудиту.

Проведення аудиторської перевірки Фонду відбувається щорічно або у позачерговому порядку через її призначення адміністративною радою Фонду за поданням виконавчої дирекції. Під час проведення аудиту перевіряються обов'язкові форми фінансової звітності (баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал та примітки до річної фінансової звітності) щодо їх відповідності положенням Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [107]. Крім того, ідентифікуються та оцінюються ризики суттєвого викривлення фінансової звітності внаслідок шахрайства чи помилки, розробляються та виконуються аудиторські процедури у відповідь на зазначені ризики, оцінюється прийнятність застосованих облікових політик та обґрунтованість облікових оцінок і відповідних розкриттів інформації, зроблених управлінським персоналом, оцінюється загальне подання, структура та зміст фінансової

звітності включно з розкриттям інформації, а також те, чи показує фінансова звітність операції та події, що покладені в основу її складання, так, щоб досягти достовірного подання. Результати зовнішнього аудиту доводяться до уповноважених осіб ФГВФО та у подальшому оприлюднюються у відповідних джерелах.

Привертає увагу те, що чинне нормативно-правове регулювання порядку здійснення аудиторської перевірки Фонду на рівні підзаконних актів ФГВФО досить недосконале. Зокрема, окремі аспекти проведення аудиту ФГВФО закріплені тільки у Положенні про порядок відбору осіб, які можуть виконувати роботи (надавати послуги) неплатоспроможним банкам або банкам, що ліквідуються, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб [121]. Але наразі залишаються неврегульованими питання щодо вибору аудитора для підтвердження достовірності річної фінансової звітності Фонду, а також підзаконного врегулювання питання організації служби внутрішнього аудиту. Зазначене актуалізує потребу розробки і впровадження відповідних інструкцій, методик, положень тощо, які б регламентували порядок організації як зовнішнього, так і внутрішнього аудиту ФГВФО [145, с. 430].

Водночас викликає сумнів і незалежність аудитора та неупередженість його висновку щодо достовірності фінансової звітності Фонду, адже його персоналія визначається адміністративною радою Фонду. Такий підхід суперечить засадам неупередженості та незалежності особи, яка має засвідчувати достовірність фактів і висновків, викладених в аудиторському висновку без стороннього тиску, зокрема з боку адміністративної ради Фонду. Для нівелювання зазначеної ситуації вбачається за доцільне залучати незалежного аудитора, обраного на відкритому конкурсі, оголошеному ФГВФО з чітко визначеними критеріями, яким має відповідати кандидат, що претендує на проведення аудиту діяльності Фонду. Для цього п. 2 ст. 7 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» пропонується викласти у наступній редакції: *«Достовірність фінансової звітності Фонду*

підтверджується незалежним аудитором, який переміг на відкритому конкурсі, оголошеному виконавчою дирекцією Фонду».

Внутрішній аудит здійснюється службою внутрішнього аудиту ФГВФО, що проводить періодичні перевірки діяльності Фонду на предмет дотримання вимог законодавства, нормативно-правових актів Фонду та рішень органів управління Фонду; перевіряє результати фінансової та інвестиційної діяльності Фонду; здійснює інші функції відповідно до положення про службу внутрішнього аудиту.

Зокрема, протягом 2019 р., відповідно до плану проведення перевірок, службою внутрішнього аудиту ФГВФО було здійснено 20 аудиторських перевірок за основними напрямками діяльності структурних підрозділів Фонду, в тому числі: його фінансово-інвестиційної діяльності; здійснення виплат вкладникам; перевірка дотримання процедур виведення неплатоспроможних банків з ринку; перевірка контролю за виконанням зобов'язань банків у зв'язку з їх участю в системі гарантування вкладів фізичних осіб; перевірка процедур збереження інформаційних активів. Було здійснено оцінку системи внутрішнього контролю, перевірено ефективність управління ризиками, а також розроблено рекомендації щодо вдосконалення наявних процедур внутрішнього контролю [139, с. 120–121]. За результатами проведених перевірок служба внутрішнього аудиту щокварталу звітує адміністративній раді Фонду і надає висновки та пропозиції, які обов'язково враховуються в діяльності Фонду [145, с. 429].

Зважаючи на те, що одним із джерел формування коштів ФГВФО є кошти Державного бюджету України (зокрема, облігації внутрішньої державної позики) (п. 9 ч. 1 ст. 19 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [134]), до суб'єктів державного контролю діяльності Фонду доцільно віднести Рахункову палату України. Саме вона здійснює фінансовий аудит, що полягає у перевірці, аналізі та оцінці правильності ведення, повноти обліку і достовірності звітності щодо надходжень і витрат бюджету, встановлення фактичного стану справ щодо цільового використання

бюджетних коштів, дотримання законодавства при здійсненні операцій з бюджетними коштами [132].

Відповідно до законодавства контроль з боку Рахункової палати здійснюється у випадку отримання ФГВФО коштів з Державного бюджету, що відбувається після прийняття виконавчою дирекцією Фонду відповідного рішення та оформлення відповідної заявки, у відповідь на яку Міністерство фінансів України не пізніше 14 днів після її надходження укладає з Фондом кредитний договір і перераховує йому відповідні кошти або видає облігації внутрішньої державної позики в установленому порядку [126]. Зокрема, протягом 2019 року ФГВФО було отримано бюджетних коштів у розмірі 8 млрд грн, що пов'язано з політикою, яку проводить НБ України, яка спрямована на скорочення кредитування банків, а обмеження ресурсів на міжбанківському ринку компенсується за рахунок залучення клієнтських та бюджетних коштів, які залишаються основним джерелом формування ресурсної бази учасників ФГВФО і стабільно займають близько 80,0% усього обсягу зобов'язань [139]. На сьогодні заборгованість ФГВФО за номіналом векселів перед урядом становить 48,1 млрд грн. Водночас непоодиноким ситуація, що Рахункова палата робить висновки про неефективне управління залученими коштами з боку ФГВФО, від чого втрачає як держава, так і вкладники банків, що перебувають на стадії ліквідації.

Проте, на думку науковців, до якої ми приєднуємось, перелік повноважень Рахункової палати на рівні закону має бути розширений. Зокрема, повноваження Рахункової палати повинні поширюватися на випадки повернення до ФГВФО коштів, що були надані ним резидентам за рахунок надходжень до нього з Державного бюджету України. А також, предметом контролю мають виступати не лише кредити з бюджету, а й «внески держави» до ФГВФО [102, с. 117], що передбачено ст. 25 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [134].

Цікавою є інша форма контролю, що відноситься виключно до громадського, – утворення Ради громадського моніторингу при ФГВФО [105],

яка представляє інтереси вкладників і кредиторів та покликана стати інструментом забезпечення контролю за процедурами ліквідації неплатоспроможних банків і прозорості діяльності Фонду. Серед інших завдань, покладених на Раду громадського моніторингу, є забезпечення налагодження ефективної взаємодії між Фондом та представниками громадських організацій вкладників неплатоспроможних банків, які представляють інтереси кредиторів неплатоспроможних банків, її представники беруть участь в розробці нормативно-правових актів, внутрішніх положень та процедур Фонду, які стосуються виведення неплатоспроможних банків з ринку; здійснюють моніторинг дотримання законодавства, затверджених процедур і правил особами та компаніями, залученими Фондом до процедур виведення банків з ринку, а також працівниками Фонду і неплатоспроможних банків тощо. Проте, наразі чіткої позиції щодо значення функціонування зазначеної Ради у забезпеченні ефективної та прозорої діяльності ФГВФО не висловлено, хоча її створення та повноваження, якими вона наділена, дають підстави очікувати, що контроль з цього боку може бути досить дієвим і продуктивним у напрямі вдосконалення діяльності ФГВФО у системі гарантування вкладів фізичних осіб.

Викладене дає підстави стверджувати, що діяльність ФГВФО контролюється досить поверхнево та ситуативно, на чому наголосило 76 % опитаних респондентів. Крім того, у жодній інституції відсутні дієві важелі впливу на діяльність Фонду у сфері гарантування вкладів фізичних осіб. Зазначене обумовлює необхідність вдосконалення системи контролю та, можливо, делегування права на здійснення систематичних контрольних заходів НБ України, як основному регулятору фінансового сектору економіки.

Проте, чинним законодавством більш широко визначено не контрольні, а координаційні повноваження НБ України щодо діяльності ФГВФО. В основу координації НБ України діяльності ФГВФО покладено договір про співпрацю та координацію діяльності, що був укладений у 2012 р. Цим договором передбачено засади співробітництва НБ України та ФГВФО в ході регулювання

й нагляду за діяльністю банків, застосування до них заходів впливу, інспекційних перевірок, здійснення заходів з виведення неплатоспроможних банків з ринку.

Координація діяльності з боку НБ України відбувається у наступних формах, а саме:

- прийняття рішень щодо статусу певної банківської установи (надання або відкликання банківської ліцензії; віднесення банку до категорії неплатоспроможних тощо);
- проведення оперативних нарад;
- ініціювання питання щодо внесення змін до законодавства стосовно регулювання діяльності ФГВФО;
- кредитування НБ України ФГВФО.

Основною формою координації НБ України діяльності ФГВФО є прийняття певного рішення щодо окремої банківської установи, адже саме з цього починається взаємодія Фонду з банком. Зокрема, НБ України координує діяльність Фонду у частині початку ліквідації банківської установи, адже, відповідно до ч. 1 ст. 34 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» Фонд розпочинає процедуру виведення неплатоспроможного банку з ринку та здійснення тимчасової адміністрації в банку на наступний робочий день після офіційного отримання рішення НБ України про віднесення банку до категорії неплатоспроможних та отримання його рішення про відкликання банківської ліцензії [134]. Виключення становить випадок, коли ліквідація відбувається за ініціативою власників банку.

Зокрема, при виявленні під час проведення НБ України інспекційних перевірок банківських установ фактів їх відповідності одному з критеріїв віднесення банку до проблемних або неплатоспроможних, визначених у ст. ст. 75, 76 Закону України «Про банки і банківську діяльність», ним приймається рішення про віднесення відповідного банку до категорії проблемних чи неплатоспроможних, про що повідомляється ФГВФО, який запроваджує тимчасову адміністрацію для подальшого виведення банку з

ринку [107]. При цьому, відповідно до ст. 39 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» складається План врегулювання, у якому визначаються заходи щодо виведення неплатоспроможного банку з ринку одним з наступних способів:

- ліквідація банку з відшкодуванням з боку ФГВФО;
- ліквідація банку з відчуженням у процесі ліквідації всіх або частини його активів і зобов'язань на користь приймаючого банку;
- відчуження всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку на користь приймаючого банку з відкликанням банківської ліцензії неплатоспроможного банку та подальшою його ліквідацією;
- створення та продаж інвестору перехідного банку з передачею йому активів і зобов'язань неплатоспроможного банку і подальшою ліквідацією неплатоспроможного банку;
- продаж неплатоспроможного банку інвестору [134].

Директор-розпорядник Фонду або особа, яка його заміщує, обов'язково запрошується на засідання Правління НБ України, на якому обговорюються питання здійснення нагляду за діяльністю банків або застосування до них заходів впливу, а також питання щодо віднесення банку до категорії неплатоспроможних (ч. 4 ст. 54 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»). Національний банк України отримує інформацію від ФГВФО про стан здійснення тимчасової адміністрації або ліквідації банку один раз на квартал (ч. 3 ст. 57 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»), а також може отримати звернення від Фонду з пропозицією про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку (п. 11 ч. 5 ст. 12 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб») [134].

Національний банк України також сприяє діяльності ФГВФО у процесі створення та продажу перехідного банку, здійснює ведення переліку та проведення попередньої кваліфікації інвесторів (у т.ч. об'єднань інвесторів), які потенційно можуть узяти участь у виведенні неплатоспроможних банків з ринку.

Крім того, відповідно до ч. 2. ст. 56 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» НБ України інформує Фонд не пізніше наступного дня після прийняття рішення про: внесення відомостей до Державного реєстру банків, надання або відкликання ліцензії, застосування до банку заходів впливу, рішення про віднесення банку до категорії проблемних або неплатоспроможних, результати інспекційної перевірки проблемного банку, результати виконання заходів із фінансового оздоровлення [134].

Координація з боку НБ України у зазначеному випадку продовжується шляхом погодження складеного ФГВФО плану врегулювання, адже відповідно до ст. 40 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» для здійснення відчуження активів і зобов'язань неплатоспроможного банку НБ України має надати позитивний висновок щодо фінансового стану приймаючого банку та його спроможності виконати зобов'язання перед вкладниками і кредиторами [134].

Також діяльність ФГВФО повинна бути скоординована НБ України в питанні введення обмеження чи заборони на зняття депозитів у випадках, коли банки системно наражаються на ризик значного відтоку коштів через економічну та політичну ситуацію. Зазначене можливо реалізувати шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Національний банк України» та Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Якщо відбувається продаж ФГВФО неплатоспроможного банку інвестору, який відповідає вимогам, встановленим чинним законодавством, НБ України, як про це зазначено у ст. 41 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», надає йому погодження набуття або збільшення істотної участі в банку [134].

Після того, як відбулися усі відповідні операції щодо ліквідації банку, до Єдиного державного реєстру юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців вноситься відповідний запис і саме з цього дня повноваження Фонду як ліквідатора щодо такого банку припиняються, а Фонд надсилає НБ України звіт про завершення ліквідації банку.

Отже, координація з боку НБ України діяльності ФГВФО при прийнятті управлінських рішень щодо певних банківських установ відіграє суттєву роль у плануванні та прогнозуванні функціонування останнього, що дозволяє розробляти чітку стратегію та прораховувати обсяги коштів, необхідних для вчасних розрахунків з вкладниками неплатоспроможних банків.

Наступна форма координації НБ України діяльності ФГВФО – проведення оперативних нарад. Народи проводяться не рідше одного разу на квартал або частіше на вимогу одного з керівників НБ України або ФГВФО.

Координація діяльності ФГВФО з боку НБ України здійснюється також у формі його кредитування останнім. Законодавством передбачено правомочність НБ України щодо надання або ненадання кредиту Фонду [119]. Кредитування може відбуватись у тому числі шляхом відкриття кредитної лінії, на умовах, визначених нормативно-правовими актами НБ України. Правління НБ України має прийняти рішення про кредитування ФГВФО не пізніше п'яти робочих днів з дати отримання звернення Фонду. Кредит, який надає НБ України, має бути забезпечений державними облігаціями України, крім облігацій зовнішніх державних позик України, або майновими правами за майбутніми надходженнями на поточний рахунок Фонду в НБ України, зокрема від сплати регулярного та спеціального збору. Такий кредит надається строком до трьох років. Координація діяльності в такому випадку відбувається шляхом забезпечення можливості виконання ФГВФО виконання своїх функцій щодо виплати гарантованої суми вкладу фізичним особам – вкладникам банків, які перебувають на стадії ліквідації.

Ще однією формою координації з боку НБ України діяльності ФГВФО доцільно визнати право порушувати питання про необхідність унесення змін до нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері гарантування вкладів фізичних осіб.

Отже, ми погоджуємось з тим, що виходячи з конституційної системи стримувань і противаг, більшій прозорості й підзвітності ФГВФО сприяли б процедури парламентського контролю та залучення Ради Національного банку

до зовнішнього аудиту цього спеціалізованого органу державної влади. Загалом, організаційна, функціональна й кадрова самостійність Фонду полягає у належних процедурах контролю за його діяльністю та підзвітністю, оскільки йде мова про кошти, які мають бути спрямовані на забезпечення повернення банківських вкладів, у разі банкрутства банків, та їх виведення з ринку банківських установ [142].

3.3 Шляхи удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

Шлях України до європейського співтовариства супроводжується необхідністю імплементації провідного світового досвіду до національної правової системи, у тому числі в частині гарантування вкладів фізичних осіб, зокрема діяльності ФГВФО. Проте, сучасне законодавство в більшості держав світу динамічно змінюється без належного управління, що «досить часто безпосередньо стосується також і таких важливих питань, як приведення правового регулювання у відповідність до вимог часу, адже постійне «вдосконалення» будь-якого законодавчого акта шляхом продукування нового масиву положень законодавства (зокрема, підзаконних актів), здатне спричинити інфляцію відповідного законодавчого акта, що є неприпустимим» [34, с. 7–8]. Тому приведення українського законодавства у відповідність до міжнародних стандартів, ключові аспекти яких викладені у Директиві про відновлення платоспроможності та врегулювання неплатоспроможності банків в Європейському Союзі, допоможе Україні забезпечити впорядковане врегулювання діяльності неплатоспроможних банків, з мінімальним впливом на економіку та державні фінанси. Саме на цьому наголосив Директор Світового банку у справах Білорусі, Молдови та України. Зазначене допоможе захистити фінансову стабільність і зменшити витрати платників податків [93].

Водночас ми погоджуємося з думкою П.О. Комірчого, що «європеїзація національного адміністративного законодавства не є автоматичним вирішенням проблем в Україні» [62, с. 397]. Тому підходити до питань вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО треба виважено та з урахуванням особливостей чинного національного законодавства та практики правозастосування.

Крім того, в процесі вдосконалення окремих аспектів адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО необхідно приймати до уваги низку тих недоліків, якими характеризується сучасна система гарантування банківських вкладів, серед яких:

- недостатність джерел формування ресурсів ФГВФО, оскільки участь держави обмежується разовим внеском, а розмір регулярних внесків є недостатнім;

- контрольні функції ФГВФО обмежені правом здійснення перевірок за процесом перерахування зборів до нього, що не відповідає міжнародній практиці;

- з урахуванням того, що ресурси ФГВФО не входять до Державного бюджету України, не передбачено плату за користування тимчасово вільними залишками його коштів (водночас при використанні бюджетних коштів банки сплачують 50 % облікової ставки) [65];

- відсутність адекватної взаємодії системи гарантування вкладів з іншими елементами системи забезпечення фінансової стабільності. Недостатня ефективність системи гарантування банківських вкладів в Україні зумовлена, зокрема, тим, що вона є «відірваною» від інших елементів системи забезпечення фінансової стабільності, особливо від банківського нагляду. Як наслідок, фінансові проблеми окремих банків не діагностуються на ранніх етапах, натомість виявляються на стадії, коли уникнути банкрутства банку важко або неможливо [179, с. 3].

Створення та функціонування в Україні спеціалізованої інституції, що гарантує вкладникам повернення їх внесків до банківських установ у разі

виникнення деструктивних незворотних процесів у певному банку, формує уявлення про безпечність і надійність розміщення депозитів. А це, своєю чергою, створює передумови для формування такої фінансової системи, що здатна забезпечувати сталий економічний розвиток за рахунок ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці. Проте, сьогодні окрім позитивних результатів у функціонуванні системи гарантування вкладів фізичних осіб виявилось чимало недоліків і прогалин, що мають бути усунені під час вдосконалення нормативно-правового забезпечення зазначеної сфери діяльності.

Пріоритетними напрямками подальшого вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО доцільно визначити наступні:

1. Гармонізація національного законодавства до законодавства ЄС

Сьогодні Україна прагне вступити до Європейського Союзу, на шляху до якого відбувається постійне вдосконалення вітчизняного законодавства та наближення його до законодавства ЄС. Не є виключенням і законодавство, що унормовує функціонування системи гарантування банківських вкладів. Наразі є декілька Євродиректив, що стосуються врегулювання цієї сфери діяльності. Зокрема, Директива 2014/49/ЄС (далі – Директива 49) Європейського Парламенту та Ради від 16 квітня 2014 р. щодо програм захисту банківських вкладів і Директива 2014/59/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15 квітня 2014 р., яка встановлює рамкові положення щодо врегулювання неплатоспроможності кредитних установ. Проте, вітчизняне законодавство дотепер не гармонізовано із зазначеними нормативними актами.

Зокрема, національне законодавство, що складає нормативно-правову основу функціонування системи гарантування вкладів, містить лише 3 з 18 термінів, що використовуються у Директиві 49, – «вклад», «вкладники», «система гарантування вкладів». Проте і ці терміни не відповідають термінам, визначеним у Директиві 49. Наприклад, відповідно до національного законодавства «вклад – кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, які залучені банком від вкладника (або які

надійшли для вкладника) на умовах договору банківського вкладу (депозиту), банківського рахунку або шляхом видачі іменного депозитного сертифіката, включаючи нараховані відсотки на такі кошти». На відміну від цього Директива 49 визначає вкладом кредитове сальдо, що формується із залишку грошових коштів на рахунку або тих, що тимчасово виникають у зв'язку із здійсненням звичайних банківських операцій, за якими кредитна організація зобов'язана зробити виплати на умовах, визначених законодавством або угодою, у тому числі за строковими вкладами та ощадними вкладами, виключаючи кредитні баланси [183]. Отже, міжнародне законодавство містить більш розширене визначення, що відіграє суттєву роль у належному функціонуванні системи гарантування вкладів.

Водночас у національному законодавстві про систему гарантування банківських вкладів відсутня низка визначень, розтлумачених у міжнародному законодавстві, зокрема, «недоступний вклад», «вклад, який підлягає гарантуванню», «цільовий рівень», «низькоризикові активи» тощо.

Також відрізняється обсяг і рівень покриття, адже національним законодавством передбачено, що покриття стосується вкладів фізичних осіб та фізичних осіб – підприємців, на відміну від міжнародного, у якому покриття передбачено «власнику вкладу», при цьому не конкретизовано, хто може бути таким власником – чи то фізична особа, чи то – юридична особа. Обсяг покриття також суттєво відрізняється у бік збільшення відповідно до міжнародного законодавства.

Отже, повільне наближення національного законодавства до вимог міжнародних нормативно-правових актів, що врегульовують систему страхування банківських вкладів, серед інших факторів, гальмує наближення вступу України до Європейського Союзу. Але така ситуація не влаштовує українське суспільство, що потребує рішучих кроків до імплементації зазначених норм у відповідні законодавчі норми, у тому числі ті, що врегульовують функціонування системи гарантування вкладів. На цьому шляху вбачається за доцільне:

– уточнити правову термінологію (визначення термінів, що не відповідають аналогічним термінам Директиви 49, та які в українській системі гарантування вкладів фізичних осіб відсутні), зокрема визначення наступних категорій: «недоступний вклад», «вклад, що підлягає гарантуванню», «цільовий рівень»; «низькоризикові активи» тощо;

– віднести до основного завдання ФГВФО захист прав всіх вкладників, включаючи юридичні особи, фінансові установи тощо;

– розширити повноваження Фонду шляхом включення до підготовки механізмів урегулювання та планів урегулювання неплатоспроможності для успішно працюючих кредитних установ, як банків, так і небанківських учасників кредитного ринку, у разі набуття ними проблемності, та забезпечення виконання кредитною установою її ключових функцій під час застосування механізму врегулювання;

– забезпечити набуття участі у ФГВФО іншими учасниками фінансового ринку (у т.ч. кредитними установами);

– змінити систему фінансування ФГВФО, що полягає у відмові від державних запозичень і створенні фонду (окремого рахунку) фінансування потреб, пов'язаних з урегулюванням неплатоспроможності кредитних установ (у т. ч. банків) за рахунок коштів учасників аналогічно до положень Директиви ЄС 2014/49;

– змінити принципи інвестування коштів системи гарантування вкладів відповідно до стандартів ЄС: вільні кошти ФГВФО потрібно інвестувати не лише в облігації внутрішньої державної позики, але й у низькоризикові та достатньо диверсифіковані активи. Тому сьогодні є об'єктивна потреба у розширенні напрямів розміщення коштів Фонду, структура яких має забезпечувати достатній рівень ліквідності. Доцільно дозволити Фонду інвестувати кошти в іпотечні цінні папери, що створить можливості для диверсифікації ризиків, пов'язаних з відсутністю достатнього обсягу коштів для виплати відшкодування вкладникам у встановлений строк [45, с. 10];

– скоротити строк початку виплат гарантованого розміру відшкодування за вкладками до 7 робочих днів;

– поступово підвищити гарантований розмір виплат за вкладками до європейського рівня, що становить 100 тис. євро, яке можливе лише при розширенні участі у ФГВФО інших учасників фінансового ринку [179, с. 2].

2. Модифікація підходів до формування фондів ФГВФО

Цей напрям є одним з найбільш змістовним і таких, що суттєво впливає на ефективність діяльності Фонду, а також певним чином розкриває окремі пункти з попереднього напрямку.

Сьогодні ФГВФО характеризується тим, що протягом 2014–2017 рр. ним було одержано фінансування від НБ України та Міністерства фінансів України у розмірі більше ніж 90 млрд грн. Унаслідок цього наразі Фонд має заборгованість перед державою (в особі Міністерства фінансів України), від якого було отримано кошти в обмін на векселі в загальній сумі 59,56 млрд грн під відсоткову ставку від 9,99 % до 12,5 % з датами погашення від 2025 по 2031 рр. Протягом 2019 р. на погашення векселів і сплату відсотків за ними Фондом було витрачено 9,6 млрд грн. Також було сплачено суттєву суму коштів у повернення заборгованості НБ України. Це призвело до того, що ФГВФО вже декілька років поспіль ініціює розгляд питання реструктуризації своїх боргових зобов'язань перед державою [139, с. 107]. Реструктуризація дозволить відновити платоспроможність ФГВФО. Спосіб фінансування системи гарантування повинен забезпечувати її довгострокову стабільність за нормальних і кризових ситуацій. Одним з елементів рішення повинен стати повноцінний перехід до ризик-орієнтованих внесків банків [43].

Як стверджують фахівці-економісти, сьогодні ФГВФО без підтримки держави не спроможний виконати мету, покладену на нього чинним законодавством, зокрема, – захист прав і законних інтересів вкладників банків та зміцнення довіри до банківської системи України. Тому, одним із напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО є забезпечення можливості нарощування ним обсягу активів, що дозволить не

залучати кошти від держави та НБ України та забезпечити стабільність на національному ринку депозитів.

Досвід вирішення цієї проблеми можна перейняти від Швейцарії, де у випадку, коли банківська установа не спроможна виконати свої зобов'язання перед вкладниками, то Управління з питань регулювання фінансових ринків Швейцарії визначає обсяг коштів, необхідних для перекриття таких зобов'язань і всі учасники системи гарантування вкладів пропорційно формують своїми внесками необхідну суму. Тобто необхідність гарантування вкладів у Швейцарії є, так би мовити, «зоною відповідальності» виключно банківських установ і фондових дилерів. Тому слушною є думка щодо необхідності надати банківським установам більшої свободи у регулювання власної діяльності, та підвищити їх зацікавленість у стабільності функціонування банківських установ загалом [52], передбачивши механізм акумулювання грошових коштів для відшкодування можливих втрат вкладникам тих установ, які визнані неплатоспроможними. ФГВФО у цьому випадку відіграватиме роль суб'єкта концентрації грошей, що надходитимуть від банківських установ та організовуватиме їх подальший перерозподіл між вкладниками тієї банківської установи, яка визнана неплатоспроможною.

На продовження позиції щодо необхідності нормативно-правового закріплення зміни підходів до формування фондів, необхідних для гарантування вкладів фізичних осіб також доцільним є запровадити приватну систему гарантування депозитів, до складу якої мали б входити усі зацікавлені банківські установи. А це, своєю чергою, підвищить до них довіру з боку вкладників і дозволить залучити більше депозитів.

3. Розширення кола суб'єктів, на яких поширюється діяльність ФГВФО щодо гарантування банківських вкладів

Відповідно до тієї Стратегії розвитку ФГВФО, що діяла протягом 2013–2017 рр., основними пріоритетами його розвитку було визначено «захист прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему

України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків» [156]. Проте, таке визначення пріоритетів є хибним, адже метою створення практично всіх систем страхування (гарантування) вкладів у світі, передусім, є уникнення системних фінансових криз, тобто забезпечення стійкості фінансової системи держави, а лише потім – захист вкладників [179, с. 3]. Адже забезпечення гарантування вкладів фізичних осіб і відсутність підтримки інших вкладників жодним чином не створює передумови для стійкості фінансової системи держави.

З-поміж іншого ми погоджуємося з думкою К. Молодик, що помилкою законодавця є орієнтування системи Фонду виключно на непідприємницькі вклади фізичних осіб, адже їх підприємницькі вклади, як і всі вклади юридичних осіб, не гарантуються. Юридичні особи – це ті ж самі люди, об'єднані в особливий спосіб (якщо йдеться про власників товариств), чи фізичні особи, що мають право своєчасно отримувати коштом товариств заробітну плату (якщо йдеться про найманий персонал). Принципова причина, чому гарантування банківських вкладів варто було починати саме з юридичних осіб, полягає в тому, що для фізичних осіб тримання грошей в комерційних банках – їхнє право, для юридичних осіб – обов'язок [79, с. 359].

Враховуючи досвід провідних країн світу щодо кола суб'єктів, банківські вклади яких гарантуються державою, вбачається необхідним поширити страховий захист на депозити юридичних осіб, насамперед, кошти підприємств малого та середнього бізнесу, що сприятиме розвитку підприємництва в Україні та, як наслідок, зміцненню стійкості фінансової системи України до зовнішніх і внутрішніх загроз. У такому випадку необхідними є зміна назви Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» та викладення її у редакції «Про систему гарантування вкладів». Також потребуватиме редакції п. 4 ст. 2 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» та викладення її у такій редакції:

«вкладник – фізична особа (у тому числі фізична особа – підприємець) або юридична особа, яка уклала або на користь якої укладено договір

банківського вкладу (депозиту), банківського рахунку або яка є власником іменного депозитного сертифіката».

4. Запровадження роз'яснювальної роботи серед громадськості щодо значення та діяльності ФГВФО

Одним із кроків, що дозволить вдосконалити та оптимізувати діяльність ФГВФО, є запровадження у суспільстві роз'яснювальної роботи щодо особливостей діяльності Фонду та його значення у системі гарантування вкладів фізичних осіб. Це сприятиме формуванню цивілізованих відносин у фінансовій сфері, підвищенню рівня довіри до банківської системи та її стабілізації. Тому сьогодні існує нагальна потреба у проведенні активної роз'яснювальної роботи з метою інформування громадськості про можливості надійного збереження заощаджень на депозитних рахунках завдяки ефективному функціонуванню вітчизняного інституту захисту вкладників.

Проведення роз'яснювальної роботи та побудова ефективної системи страхування депозитів в Україні сприятиме підвищенню фінансової стабільності банківської системи, зміцненню довіри до неї з боку вкладників, зниженню соціальної напруги в суспільстві. Тільки ефективна, організаційно структурована система гарантування депозитів може забезпечити регулювання потоків грошових коштів населення у вигляді вкладів у банках і у вигляді виплат при настанні страхового випадку з фонду страхування вкладів, що робить її дієвим інструментом державної економічної політики [58, с. 79].

Також варто погодитися з тим, що в Україні є всі перспективи для подальшого розвитку системи гарантування вкладів, для чого необхідно:

- розширити повноваження ФГВФО;
- встановити диференційований розмір регулярних внесків банків до Фонду залежно від ризиковості їхньої діяльності;
- встановити суми компенсаційних виплат Фондом гарантування вкладів фізичних осіб залежно від рівня процентної ставки за вкладом;
- наділити Фонд правами щодо участі у процедурах тимчасової адміністрації та ліквідації банку;

– забезпечувати постійне поетапне підвищення розміру гарантованих сум відшкодування за вкладками фізичних осіб за рахунок коштів Фонду [65].

Таким чином, сучасне адміністративно-правове регулювання діяльності ФГВФО потребує суттєвого вдосконалення з урахуванням вимог міжнародних нормативно-правових актів, імплементація яких є неодмінною умовою вступу України до європейської спільноти.

Висновки до розділу 3

1. Виникнення системи гарантування вкладів фізичних осіб у світі було обумовлено низкою негативних проявів в економічних системах окремих країн, що потребувало певних організаційних заходів для їх нівелювання та зниження рівня деструктивного впливу на національні економіки. Вивчення міжнародного досвіду адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО засвідчило, що у країнах ЄС державні інституції, що функціонують у системі гарантування депозитів, усіляко намагалися уніфікувати правила розрахунку розмірів страхових виплат, а також порядок їх нарахування. Також були уніфіковані процедури ліквідації збанкрутілих фінансових установ, що дозволяє вкладникам будь-якої європейської країни розуміти, яким чином він та його вклади убезпеченні від можливих негативних процесів, з яким може стикнутися будь-яка фінансова установа.

Сьогодні у світі найбільш розповсюдженими є три підходи до адміністративно-правового регулювання функціонування системи гарантування вкладів: – державою створюється окремий орган, що гарантує надійність депозитів, фінансування якого відбувається не лише банками, які зобов'язані брати у цьому участь, але й державою; – недержавний орган гарантування вкладів за відсутності його державного фінансування та добровільній участі у ньому банківських установ, але за наявності обов'язковості мінімального резервування; – змішаний тип системи гарантування вкладів, за якого

керування фондом відбувається спеціалізованою Радою, до складу якої входять як представники Центрального банку країни, так і представники комерційних банків, але керівником системи гарантування є голова Центрального банку. Україною надано перевагу першому з означених підходів до забезпечення системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Світовий досвід забезпечення існування системи гарантування депозитів засвідчує наявність декількох підходів до керівництва спеціально уповноваженим суб'єктом у зазначеній сфері, зокрема: – «платіжна корзина» – вузькі «касові» повноваження спеціально уповноваженого суб'єкта, який відповідає тільки за відшкодування застрахованих депозитів (Німеччина, Нідерланди, Гонконг, Індія, Сінгапур, Швейцарія); – «платіжна корзина з додатковими функціями» – спеціально уповноважений суб'єкт, наділений додатковими контролюючими функціями, зокрема щодо урегулювання неплатоспроможності фінансової установи (Аргентина, Бразилія, Великобританія); – «мінімізатор збитків» – спеціально уповноважений суб'єкт бере участь у виведенні збанкрутілого банку з ринку, зокрема у виборі процедури врегулювання неплатоспроможності фінансової установи з найменшими витратами для держави (Канада, Франція, Індонезія, Італія, Японія, Мексика, Росія, Іспанія, Туреччина, Україна); – «мінімізатор ризиків» – спеціально уповноважений суб'єкт наділений повним обсягом повноважень у сфері врегулювання неплатоспроможності та має певні обов'язки з пруденційного нагляду, в результаті реалізації яких він виконує комплексні функції з мінімізації ризиків (США, Корея). Україна віддала перевагу системі «мінімізатор збитків» – керівний орган (ФГВФО) виконує функції як тимчасового керуючого, так і функції ліквідатора банківських установ, визнаних неплатоспроможними.

2. За своєю юридичною природою ФГВФО є органом публічної адміністрації, незалежним у своїй діяльності від впливу інших суб'єктів. Діяльність ФГВФО контролюється досить поверхнево та ситуативно. Крім того, у жодній інституції немає дієвих важелів впливу на діяльність Фонду у

сфері гарантування вкладів фізичних осіб. Однак контроль за його діяльністю з боку окремих суб'єктів законодавчо передбачений. Щодо суб'єктів ініціювання такий контроль потрібно класифікувати на державний та громадський. У межах державного контролю Фонд підзвітний ВР України, Кабінету Міністрів України, НБ України та в окремих випадках Рахунковій палаті України. Водночас суттєвим недоліком при звітуванні ФГВФО є відсутність законодавчо закріпленої форми річного звіту, що дає підстави варіювати зміст звіту залежно від певних обставин.

Однією з форм громадського контролю є діяльність Ради громадського моніторингу при ФГВФО, яка представляє інтереси вкладників і кредиторів та покликана стати інструментом забезпечення контролю за процедурами ліквідації неплатоспроможних банків і прозорості діяльності Фонду.

Відповідно до чинного законодавства більш широко визначено координаційні повноваження щодо діяльності ФГВФО з боку НБ України, які відбуваються у наступних формах: – прийняття рішень щодо статусу певної банківської установи (надання або відкликання банківської ліцензії; віднесення банку до категорії неплатоспроможних тощо); – проведення оперативних нарад; – ініціювання питання щодо внесення змін до законодавства стосовно регулювання діяльності ФГВФО; – кредитування НБ України ФГВФО.

Водночас більшій прозорості й підзвітності ФГВФО сприяли б процедури парламентського контролю та залучення Ради Національного банку до зовнішнього аудиту цього спеціалізованого органу державної влади.

3. До вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО треба підходити виважено, з урахуванням вимог міжнародних нормативно-правових актів у сфері гарантування банківських вкладів, особливостей чинного національного законодавства та практики його правозастосування. Пріоритетними напрямками подальшого вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО є наступні: – гармонізація національного законодавства до законодавства ЄС, адже повільне наближення національного законодавства до вимог міжнародних

нормативно-правових актів, що врегульовують систему страхування банківських вкладів, серед інших факторів, гальмує наближення вступу України до Європейського Союзу; – модифікація підходів до формування фондів ФГВФО; – розширення кола суб'єктів, на яких поширюється діяльність ФГВФО щодо гарантування банківських вкладів, зокрема поширити страховий захист на депозити юридичних осіб, насамперед, кошти підприємств малого та середнього бізнесу, що сприятиме розвитку підприємництва в Україні та зміцненню стійкості фінансової системи України до зовнішніх і внутрішніх загроз; – запровадження роз'яснювальної роботи щодо значення та діяльності ФГВФО, що сприятиме формуванню цивілізованих відносин у фінансовій сфері, підвищенню рівня довіри до банківської системи та її стабілізації.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні сутності й особливостей адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО, а також на підставі узагальнення позитивного вітчизняного та зарубіжного досвіду визначення шляхів удосконалення адміністративного законодавства, норми якого регулюють правовідносини у сфері гарантування вкладів фізичних осіб. У результаті дослідження сформульовано низку нових теоретичних і практичних положень, зокрема:

1. Гарантування вкладів фізичних осіб запропоновано визначати як сукупність правовідносин між державою, фінансово-кредитними установами та вкладниками із забезпечення гарантованого повернення коштів у готівковій або безготівковій формі, у валюті України чи іноземній валюті, які розміщені на договірних засадах клієнтами на їхніх іменних рахунках у банку або на депозитних рахунках у кредитній спілці. За результатами аналізу міжнародних стандартів у сфері гарантування вкладів фізичних осіб і з метою гармонізації національного законодавства доведено необхідність внесення до нього відповідних змін, зокрема: у п. 1 ч. 3 ст. 16 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» після слів «... та законами України», додати «якщо це не пов'язане з діями, що відбулися з мотивів особистої зацікавленості, або усупереч інтересам служби» з метою усунення можливості службовим особам ФГВФО обґрунтувати свої протиправні вчинки тим, що «діяли на підставі, у межах повноважень...».

2. Доведено ключову роль ФГВФО в системі гарантування вкладів фізичних осіб і необхідність розширення кола учасників ФГВФО за рахунок ПАТ «Державний Ощадний банк України» (на чому наголосило 87 % респондентів) і кредитних спілок (73 %), а також зобов'язання зазначених суб'єктів сплачувати обов'язкові внески до Фонду. Крім того, наголошено на

доцільності переходу до диференційованої системи внесків до ФГВФО залежно від ризиків, яких зазнає кредитна установа (77 %).

Запропоновано відповідні зміни до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», а саме: – ч. 1 ст. 17 викласти у наступній редакції: «Учасниками Фонду є банки та кредитні спілки. Участь банків і кредитних спілок у Фонді є обов'язковою. ...»; – доповнити ст. 17 п. 2¹ наступного змісту: «2¹. Кредитна спілка набуває статусу учасника Фонду в день отримання нею ліцензії на залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення.»; – ч. 3 ст. 17 викласти у наступній редакції: «3. Банк та кредитна спілка зобов'язані сплачувати до Фонду збори, ...»; – ч. 4 ст. 17 викласти у наступній редакції: «4. Фонд має право безоплатно одержувати від банку та кредитної спілки інформацію про їхню діяльність, пояснення з окремих питань, будь-які документи, ... Банк і кредитна спілка зобов'язані надавати Фонду на його вимогу або відповідно до вимог законодавства документи та іншу інформацію, ...»; – доповнити ст. 17 п. 5¹ наступного змісту: «Фонд виключає кредитну спілку з числа учасників Фонду в разі прийняття рішення про відкликання ліцензії на залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення»; – виключити п. 6 Розділу X «Прикінцеві та перехідні положення».

3. На підставі узагальнення змін, внесених до національного законодавства, що регулює суспільні відносини у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, виокремлено етапи розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО, зокрема: – початковий етап (вересень 1998 р. – 2000 р.) – закладено основні підвалини системи гарантування вкладів фізичних осіб, створено ФГВФО та сформовано початок адміністративно-правового регулювання його діяльності; – докризовий етап (2001–2007 рр.) – розширено повноваження ФГВФО щодо виплат вкладникам і скорочено перелік джерел формування його коштів; – кризовий етап (2008–2011 рр.) – зведено функції ФГВФО до забезпечення достатності фінансових ресурсів для виплат гарантованої суми відшкодувань та організації таких виплат; – новітній

етап (2012–2014 рр.) – встановлено обов'язкову участь банків у ФГВФО та розширено його повноваження щодо виведення з ринку неплатоспроможних банків; – проєвропейський етап (з 2015 року – дотепер) – запроваджено підвищену прозорість виведення з ринку неплатоспроможних банків, збільшено обсяг повноважень ФГВФО, зокрема як ліквідатора неплатоспроможних банків, зменшено строк здійснення виплат відшкодування вкладів усім без винятку за рахунок коштів ФГВФО.

4. У найбільш загальному розумінні під «механізмом адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО» запропоновано розуміти систему адміністративно-правових засобів, якими врегульовано алгоритм гарантування вкладів фізичних осіб від деструктивних проявів у банківській сфері, організації та реалізації суспільних відносин у сфері забезпечення стабільного й ефективного функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, а також забезпечення ефективності процесу виведення неплатоспроможних банків з національного ринку, з чітким наділенням ФГВФО необхідним обсягом прав і обов'язків. Стадіями адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО визначено: – розроблення та ухвалення нормативно-правових актів, які прямо або опосередковано врегульовують діяльність ФГВФО; – виникнення на цій основі правового статусу вкладників банківських установ (фізичних осіб і фізичних осіб – підприємців), ФГВФО, банків та інших суб'єктів, задіяних у функціонуванні системи гарантування вкладів фізичних осіб; – використання прав та юридичних обов'язків зазначеними вище особами.

Кожен елемент механізму адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО (норми права, правові відносини, акти реалізації прав і обов'язків) наділений своїми специфічними властивостями у регулюванні суспільних відносин, що виникають у зв'язку з організацією функціонування ефективної системи гарантування вкладів фізичних осіб і лише оптимальна спільна взаємодія усіх елементів механізму забезпечує його ефективну реалізацію. Доведено, що основною ознакою механізму адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО є наявність його певної мети –

захист прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків.

5. Визначено особливості організаційно-функціональної характеристики ФГВФО, до складу якого увійшла значна кількість підрозділів (департаменти, управління, відділи, служби, комітети). Результати аналізу адміністративно-правового забезпечення діяльності структурних одиниць Фонду засвідчили наявність дублювання функцій окремих з них, що дозволяє запропонувати оптимізацію структури ФГВФО – включити до складу департаментів ті підрозділи, функції яких певним чином дублюються.

Керівними органами ФГВФО є адміністративна рада та виконавча дирекція. Доведено, що прийняття рішення щодо призначення вищого керівництва при формуванні адміністративної ради Фонду підконтрольне НБ України, адже до її складу з п'яти членів входить два представники НБ України. Призначення або звільнення певної кандидатури на посаду директора-розпорядника Фонду без погодження з представниками НБ України майже неможливо – рішення має бути прийняте простою більшістю голосів (за виключенням голосу чинного директора-розпорядника).

Аргументовано, що більшій прозорості й підзвітності ФГВФО сприятиме парламентський контроль і залучення Ради НБ України до зовнішнього аудиту, адже механізм визначення незалежного аудитора адміністративною радою Фонду, що існує сьогодні, створює певні корупційні ризики (69 %).

6. Визначено основні суб'єкти адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО, а саме: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, НБ України, Міністерство фінансів України. Верховна Рада України при розробленні нормативно-правового забезпечення системи гарантування вкладів фізичних осіб має вчасно реагувати на проблему яка заважає ефективно функціонувати системі гарантування вкладів фізичних

осіб і враховувати, що її рішення повинні бути спрямовані на вдосконалення процедури виведення з ринку неплатоспроможних банків і посилення захисту прав вкладників. Президент України визначає основні напрями та заходи із підвищення надійності системи гарантування вкладів фізичних осіб, зокрема, визначає перелік заходів, які необхідно вжити Кабінету Міністрів України. Кабінет Міністрів України, своєю чергою, врегульовує, як правило, нагальні питання, що виникають під час виконання ФГВФО своїх завдань і потребують певного матеріального або організаційного забезпечення. Національний банк України, як суб'єкт адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО, врегульовує особливості взаємовідносин Фонду з вкладниками, а також банками як визнаними неплатоспроможними, так і діючими. Спільна робота усіх зазначених суб'єктів у співпраці з ФГВФО здатна забезпечити ефективне функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб і зміцнити довіру населення до банківської системи України.

7. На основі аналізу міжнародного досвіду адміністративно-правового регулювання діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері гарантування вкладів фізичних осіб підтверджено, що у світі створюються різні системи гарантування вкладів, у яких може бути передбачено як обов'язкову, так і добровільну участь банківських установ. Більшість провідних країн (Великобританія, США, Канади, Японії тощо) віддає перевагу підходу, відповідно до якого у системі гарантування вкладів обов'язкова участь банківських установ шляхом відрахування коштів до загального фонду. Україна також обрала зазначений підхід до формування фонду коштів за рахунок якого забезпечуються виплати у системі гарантування вкладів фізичних осіб. Також Україна пішла шляхом країн, у яких діє система керівництва спеціально уповноваженим суб'єктом, що забезпечує існування системи гарантування депозитів, яка має назву «мінімізатор збитків», у якій керівний орган виконує функції як тимчасового керуючого, так і функції ліквідатора. Створюються передумови зниження ризиків (а не повної їх нейтралізації) у сфері розміщення тимчасово вільних коштів фізичних осіб у банківських установах.

8. Обґрунтовано дефініцію «контроль діяльності ФГВФО», під яким запропоновано розуміти систему дій органів державної влади та представників громадськості щодо дотримання вимог чинного законодавства спеціально уповноваженим суб'єктом у сфері гарантування вкладів фізичних осіб і здійснення ним ефективної діяльності у зазначеній сфері. Залежно від суб'єктів ініціювання контроль діяльності ФГВФО поділяється на державний, що здійснюють Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України та Рахункова палата України, а також громадський, однією з суб'єктів якого є Рада громадського моніторингу при ФГВФО. Результати вивчення нормативно-правового забезпечення, практики діяльності ФГВФО та думки фахівців-економістів дозволили дійти висновку, що діяльність ФГВФО контролюється досить поверхнево і ситуативно (76 %).

Аналізом чинного законодавства встановлено, що координаційні повноваження НБ України щодо діяльності ФГВФО визначено досить широко. В основу координації діяльності ФГВФО з НБ України покладено договір про співпрацю та координацію діяльності, укладений у 2012 р. Координація діяльності з боку НБ України відбувається у наступних формах: – прийняття рішень щодо статусу певної банківської установи, на підставі якого відбувається подальша діяльність Фонду щодо певного банку; – проведення оперативних нарад; – ініціювання питання щодо внесення змін до законодавства стосовно регулювання діяльності ФГВФО; – кредитування НБ України ФГВФО.

9. На основі вивчення практики адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО, а також позитивного зарубіжного досвіду щодо гарантування вкладів фізичних осіб визначено пріоритетні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО, а саме: подальша гармонізація національного законодавства до законодавства ЄС; модифікація підходів до формування фондів ФГВФО; розширення кола суб'єктів, на яких поширюється діяльність ФГВФО щодо гарантування банківських вкладів, зокрема поширення гарантування банківських вкладів на

депозити юридичних осіб (насамперед, кошти підприємств малого та середнього бізнесу); запровадження роз'яснювальної роботи щодо значення та діяльності ФГВФО. Запропоновані кроки забезпечать підвищення рівня довіри населення країни до системи гарантування вкладів фізичних осіб, зокрема її ключового суб'єкта – ФГВФО, як наслідок, сформується стійка уява про безпечність і надійність розміщення депозитів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик Б. П., Скірка А. С. Становлення системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні: нормативно-правові аспекти. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 21. № 1. С. 158–165.
2. Адамчук Н. Г., Зимовцев И. Международная практика страхования депозитов. *Страховое дело*. 2007. № 5. С. 7–13.
3. Административное право : учебник / под ред. Ю. М. Козлова, Л. Л. Попова. М. : Юристъ, 1999. 320 с.
4. Адміністративне право : підручник / [Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богуцький та ін.] ; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. Харків : Право, 2010. 624 с.
5. Адміністративне право України : підручник / [В. В. Галунько, В. І. Олефір, Ю. В. Гридасов, А. А. Іванищук, С. О. Короєд]. Херсон : ХМД, 2013. Т. 1. Загальне адміністративне право. Академічний курс. 393 с.
6. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломoeць. Київ : Істина, 2008. 219 с.
7. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку ХХІ століття) : монографія / [В. В. Галунько, В. І. Олефір, М. П. Пихитін та ін.] ; за заг. ред. В. В. Галунька ; Херсон. юрид. ін-т Харків. нац. ун-ту внутр. справ. Херсон : Херсонська міська друкарня, 2010. 376 с.
8. Адміністративне право України: основні категорії та поняття : навч. посіб. / [В. І. Загуменник, В. В. Мусієнко, В. В. Проценко] ; за заг. ред. О. Х. Юлдашева. Київ : Поліграфіст, 2010. 512 с.
9. Адміністративне право. Академічний курс : підручник : у 2 т. / [ред. кол. : В. Б. Авер'янов (голова) та ін.]. Київ : Юрид. думка, 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с.
10. Алексеенко М. Д. Страхування вкладів фізичних осіб: практика та шляхи її вдосконалення. *Економіка України*. 2002. № 3. С. 17–24.

11. Алексейчук Е. Перспективы развития украинской системы гарантирования банковских вкладов с учетом мирового опыта. *Закон и жизнь*. 2013. № 9. С. 26–30.
12. Алексійчук К. О. Фінансово-правові засади гарантування банківських вкладів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2014. 167 с.
13. Алексійчук К. Фінансовий контроль у системі гарантування банківських вкладів. *Митна справа*. 2012. № 2 (80). С. 123–129.
14. Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Страхова справа. Київ : Знання, 2005. 351 с.
15. Бакун О. Гарантування вкладів – складова гарантії фінансової стабільності. *Вісник Національного банку України*. 2004. № 7. С. 48–50.
16. Балдич Н. Державне гарантування вкладів та проблеми асиметричності інформації в банківському секторі. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2009. Вип. 4. С. 55–63.
17. Банківські операції : підручник / [А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. Київ : КНЕУ, 2002. 476 с.
18. Безвух С. В. політика захисту вкладів в країнах Євросоюзу та Україні в період фінансової кризи. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. Т. 1. № 1. С. 151–153.
19. Безвух С. В., Серветник І. В. Організація системи захисту вкладів у вітчизняній банківській системі та проблеми її розвитку. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2010. № 3. С. 45–54.
20. Берназюк Я. О. Проблемні питання сплати банками збору до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. *Вісник Національного банку України*. 2004. № 7. С. 41–45.

21. Белік В. О. Поняття та структура механізму адміністративно-правової протидії корупції прокуратурою України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3–2. С. 188–192.
22. Билінська О. Б. Функції системи гарантування вкладів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 12. Ч. 1. С. 38–42.
23. Буряк О. П. Банківська система Німеччини та особливості державного регулювання банківської кризи 2008 – 2010 рр. *Демократичне врядування*. 2015. Вип. 15. URL: <http://goo.gl/jYZC1H>
24. Бухтіарова А. Г. Розвиток національної системи страхування вкладів : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Суми, 2015. 284 с.
25. Бухтіарова А. Г. Роль і значення держави у побудові ефективної системи страхування вкладів. *Інноваційна економіка*. 2013. № 2 (40). С. 303–308.
26. Бучко І. Є. Основні засади функціонування фонду гарантування вкладів фізичних осіб у системі банківської безпеки. *Економіка і суспільство*. 2016. № 5. С. 325–329.
27. Ващук Н. Ф. Адміністративно-правове регулювання у сфері легкої промисловості України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 236 с. URL: https://ndi.mvs.gov.ua/files/pdf/dissertation_Vasthuk_N_F.pdf
28. Веремеенко И. И. Механизм административно-правового регулирования в сфере охраны общественного порядка. Ч. 1. Предмет и понятие. М. : ВНИИ МВД СССР, 1981. 111 с.
29. Войцеховська Х. В. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб як учасник цивільних правовідносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2016. 20 с.
30. Воюцька О., Каплій О. Сучасний стан основних джерел адміністративного права. *Новітні наукові дослідження держави і права*. 2012. С. 489–493.

31. Галапуп Н., Бобанич А. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: особливості функціонування та шляхи вдосконалення. *Світ фінансів*. 2011. № 3. С. 58–68.
32. Галунько В. В., Єщук О. М. Поняття та зміст адміністративно-правового регулювання. *Actual problems of corruption prevention and counteraction*. 2011. URL: <http://www.law-property.in.ua/>.
33. Гаращук В. М. Контроль та нагляд у державному управлінні : монографія. Харків : Фоліо, 2002. 176 с.
34. Гладкий В. В. Мінливість і занепад законодавства: постановка питання. *Актуальні проблеми реформування сучасного законодавства* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 14–15 верес. 2017 р.). Харків, 2017. С. 5–10.
35. Головистикова А. Н., Дмитриев Ю. А. Проблемы теории государства и права : учебник. М. : Эксмо, 2005. 832 с.
36. Головіна Я. Реформування систем страхування депозитів у США та країнах ЄС під впливом сучасних кризових умов. *Банківська справа*. 2016. № 4. С. 113–126.
37. Голосніченко І. П., Стахурський М. Ф., Золотарьова Н. І. Адміністративне право України: основні поняття : навч. посіб. / за заг. ред. І. П. Голосніченка. Київ : ГАН, 2005. 232 с.
38. Гонта О. І., Прокопенко В. Ю., Дубина М. В. Роль системи гарантування вкладів у підвищенні рівня довіри громадян до діяльності депозитних установ. *Проблеми економіки*. 2018. № 3 (37). С. 178–183.
39. Гончарук С. Т. Адміністративне право України. Загальна та особлива частини : навч. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2000. 239 с.
40. Горобова Г. О., Галунько В. В. Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї : монографія. Київ : Ін-т публічного права, 2016. 226 с.
41. Гупаловська М. Фінансовий контроль у бюджетних установах: прагматика та шляхи удосконалення в ринкових умовах господарювання. *Наука*

молода. 2004. Вип. 2. С. 137–139. URL : http://www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/LVx8CM.pdf

42. Даниленко А. Еволюція системи гарантування вкладів в Україні до світових стандартів: макропруденційний аспект. *Вісник Національного банку України*. 2017. № 242. С. 15–30.

43. Даниленко А. Яке майбутнє у системи гарантування вкладів фізичних осіб. *Експертна платформа* : [сайт]. URL: https://expla.bank.gov.ua/expla/news_0137.html

44. Даценко О. М. Адміністративно-правове регулювання нафтогазового комплексу. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2015. № 5/1. С. 24–30.

45. Демидова Л. М., Айрапетян А. С., Сарана С. В., Кальян О. С. Напрями удосконалення діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб: економіко-правовий аспект. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. Т. 4, № 31. С. 4–11.

46. Деякі питання забезпечення стабільності фінансової системи : постанова Кабінету Міністрів України від 18 груд. 2016 р. № 961. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/961-2016-%D0%BF#Text>.

47. Джефферсон Т. О злоупотреблении властью и коррупции. *Аллея науки*. 2017. № 10. С. 689–693.

48. Директор Фонду гарантування вкладів Світлана Рекрут : Ми не хочемо крові – ми хочемо повернення грошей кредиторам. *УНІАН : інформаційне агентство* : [сайт]. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/10635216-direktor-fondu-garantuvannya-vkladiv-svitlana-rekrut-mi-ne-hochemo-krovi-mi-hochemo-povernennya-groshey-kreditoram.html>

49. Дмитрієв Ю. Спеціальна перевірка державних службовців як основний механізм запобігання корупції. *Вісник: офіційно про податки*. 2015. № 27–28. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8612>

50. Довнар Ю. П. (Гаврильченко Ю. П.). Гарантирование возврата средств, размещенных в банках Республики Польша (сравнительно-правовой аспект). *Право и демократия* : сб. науч. тр. / [редкол. : В. Н. Бибило (гл. ред.) и др.]. Минск, 2007. Вып. 18. С. 155–170.

51. Доходи та заощадження в перехідній економіці України : колективна монографія / под ред. С. Панчишин, М. Савлук. Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2003. 406 с.

52. Дубина М. В. Особливості функціонування системи страхування вкладів у Швейцарії. *Науковий вісник ЛьвДУВС*. 2014. № 1. С. 184–185.

53. Загуменник В. І., Мусієнко В. В., Проценко В. В. Адміністративне право України: основні категорії та поняття : навч. посіб. / за заг. ред. О. Х. Юлдашева. Київ : Поліграфіст, 2010. 512 с.

54. Заславська О. І. Тенденції розвитку гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*. 2016. Вип. 16. С. 121–129.

55. Зверяков М. І., Коваленко В. В., Сергеева О. С. Управління фінансовою стійкістю банків : підручник. Одеса : Атлант, 2014. 485 с.

56. Іщенко О. М., Вікторчук М. В. Юридична відповідальність посадових і службових осіб Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. *Право і безпека*. 2017. № 4. С. 65–74.

57. Калуш І. С. Організаційно-правові основи застосування антидемпінгових мит в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2007. 20 с.

58. Карчева Г. Т., Тривайло А. Ю., Сорока В. М. Побудова ефективної системи страхування депозитів: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Чернігівський науковий часопис*. Серія 1. Економіка і управління. 2016. № 1 (7). С. 73–80.

59. Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України : навч.-метод. посіб. Одеса : Юрид. літ., 2002. 312 с.

60. Козлов Ю. М. Адміністративне право : підручник. Київ : МАУП, 2005. 554 с.
61. Коломоєць Т. О., Колпаков В. К. Вступ до навчального курсу «Адміністративне право України» : навч. лекція. Київ : Ін Юре, 2014. 240 с.
62. Комірчий П. О. Адміністративно-правові засади публічної служби у правоохоронній сфері України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 611 с.
63. Кондрацька Н. М. Теоретико-методологічні основи формування системи гарантування вкладів фізичних осіб. *Вісник Одеського Національного університету ім. І. І. Мечникова*. 2013. Т. 18, вип. 4/2. С. 70–73.
64. Користін О. Є. Протидія відмиванню коштів: міжнародні стандарти, зарубіжний досвід, адміністративно-правові, кримінологічні, кримінально-правові, криміналістичні засади та система фінансового моніторингу в Україні : підручник / [О. Є. Користін, Л. І. Аркуша, А. С. Беніцький та ін.] ; за ред. О. Є. Користіна. Одеса : Фенікс, 2015. 984 с.
65. Костогриз В. Г. Гарантування вкладів як важливий чинник конкурентоспроможності банківської системи України. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи*. 2008. Вип. 23. С. 346–352.
66. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
67. Курс адміністративного права України : підручник / [В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух та ін.] ; за ред. В. В. Коваленка. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 808 с.
68. Кутарба А. Ю. Перспективы развития системы страхования вкладов в республике Абхазии. *КиберЛенинка* : [сайт]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/perspektivy-razvitiya-sistemy-strahovaniya-vkladov-v-respublike-abhazii>

69. Кудерська Н. Законотворча діяльність Верховної Ради України: проблеми та шляхи їх розв'язання. *Вісник Академії управління МВС*. 2009. № 2. С. 63–72.

70. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з надання фінансових послуг (крім професійної діяльності на ринку цінних паперів) : постанова Кабінету Міністрів України від 7 груд. 2016 р. № 913. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/913-2016-%D0%BF>

71. Лобач О. Система страхування вкладів як правове явище. *Юридична Україна*. 2015. № 6. С. 47–58.

72. Луговий В. О. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією, що вчиняються поліцейськими : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 281 с.

73. Мазур Т. В. Правовий режим фонду гарантування вкладів фізичних осіб у банках : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 220 с.

74. Мазур Т. Діяльність фонду гарантування банківських вкладів: зарубіжний досвід і пропозиції для України. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 2 (134). С. 95–98.

75. Мельник А. Т. Функціонування системи гарантування залучених ресурсів у контексті забезпечення стабільності фінансової системи України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Економіка. 2013. Вип. 22. С. 75–78.

76. Мельник О. М. Проблеми охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в Україні : монографія. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2002. 362 с.

77. Меморандум про взаєморозуміння між Національним банком України, Міністерством фінансів України, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб : укладено 24 трав. 2014 р. *Фонд гарантування вкладів фізичних осіб* : [сайт]. URL: <http://www.fg.gov.ua/about/memos>

78. Молодіко К. Проблема морального ризику у правовідносинах із гарантування банківських вкладів. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 6. С. 23–27.

79. Молодико К. Ю. Гарантування банківських вкладів як міжгалузевий інститут. *Методологія приватного права: сучасний стан та перспективи розвитку* : зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22–23 трав. 2009 р.). Київ, 2009. С. 355–359.

80. Нагорна І. В. Державне управління в країнах-членах ЄС : навч. посіб. / за заг. ред. М. Бойцуна, Я. Мудрого, О. Рудіка. Київ : Міленіум, 2009. 192 с.

81. Нагорний Ю. І., Кисільова І. Ю., Ведмідь Ю. М. Проблеми системи страхування депозитів в Україні та шляхи їх подолання. *Вісник Запорізького національного університету*. Серія : Економічні науки. 2012. № 1 (13). С. 205–210.

82. Нароган В. В., Тихонова О. В. Формування монетарної політики держави: досвід окремих зарубіжних країн. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Серія : Економічні науки. 2019. Вип. 4 (88). С. 153–160.

83. Науменко С. Г. Генеза та особливості адміністративно-правового регулювання системи гарантування банківських вкладів у провідних країнах світу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Є.О. Дідоренка*. 2021. № 93, т. 1. С. 190–199.

84. Науменко С.Г. Імплементация міжнародних стандартів у національну систему гарантування вкладів фізичних осіб. *Сучасний стан і перспективи розвитку юридичної освіти в Україні в умовах європейської інтеграції* : матеріали наук.-теорет. конф. (м. Київ, 22 квіт. 2021 р.). Київ, 2021. С. 68-69.

85. Науменко С. Г. Історія та передумови виникнення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 3, т. 1. С. 182–186.

86. Науменко С. Г. Контроль діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб: адміністративно-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2020. № 6, т. 2. С. 94–98.

87. Науменко С. Г. Обеспечение гарантий банковских вкладчиков: опыт зарубежных стран. *Visegrad journal on human rights*. 2020. № 3. Р. 40–44.

88. Науменко С. Г. Особливості окремих стадій адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. *Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 25–26 груд. 2020 р.). Запоріжжя, 2020. Ч. 2. С. 49–52.

89. Науменко С. Г. Подолання корупційних загроз як запорука належної діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. *Імплементация європейських стандартів запобігання корупції в Україні* : матеріали міжвузів. наук.-практ. круглого столу (Київ, 22 берез. 2019 р.). Київ, 2019. С. 92–94.

90. Науменко С. Г. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: корупціогенний фактор чи важіль протидії корупції. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2019. Ч. 2. С. 207–208.

91. Науменко С. Г. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: особливості функціонування структурних підрозділів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 200–202. URL: http://lsej.org.ua/1_2021/50.pdf

92. Науменко С. Г., Герасименко Л. В. Суб'єкти системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 3 (28), т. 1. С. 171–175.

93. Національний банк та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб за підтримки Світового банку вдосконалять механізми врегулювання неплатоспроможності банків. *Національний банк України* : [сайт]. URL : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=90652373&cat_id=55838

94. Національний банк та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб за підтримки Світового банку вдосконалять механізми врегулювання неплатоспроможності банків. *Національний банк України* : [сайт]. URL:

<https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ta-fond-garantuvannya-vkladiv-fizichnih-osib-za-pidtrimki-svitovogo-banku-vdoskonalyat-mehanizmi-vregulyuvannya-neplatospromojnosti-bankiv>

95. Німко О. Механізм правового регулювання організації та проведення земельних аукціонів в Україні. *Земельне право*. 2009. № 10. С. 130–132.

96. Огієнко В. І. Система гарантування депозитів фізичних осіб в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01. Львів, 2005. 19 с.

97. Олексин А. Г., Дембіцька А. В. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб в Україні: основні напрями діяльності та подальше вдосконалення. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 23. С. 512–517.

98. Організаційна структура. *Фонд гарантування вкладів фізичних осіб* : [сайт]. URL : <https://www.fg.gov.ua/articles/39919-organizaciyna-struktura.html>.

99. Орлова В. О., Кожухов Д. Л. Підвищення рівня довіри населення до банківського сектора за допомогою системи гарантування вкладів. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського*. 2013. № 3 (59). С. 122–129.

100. Остапенко О. І. Наукові уявлення про механізм адміністративноправового регулювання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : Юридична. 2010. Вип. 2. С. 142–149.

101. Офіційний сайт Банківського гарантійного фонду. URL: <https://www.bfg.pl>.

102. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>.

103. Пацкан В. В. Рахункова палата як вищий орган аудиту України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Ужгород, 2020. 472 с.

104. Питання Фонду гарантування вкладів фізичних осіб : постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 21 січ. 1999 р.

№ 70. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-99-%D0%BF>

105. Підвисоцький Я. В. Аналіз механізму гарантування депозитів вкладників банків у ЄС та в Україні. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2019. № 19. С. 161–173.

106. Положення про Раду громадського моніторингу при Фонді гарантування вкладів фізичних осіб : рішення виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 18 берез. 2016 р. № 369. *Фонд гарантування вкладів фізичних осіб* : [сайт]. URL : <https://fg.gov.ua/dokumenty>

107. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07 груд. 2000 р. № 2121-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

108. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

109. Про внесення змін до деяких законів України щодо відшкодування фізичним особам через систему гарантування вкладів фізичних осіб шкоди, завданої зловживаннями у сфері банківських та інших фінансових послуг : Закон України від 15 лист. 2016 № 1736-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1736-19>

110. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи : Закон України від 04 лип. 2014 р. № 1586-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1586-18/ed20140704>

111. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків із ринку : Закон України від 16 лип. 2015 р. № 629-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/629-19>

112. Про делегування представника Кабінету Міністрів України до складу адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 лют. 2019 р. № 93-р. *Урядовий портал* : [сайт]. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deleguvannya-predstavnika-kabinetu-ministriv-ukrayini-do-skladu-administrativnoyi-radi-fondu-garantuvannya-vkladiv-fizichnih-osib>

113. Про деякі питання регулювання грошово-кредитного ринку : постанова Національного банку України від 04 груд. 1998 р. № 513. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0597500-98>.

114. Про забезпечення надання кредиту Фонду гарантування вкладів фізичних осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 28 груд. 2016 р. № 1003. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1003-2016-%D0%BF#Text>

115. Про забезпечення надання кредиту Фонду гарантування вкладів фізичних осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 08 вер. 2015 р. № 701. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/701-2015-%D0%BF#Text>

116. Про забезпечення надання кредиту Фонду гарантування вкладів фізичних осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 04 квіт. 2015 р. № 156. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-2015-%D0%BF#Text>

117. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи : наказ Міністерства юстиції України від 24 квіт. 2017 р. № 1395/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17>

118. Про затвердження Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку : рішення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 5 лип. 2012 р. № 2. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z1581-12>.

119. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу : постанова Правління НБУ від 17 серп. 2012 р. № 346. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12#Text>

120. Про затвердження Положення про підтримку ліквідності Національним банком України Фонду гарантування вкладів фізичних осіб : постанова Національного банку України від 18 берез. 2013 № 95. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0543-13>.

121. Про затвердження Положення про порядок ведення реєстру учасників Фонду гарантування вкладів фізичних осіб : рішення Виконавчої Дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних від 12 лист. 2012 р. № 7. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1547-12>

122. Про затвердження Положення про порядок відбору осіб, які можуть виконувати роботи (надавати послуги) неплатоспроможним банкам або банкам, що ліквідуються, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб : рішення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 28 берез. 2016 р. № 434. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0612-16#Text>

123. Про затвердження Положення про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладками : рішення Виконавчої Дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 09 серп. 2012 р. № 14. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1548-12#Text>.

124. Про затвердження Положення про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів вкладникам банків у разі їх ліквідації : постанова Правління НБУ від 11 січ. 2001 р. № 8. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0056-01#Text>.

125. Про затвердження Положення про порядок інформування громадськості про систему гарантування вкладів фізичних осіб : рішення

Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 23 лип. 2012 р. № 10. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1370-12>.

126. Про затвердження Положення про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб : постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 30 серп. 2002 р. № 1301/268. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1301-2002-%D0%BF>

127. Про затвердження Порядку надання Фонду гарантування вкладів фізичних осіб кредиту або внеску держави на безповоротній основі та Методики проведення оцінки настання ризику істотного зменшення обсягу його коштів : постанова Кабінету Міністрів України від 09 лип. 2014 р. № 251. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/251-2014-%D0%BF#Text>

128. Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків : указ Президента України від 10 верес. 1998 р. № 996/98. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996/98>.

129. Про заходи щодо посилення захисту прав громадян, які є вкладниками банків, та інших клієнтів банків і забезпечення стабільності у банківській системі : указ Президента України від 18 лип. 2006 р. № 624 / 2006. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6242006-4594>.

130. Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності (конституційності) Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" положенням статті 6, частини першої статті 8, частини четвертої статті 13, статей 21, 22, частин першої, четвертої, п'ятої статті 41 Конституції України : постанова Пленуму Верховного Суду України № 13 від 03 лип. 2015 р. *Конституційний Суд України* : [сайт]. URL: <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/37.pdf>

131. Про здійснення дострокового погашення векселів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 18 лип. 2018 р. № 559. *Урядовий портал* : [сайт]. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zdijsnennya-dostrokovogo-pogashennya-vekseliv-fondu-garantuvannya-vkladiv-fizichnih-osib>

132. Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України : Закон України від 31 жовт. 2008 р. № 639-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/639-17>.

133. Про Рахункову палату : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 576-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>

134. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 23 лют. 2012 р. № 4452-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>

135. Про створення комісії з розгляду скарг та підготовки пропозицій стосовно організації і проведення відкритих торгів (аукціонів) з продажу активів (майна) банків, що виводяться з ринку або ліквідуються : рішення Виконавчої Дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 30 берез. 2017 р. № 1302. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0544-17#Text>.

136. Про утворення Комітету Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з питань консолідації, управління та продажу майна (активів) банків : рішення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 18 квіт. 2019 р. № 963. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0534-19>

137. Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 20 верес. 2001 р. № 2740-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2740-14#Text>

138. Пучкова М. В. Обеспечение прав граждан органами управления союзной республики / отв. ред. Б. М. Лазарев. М. : Наука, 1987. 140 с.

139. Рівень довіри до суспільних інститутів та електоральні орієнтації громадян України. *Центр Разумкова* : [сайт]. URL:

<https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-doviry-do-suspilnykh-instytutiv-ta-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy>

140. Річний звіт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – 2019. Київ, 2020. 135 с. URL: <https://www.fg.gov.ua/storage/editor/files/richniy-zvit-fondu-2019.pdf>

141. Рожкова К. Вхідження Ощадбанку до системи гарантування знову відкладається. *Укрінформ* : [сайт]. URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3038090-rozkova-poasnila-comu-vhodzenna-osadbanku-do-sistemi-garantuvanna-znovu-vidkladaetsa.html>

142. Руденко З. М. Діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та його співпраця з Національним банком України. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2014. Вип. 24.7. С. 286–291.

143. Савчин М. Питання на мільйони. *Юридична Газета online*. 2016. № 16 (514). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/bankivske-ta-finansove-pravo/pitannya-na-milyoni.html>

144. Саєнко В. Організаційне забезпечення механізму державного гарантування захисту прав вкладників – фізичних осіб : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Донецьк, 2011. 20 с.

145. Серпенінова Ю. С. Дослідження етапів становлення та розвитку системи гарантування фізичних осіб в Україні. *Вісник Сумського державного університету*. Серія : Економіка. 2015. № 2. С. 85–91.

146. Серпенінова Ю. С. Особливості організації аудиту Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 6 (156). С. 427–431.

147. Серпенінова Ю. С. Особливості реалізації Фондом гарантування вкладів фізичних осіб законодавчо визначених функцій. *Вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 1 (36). С. 44–49.

148. Система гарантування вкладів в Україні : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук Т. С. Смовженко. Львів : Львів. банківський ін-т НБУ, 2004. 255 с.

149. Ситник І. В., Саєнко В. Б. Розвиток системи державного гарантування вкладів як засіб стабілізації банківського сектору України. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Серія : Державне управління. 2011. Т. 159, вип. 147. С. 140–143.
150. Сірка А. Зарубіжний досвід функціонування світової системи гарантування вкладів: уроки для України. *Світ фінансів*. 2016. № 1. С. 74–85.
151. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. Київ : Алерта, 2009. 520 с.
152. Скомарович І. Г. Місце Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у забезпеченні стабільності грошово-кредитної системи України. *Вісник ПолтНТУ*. Серія : Економіка і регіон. 2009. № 1 (20). С. 165–167.
153. Смовженко Т., Серветник І. Розвиток національної системи гарантування вкладів фізичних осіб: застосування передових принципів та методів. *Банківська справа*. 2012. № 5. С. 59–75.
154. Соколов О. М. Правові засади взаємодії Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з Національним банком України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3. С. 192–200.
155. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Атіка, 2007. 624 с.
156. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року / Міністерство фінансів України ; Національний банк України. Київ, 2020. 105 с. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf
157. Стратегія розвитку Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на 2013–2017 роки. *Фонд гарантування фізичних осіб* : [сайт]. URL : <http://old.fg.gov.ua/news/10-about?start=370>
158. Теорія держави і права : навч. посіб. / [М. П. Пихтін, В. В. Галуцько, М. М. Новіков, М. М. Новікова, О. О. Онищук] ; за заг. ред. В. В. Галуцька. Херсон : ХЮІ ХНУВС, 2010. 250 с.

159. Теремецький В. І. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері оподаткування. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2012. № 1 (35). С. 50–54.

160. Тищенко В. В. Система гарантування вкладів фізичних осіб як чинник економічної безпеки банківської діяльності в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип. 24, ч. 2. С. 88–92.

161. Тіньова економіка в Україні: стан, тенденції, шляхи подолання : аналіт. огляд / [упоряд.: С. С. Чернявський, В. А. Некрасов, А. В. Титко та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 152 с.

162. Толуб'як В. С. Фінансовий контроль у сфері пенсійного забезпечення: мета, завдання, функції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 8. С. 86–89.

163. Трубанов А. В. Концепция организации и функционирования системы страхования банковских вкладов в России. *Банковское право*. 2005. № 1. С. 3–9.

164. Фалатюк О. С. Поняття та сутність механізму адміністративно-правового регулювання у сфері перевезення вантажів автомобільним транспортом. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2014. № 8. С. 115–118.

165. Федосєєва Т. Р. Гарантування вкладів фізичних осіб: проблемні питання. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2 (12). С. 296–304.

166. Фомінов Р. М. Функції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб: теоретико-правові аспекти. *Правовий вісник Української Академії банківської справи*. 2013. № 2 (9). С. 53–57.

167. Ходак Є. С. Адміністративно-правовий статус Фонду гарантування вкладів фізичних осіб : дис. ... канд. юрид. наук (д-ра філософії) : 12.00.07 (081). Тернопіль, 2017. 225 с.

168. Ходак Є. С. Напрями вдосконалення українського законодавства в контексті реалізації основоположних принципів міжнародної асоціації

страховиків депозитів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 2. ч. 1. С. 155–159.

169. Ходак Є. С. Особливості формування коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. *Часопис Академії адвокатури України*. 2015. № 4, т. 8. С. 126–130.

170. Ходак Є. С. Правові засади відшкодування банківських вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. *Право і безпека*. 2015. № 4. С. 136–141.

171. Ходак Є. С. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб як суб'єкт адміністративно-правового регулювання відносин у сфері гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. *Судова апеляція* : наук.-практ. журн. 2017. № 4. С. 30–38.

172. Цибульникова В. Ю., Земцов А. А. Об особенностях системы страхования банковских вкладов в странах Европейского Союза. *Фундаментальные исследования*. 2017. № 6. С. 204–209.

173. Череп А. В., Коротаєва О. В. Діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2013. Вип. 2, т. 1. С. 345–352.

174. Чеховський Д. Б. Економічна природа гарантування банківських вкладів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Економіка. 2014. Вип. 26. С. 95–100.

175. Черномаз О. Б. Адміністративно-правове регулювання правовідносин у сфері пасажирських перевезень на залізничному транспорті : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2007. 20 с.

176. Шопіна І. М. Адміністративно-правове регулювання управління органами внутрішніх справ України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2012. 514 с.

177. Щодо відповідності (конституційності) Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» положенням статті 6, частини першої статті 8, частини четвертої статті 13, статей 21, 22, частин першої,

четвертої, п'ятої статті 41 Конституції України : конституційне подання Верховного Суду України від 8 лип. 2015 р. № 201-2157/0/8-15. *ІПС ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00101>

178. Щуревич О., Стахів І. Підвищення довіри до банківської системи України. *Світ фінансів*. 2020. № 2 (63). С. 24–35.

179. Юрик С. О. Основні проблеми Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2015. Вип. 89. С. 45–48.

180. Юрків Н. Я. Щодо наближення банківського законодавства України в системі гарантування вкладів до вимог Європейського Союзу : аналіт. записка. Серія : Економіка. 2019. № 6. С. 1–10.

181. Ярмакі Х. П. Механізм адміністративно-правового регулювання *Південноукраїнський правовий часопис*. 2013. № 3. С. 81–87.

182. Ярошевська Р. С. Містобудівна діяльність, як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 2. С. 201–204.

183. Basel Committee on Banking Supervision and International Association of Deposit Insurers (2009). Core Principles for Effective Deposit Insurance Systems. Basel: Bank for International Settlements. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs151.pdf>.

184. Directive 2014/49/ EC of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on deposit-guarantee schemes [E.R.]. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex:32014L0049>

185. Directive 2014/59/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 establishing a framework for the recovery and resolution of credit institutions and investment firms. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014L0059>

186. Federal Deposit Insurance Corporation. URL : <https://www.fdic.gov/>

187. Reznik, O., Olga Getmanets, O., Kovalchuk, A., Nastyuk, V., Andriichenko, Financial security of the state. *Journal of Security and Sustainability*. 2020. Issues 9(3). P. 843–852.

188. Tykhonova O., Sviderskyi O., Yefremova I. Organizational aspects of fiscal authorities in Ukraine and foreign countries: comparative analysis. *Baltic journal of economic studies*. 2018. Vol. 4. N 5. 357–363.

189. Tykhonova O., Lytvyn N., Ivantsov V., Chyshko K., Yarosh A. Electronic Banking as a Prospective Directive for the Financial Services Market Development. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. Vol. 22. Issue 2S.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета

вивчення думки фахівців-економістів державних та приватних суб'єктів господарювання з питань адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

Шановний колего!

Вам пропонується відповісти на низку запитань, які стосуються актуальних питань адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. В зв'язку з цим, ми звертаємось до Вас із проханням відповісти на ряд запитань, об'єктивність Ваших відповідей допоможе розробити рекомендації, які, на нашу думку, будуть корисними і Вам у Вашій роботі.

Від Вашого особистого ставлення, сумлінності та щирості залежатиме якість усього опитування.

Прізвище вказувати не потрібно. Результати буде використано лише в узагальненому вигляді в науково-практичних цілях.

Уважно прочитайте запитання і оберіть альтернативу, біля якої поставте позначку.

Будемо вдячні за точні та правдиві відповіді!

Заздалегідь дякуємо Вам за допомогу у дослідженні!!!

1. Рівень Вашої освіти?

- 1) повна вища освіта
- 2) базова вища освіта
- 3) незакінчена вища освіта
- 4) середня спеціальна освіта
- 5) повна загальна середня освіта
- 6) неповна загальна середня освіта

2. Ваш вік?

- 1) до 25 років
- 2) 26-30 років
- 3) 31-35 років
- 4) 36-40 років
- 5) понад 40 років

3. Ваш стаж роботи?

- 1) до 1 року
- 2) від 1 до 3 років
- 3) від 3 до 5 років
- 4) від 5 до 10 років
- 5) понад 10 років

4. Яка мета існування системи гарантування вкладів фізичних осіб?

- 1) захист прав і законних інтересів вкладників банків
- 2) сприяння зміцненню довіри до банківської системи України
- 3) стимулювання до залучення коштів у банківську систему України
- 4) забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків

5. Чи є тотожними поняття «система страхування вкладів» та «система гарантування вкладів»?

- 1) так
- 2) ні

6. Чи погоджуєтесь Ви з тим, що існування системи гарантування вкладів спонукає банки до надмірно ризикованої діяльності, а також зменшує стимули суб'єктів щодо зваженого вибору банку для розміщення вкладів, провокує розміщення вкладів у банках, що займаються надмірно ризикованою діяльністю?

- 1) так
- 2) ні

7. Чи погоджуєтесь Ви з тим, що гарантування банківських вкладів фізичних осіб є важливою функцією держави?

- 1) так
- 2) ні

8. Чи вважаєте Ви необхідною участь у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб ПАТ «Державний ощадний банк України»?

- 1) так
- 2) ні

9. Чи є необхідною та доцільною участь кредитних спілок у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб?

- 1) так
- 2) ні

10. Чи погоджуєтесь Ви з тим, що при визначенні розміру внесків до ФГВФО доцільно враховувати ризиковість діяльності певного банку?

- 1) так
- 2) ні

11. Що має забезпечити вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб?

- 1) підвищення довіри клієнтів до банку та їх впевненості в поверненні їх коштів
- 2) збільшення розмірів депозитів і частки довгострокових депозитів
- 3) посилення контролю за банківською діяльністю

12. Як на Вашу думку сьогодні контролюється діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб?

- 1) поверхнево
- 2) ситуативно
- 3) ретельно
- 4) регулярно

13. Чи вважаєте Ви, що сьогодні існує монополізація прийняття рішення щодо призначення вищого керівництва Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з боку Національного Банку України?

- 1) так
- 2) ні

14. Чи вважаєте Ви за доцільне перехід до диференційованої системи внесків до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб залежно від ризиків, яких зазнає кредитна установа?

1) так

2) ні

15. Чи вважаєте Ви, що визначення незалежного аудитора адміністративною радою Фонду гарантування вкладів фізичних осіб створює певні корупційні ризики?

1) так

2) ні

16. Чи вважаєте Ви за доцільне передбачити додаткову умову для осіб, які не можуть входити до складу адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, - наявність у Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення?

1) так

2) ні

Додаток Б

Зведені дані

результатів анкетування 385 фахівців-економістів (головні бухгалтери та економісти аналітики) суб'єктів господарювання різних форм власності м. Києва та Київської обл., м. Дніпропетровськ, Львів, Одеса, Харків з питань адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

№ з/п	Питання	Кількість респондентів	Питома вага у %
1.	Рівень вашої освіти:		
	повна вища освіта	208	54
	базова вища освіта	89	23
	незакінчена вища освіта	42	11
	середня спеціальна освіта	46	12
	повна загальна середня освіта	0	0
2.	Ваш вік:		
	до 25 років	50	13
	26-30 років	81	21
	31-35 років	127	33
	36-40 років	58	15
	понад 40 років	69	18
3.	Ваш стаж роботи:		
	до 1 року	27	7
	від 1 до 3 років	81	21
	від 3 до 5 років	165	43
	понад 10 років	112	29
4.	Мета існування системи гарантування вкладів фізичних осіб:		
	захист прав і законних інтересів вкладників банків	115	30
	сприяння зміцненню довіри до банківської системи України	81	21
	стимулювання до залучення коштів у банківську систему України	110	29
	забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків	79	20
5.	Поняття «система страхування вкладів» та «система гарантування вкладів» тотожні:		
	так	150	39
	ні	235	61

6.	Існування системи гарантування вкладів спонукає банки до надмірно ризикованої діяльності, зменшує стимули суб'єктів щодо зваженого вибору банку для розміщення вкладів, провокує розміщення вкладів у банках, що займаються надмірно ризикованою діяльністю:		
	так	258	67
	ні	127	33
7.	Гарантування банківських вкладів фізичних осіб є важливою функцією держави:		
	так	312	81
	ні	73	19
8.	Участь у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб ПАТ «Державний ощадний банк України» є необхідною:		
	так	335	87
	ні	50	13
9.	Участь кредитних спілок у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб є необхідною та доцільною:		
	так	281	73
	ні	104	27
10.	При визначенні розміру внесків до ФГВФО доцільно враховувати ступінь ризиковості діяльності певного банку:		
	так	235	61
	ні	150	39
11.	Доцільно здійснити перехід до диференційованої системи внесків до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб залежно від ризиків, яких зазнає кредитна установа:		
	так	296	77
	ні	89	23
12.	Вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО має забезпечити:		
	підвищення довіри клієнтів до банку та їх впевненості в поверненні їх коштів	166	43
	збільшення розмірів банківських депозитів і частки довгострокових депозитів	142	37
	посилення контролю за банківською діяльністю	227	59
13.	Існує монополізація прийняття рішення щодо призначення вищого керівництва Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з боку Національного Банку України:		
	так	277	72
	ні	108	28

14.	Визначення незалежного аудитора адміністративною радою Фонду створює певні корупційні ризики:		
	так	266	69
	ні	119	31
15.	Діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб сьогодні контролюється:		
	поверхнево	181	47
	ситуативно	112	29
	ретельно	35	9
	регулярно	57	15
16.	Доцільним є передбачити додаткову умову для осіб, які не можуть входити до складу адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, - наявність у Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення:		
	так	312	81
	ні	73	19

Додаток В

Аналітична довідка

за результатами опитування 385 фахівців-економістів (головні бухгалтери та економісти аналітики) суб'єктів господарювання різних форм власності м. Києва та Київської обл., м. Дніпропетровськ, Львів, Одеса, Харків з питань адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

Опитування проводилось методом анонімного анкетування протягом 2019–2020 років. Загальна кількість респондентів становила 385 осіб, серед яких головні бухгалтери та економісти аналітики господарювання різних форм власності м. Києва та Київської обл., м. Дніпропетровськ, Львів, Одеса, Харків.

За віком опитані респонденти розподілилися таким чином: 31-38 років – 127 осіб (33 %); 26-30 років – 81 особа (21 %); понад 40 років – 69 осіб (18 %), 36-40 років – 58 осіб (15 %), до 25 років становила 50 осіб (13 %).

54 % респондентів мали повну вищу освіту, базова вища – 23 %, незакінчена вища – 11 %, середня спеціальна – 12 %.

Стаж роботи у 43 % опитаних респондентів становить 3-5 років, у 29 % - понад 10 років, у 21 % - від 1 до 3 років та у 7 % - до 1 року.

Переважна більшість опитаних (30 %) вважають захист прав і законних інтересів вкладників банків основною метою існування системи гарантування вкладів фізичних осіб, а 29 % опитаних такою метою вважають стимулювання до залучення коштів у банківську систему. Також метою існування системи гарантування вкладів фізичних осіб вважають сприяння зміцненню довіри до банківської системи України (21 %) та забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків (20 %). При цьому гарантування банківських вкладів визначають як важливу функцію держави 81 % опитаних респондентів.

За результатами опитування з'ясована позитивна позиція респондентів щодо доцільності участі у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб ПАТ «Державний ощадний банк України» (87 %) та кредитних спілок (73 %).

Більшість опитаних підтверджують доцільність врахування ступеню ризиковості діяльності певного банку при визначенні розміру внесків до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, та, відповідно, здійснення переходу до диференційованої системи внесків до Фонду залежно від ризиків, яких зазнає кредитна установа.

Опитані відмітили те, що вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності ФГВФО має забезпечити: посилення контролю за банківською діяльністю (59 %), підвищення довіри клієнтів до банку та їх впевненості в поверненні їх коштів (43 %) та збільшення розмірів банківських депозитів і частки довгострокових депозитів (37 %).

Переважною більшістю респондентів визнано, що сьогодні існує монополізація прийняття рішення щодо призначення вищого керівництва Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з боку Національного Банку України

Більшістю опитаних зазначено, що діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб сьогодні контролюється поверхнево (47 %) та ситуативно (29 %). Проте існують точки зору і про те, що зазначена діяльність контролюється регулярно (15 %) та ретельно (9 %).

Зважаючи на високий рівень корупційного ризику у діяльності посадових осіб Фонду гарантування вкладів фізичних осіб переважна більшість опитаних респондентів (81 %) висловила позицію щодо доцільності передбачення додаткової умови для осіб, які не можуть входити до складу адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, - наявність у Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Крім того, було зазначено, що існуючий сьогодні порядок визначення незалежного аудитора адміністративною радою Фонду створює певні корупційні ризики.

Аналіз підготовлено Сергієм Науменко

Додаток Г
Акти впровадження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор Національної
академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
Станіслав ГУСАРЄВ

21 січня 2021 року

АКТ

**про впровадження результатів дисертації здобувача наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»
Національної академії внутрішніх справ
Науменка Сергія Геннадійовича
на тему: «Адміністративно-правове регулювання діяльності Фонду
гарантування вкладів фізичних осіб»
в освітній процес Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: начальника навчально-методичного відділу Колодейчак Станіслави Іванівни (голова комісії); заступника начальника навчально-методичного відділу Бистрицького Богдана Юрійовича, завідувача кафедри публічного управління та адміністрування, кандидата юридичних наук, доцента Пастуха Ігоря Дмитровича склала цей акт про те, що результати дисертації здобувача наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» Національної академії внутрішніх справ Науменка Сергія Геннадійовича на тему: «Адміністративно-правове регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» впроваджено в освітній процес академії, зокрема:

1. Матеріали дисертації здобувача застосовуються в освітньому процесі під час підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять зі здобувачами вищої освіти з навчальних дисциплін: «Адміністративне право», «Актуальні проблеми адміністративного права і процесу», «Сучасні

аспекти адміністративного права», «Фінансове право», «Банківське право», «Біржове право» .

2. Результати дисертаційного дослідження Науменка Сергія Геннадійовича відображені в наукових статтях і науково-практичних конференціях для здобувачів вищої освіти, де в якості джерел для підготовки навчальних матеріалів рекомендовано такі публікації:

Науменко С.Г. Історія та передумови виникнення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. Випуск 3. Том 1. С. 182-186.

Науменко С.Г., Герасименко Л.В. Суб'єкти системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. Прикарпатський юридичний вісник. 2019. Випуск 3 (28). Том 1. С. 171-175.

Науменко С.Г. Подолання корупційних загроз як запорука належної діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Матеріали міжвузівського науково-практичного круглого столу: «Імплементція європейських стандартів запобігання корупції в Україні» (Київ, 22 бер. 2019 р.). С. 92-94.

Науменко С.Г. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: корупціогенний фактор чи важіль протидії корупції. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд 2019 р.) : у 2 ч. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2. С. 207-208.

Науменко С.Г. Обеспечение гарантий банковских вкладчиков: опыт зарубежных стран. Visegrad journal on human rights. 2020. № 3. Р. 76-81.

Науменко С.Г. Особливості окремих стадій адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 25-26 груд. 2020 р.). Запоріжжя, 2020. Ч. 2. С. 49-52.

3. Зазначені праці підтверджують належний навчально-методичний рівень, актуальність обраної тематики, фахову підготовку дисертації здобувача наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» Національної академії внутрішніх справ Науменка Сергія Геннадійовича на тему: «Адміністративно-правове регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб», а також практичну значущість роботи й можливість використання результатів дослідження під час викладання зазначених вище дисциплін.

Голова комісії:

Члени комісії:

Станіслава КОЛОДЕЙЧАК

Богдан БИСТРИЦЬКИЙ

Ігор ПАСТУХ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної
академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

20__ року

АКТ

про впровадження результатів дисертації здобувача наукового ступеня

доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Національної академії внутрішніх справ

Науменка Сергія Геннадійовича

на тему: «Адміністративно-правове регулювання діяльності Фонду

гарантування вкладів фізичних осіб»

у науково-дослідну роботу

Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Никифорчука Дмитра Йосиповича (голова комісії); завідувача кафедри публічного управління та адміністрування, кандидата юридичних наук, доцента Пастуха Ігоря Дмитровича, професора кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань, доктора юридичних наук, професора Тихонової Олени Вікторівни, склала цей акт про те, що результати дисертації здобувача наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» Національної академії внутрішніх справ Науменка Сергія Геннадійовича на тему: «Адміністративно-правове регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній роботі відділу організації наукової

діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кафедр економічної безпеки та фінансових розслідувань, публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ під час проведення загальнотеоретичних та галузевих досліджень з питань удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової діяльності працівників, викладачів, докторантів, аспірантів, ад'юнктів та відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, а саме:

1) Науменко С.Г. Історія та передумови виникнення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. Випуск 3. Том 1. С. 182-186.

2) Науменко С.Г., Герасименко Л.В. Суб'єкти системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. Прикарпатський юридичний вісник. 2019. Випуск 3 (28). Том 1. С. 171-175.

3) Науменко С.Г. Подолання корупційних загроз як запорука належної діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Матеріали міжвузівського науково-практичного круглого столу: «Імплементация европейских стандартів запобігання корупції в Україні» (Київ, 22 бер. 2019 р.). С. 92-94.

4) Науменко С.Г. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: корупціогенний фактор чи важіль протидії корупції. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд 2019 р.) : у 2 ч. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2. С. 207-208.

5) Науменко С.Г. Обеспечение гарантий банковских вкладчиков: опыт зарубежных стран. Visegrad journal on human rights. 2020. № 3. Р. 76-81.

б) Науменко С.Г. Особливості окремих стадій адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 25-26 груд. 2020 р.). Запоріжжя, 2020. Ч. 2. С. 49-52.

ВИСНОВОК

Матеріали дисертації здобувача наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» Національної академії внутрішніх справ Науменка Сергія Геннадійовича на тему: «Адміністративно-правове регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» вважати впровадженими в науково-дослідну роботу Національної академії внутрішніх справ під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень з питань удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Голова комісії:

Дмитро НИКИФОРЧУК

Члени комісії:

Ігор ПАСТУХ

Олена ТИХОНОВА

РАДА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

вул. Інститутська, 9, м. Київ, 01601, Україна, тел. 230-18-46, факс 230-18-56, e-mail: rada.nbu@bank.gov.ua

13.06.2021 № 10-007/53513
На № _____

Довідка про впровадження
результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» Національної академії
внутрішніх справ Науменка Сергія Геннадійовича на тему:
«Адміністративно-правове регулювання діяльності Фонду гарантування
вкладів фізичних осіб»

Довідка видана, що положення, висновки та практичні пропозиції, які обґрунтовані Науменком Сергієм Геннадійовичем в межах дисертаційного дослідження «Адміністративно-правове регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб», знайшли своє відображення в практичній діяльності Ради Національного банку України при підготовці рекомендацій, правових висновків щодо профільних проектів нормативно-правових актів та мають значимість для подальшого застосування в роботі банків України та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Представлені положення дисертації, отримані на основі проведеного дослідження, виявили необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість для подальшого застосування в роботі.

З повагою

Голова Ради,
академік НАН України

Богдан ДАНИЛИШИН